

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ вищого навчального закладу у кооперації
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
(підпис, ініціали та прізвище)
« _____ » _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
ПІДПРИЄМСТВА

(на матеріалах ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз»

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
освітнього ступеня магістра

Виконавець роботи Буряк Владислав Олександрович

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Прасолова Світлана Павлівна

(підпис, дата)

Рецензент

Волік Андрій Михайлович

ПОЛТАВА 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1 Економічна сутність фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства.....	7
1.2 Характеристика фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства.....	21
1.3 Методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства.....	30
Висновки за розділом 1.....	38
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПАТ ПО ГАЗОПОСТАЧАННЮ ТА ГАЗИФІКАЦІЇ «МИКОЛАЇВГАЗ».....	40
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз».....	40
2.2 Аналіз складу, структури та руху основних засобів ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз».....	47
2.3 Оцінка фінансового забезпечення відтворення основних засобів ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз».....	59
Висновки за розділом 2.....	68
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	70
3.1 Шляхи удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства.....	70
3.2 Оптимізація джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства.....	83
3.3 Моделювання ефективності відтворення основних засобів підприємства....	92

	3
Висновки за розділом 3.....	99
ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	118

ВСТУП

Інноваційно орієнтований розвиток промислових підприємств є передумовою економічного зростання будь-якої сучасної країни. Ця обставина потребує інвестиційного забезпечення та державного стимулювання своєчасного оновлення зношених засобів на підприємствах. Оскільки економічна діяльність суб'єктів господарювання в Україні відбувається в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, це передбачає раціональне використання наявних основних засобів та потребує розроблення конкретних засад, спрямованих на поліпшення основних засобів та їх використання, що дасть змогу використовувати наявні резерви для підвищення їх ефективності. Тому відтворення основних засобів на сьогодні стало однією з найактуальніших проблем національної економіки.

Оновлення основних засобів є необхідною умовою стабільного функціонування будь-якого підприємства, а забезпечення фінансування відтворення основних засобів є однією з головних умов успішного розвитку підприємств та конкурентоспроможності їх продукції. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів є важливим напрямом діяльності суб'єктів господарювання. В значній мірі ця проблема стосується виробничих підприємств, оскільки від стану основних засобів залежить їх ефективність.

Процес відтворення основних засобів визначає характеристики виробничого потенціалу, а отже є ключовим чинником конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах. Відтак важливим завданням системи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства є формування необхідних фінансових резервів для своєчасного оновлення матеріально-технічної бази.

Фінансування відтворення основних засобів у сучасних умовах відповідно до технічних потреб виробництва пов'язане з певними труднощами в залученні необхідних джерел з прийнятною для підприємства вартістю та рів-

нем ризику. Забезпечити сучасний стан основних засобів і технологій, що використовуються у виробництві, можливо лише за умови використання сучасних підходів до управління фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів. Тому проблеми, пов'язані з фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів, є актуальними та потребують подальшого вивчення.

Проблеми фінансового забезпечення відтворення основних засобів активно досліджують провідні вітчизняні економісти: І. О. Бланк, Н. Г. Виговська, Л. В. Городянська, О. І. Григоришина, І. Ю. Єпіфанова, Л. В. Лях, П. А. Орлов, С. П. Орлов, Ю. І. Стадницький, М. Г. Чумаченко, А. А. Чухно, О. Є. Кузьмін, Є. О. Шаховалова та інші. Незважаючи на різноманітність напрямів дослідження основних засобів підприємств, саме фінансове забезпечення відтворення їх вивчене недостатньо. Наявність великої кількості невирішених проблем, дискусійність багатьох теоретичних положень, а також їх велике практичне значення обумовлюють актуальність дослідження.

Мета дипломної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад фінансового забезпечення відтворення основних засобів та розробці практичних рекомендацій щодо напрямів та шляхів його удосконалення в сучасних умовах господарювання з метою прийняття управлінських рішень.

Реалізація поставленої мети окреслила наступні завдання:

- теоретично обґрунтувати економічну сутність фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства;
- охарактеризувати фінансовий механізм відтворення основних засобів підприємства;
- розкрити методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства;
- охарактеризувати фінансово-господарську діяльність ПАТ «Миколаївгаз»;
- виконати аналіз складу, структури та руху основних засобів ПАТ «Миколаївгаз»;
- оцінити фінансове забезпечення відтворення основних засобів

ПАТ «Миколаївгаз»;

- визначити напрями удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства;
- здійснити оптимізацію джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства.

Об'єктом дослідження є процес відтворення основних засобів суб'єктів господарювання.

Предмет дослідження – теоретико-прикладні аспекти фінансового забезпечення відтворення основних засобів суб'єктів господарювання.

У процесі дослідження використано наступні методи досліджень: абстрактно-логічний (при визначенні сутності категорії «відтворення основних засобів», «фінансове забезпечення відтворення основних засобів»), монографічний (аналіз методик оцінки економічної ефективності використання та відтворення основних засобів), економіко-статистичний (аналіз впливу чинників на ефективність використання основних засобів), розрахунково-конструктивний (оптимізація структури джерел відтворення основних засобів), графічний (наочне відображення структури основних засобів).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти, навчальні посібники з фінансів підприємства та фінансового менеджменту, публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали періодичних видань, статистична та фінансова звітність ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз» за 2016–2018 рр.

Результати проведеного дослідження апробовані на XLII Міжнародній науковій студентській конференції «Актуальні питання розвитку економіки, харчових технологій та товарознавства», що проходила 26-27 березня 2019 р. в м. Полтава (додаток А).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства

Обсяги виробництва продукції, рівень продуктивності праці і підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємств значною мірою визначаються та залежать від забезпеченості їх основними засобами. Достатнє фінансове забезпечення відтворення основних засобів є однією з головних умов успішного розвитку підприємств, та конкурентоспроможності їх продукції.

Під «основними засобами» розуміють засоби праці, які мають матеріально-речову форму і використовуються для ведення діяльності підприємством. Основні засоби є одними з найважливіших об'єктів, які використовуються всіма суб'єктами господарювання для здійснення їх діяльності [46, с. 179]. Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних засобів є визначальними характеристиками щодо окреслення їхнього значення у здійсненні відтворювальних процесів, функціонуванні та розвитку будь-якого виробництва. Уся сукупність наявних основних засобів становить найбільшу за питомою вагою частину (близько 60 %) балансу народного господарства [103, с. 394].

Згідно Міжнародним стандартам бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» матеріальні об'єкти, які утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей та використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного звітного періоду є основними засобами [55, с.16]

В Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» дається наступне визначення: «основні засоби – матеріальні активи, які утримуються для використання їх у

виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта державного сектору або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року» [63].

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [77].

В доповнення до цього п. 6 П(С)БО 7 визначає: об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство/установа отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та його вартість може бути достовірно визначена.

Отже, для того щоб претендувати на статус основного засобу, матеріальний актив має бути необоротним. Тобто, за очікуваннями управлінського персоналу, строк його корисного використання з дати введення в експлуатацію повинен перевищувати рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік). У цьому аспекті податкове визначення ОЗ звучить в унісон із бухгалтерським. На жаль, цього не скажеш про решту критеріїв.

Окрім того, тут варто згадати ще одну умову для визнання в бухгалтерії основних засобів, а саме – підконтрольність. Адже згідно з п. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання котрих, як очікується, призведе до отримання економічних вигід у майбутньому [63].

Більш ширше визначення основних засобів, яке враховує зношування основних засобів в процесі їх виробничого використання, надає Податковий кодекс України, за яким «основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості

землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [74, ст.14.1.138].

Отже, визначимо головні характеристики податкового визначення ОЗ та порівняємо їх із бухгалтерськими характеристиками ОЗ.

1. Матеріальність. У податковому обліку ОЗ можуть вважатися тільки матеріальні активи. У бухгалтерському обліку до ОЗ можуть потрапити також лише матеріальні активи. Тож із цим жодних непорозумінь бути не повинно

2. Очікуваний строк корисного використання (експлуатації). Для того щоб претендувати на статус ОЗ, матеріальний актив має бути необоротним. Тобто, за очікуваннями управлінського персоналу, строк його корисного використання з дати введення в експлуатацію повинен перевищувати рік (або операційний цикл, якщо він триваліший за рік). У цьому аспекті податкове визначення ОЗ звучить в унісон із бухгалтерським. На жаль, цього не скажеш про решту критеріїв.

3. Господарська спрямованість використання активів. З необоротних матеріальних активів до податкових ОЗ можуть потрапити лише ті, які підприємство планує використовувати у власній господарській діяльності. Останньою вважають діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) і/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг і спрямована на отримання доходу та проводиться такою особою самостійно й/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема, за договорами комісії, доручення й агентськими договорами (пп. 14.1.36 ПКУ) [74].

4. Для того щоб потрапити до податкових ОЗ, вартість придбаного чи створеного необоротного матеріального активу має перевищувати 6000 грн (до 01.09.2015 р. — 2500 грн, до 01.01.2012 р. — 1000 грн). Звісно, ідеться не про якусь абстрактну вартість (цінність) об'єкта для власника, а про його первісну вартість. Тобто зі згаданим критерієм треба порівнювати всю суму витрат, котрі формують первісну вартість об'єкта ОЗ.

Оскільки з 01.01.2015 р. із ПКУ виключили порядок визначення первісної вартості основних засобів (як відомо, розрахунок податку на прибуток прив'язали до бухгалтерського обліку), то порівнювати із 6000 грн слід саме первісну вартість ОЗ, визначену за правилами П(С)БО [77]

Додатково слід виділити й критерій малоцінності. Так, у п. 5.2 П(С)БО 7 зазначено: підприємства можуть самостійно встановлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів. Опосередковано на це вказують п. 2.1 й абз. 1 п. 2.6 р. II Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства, затверджених наказом Мінфіну України від 27.06.2013 р. № 635 [56]

Отже, із зазначених норм маємо такі критерії для визнання основних засобів:

- 1) контрольованість;
- 2) матеріальність;
- 3) строк корисного використання (експлуатації) понад рік або операційного циклу, якщо він довший за рік;
- 4) отримання в майбутньому економічних вигід від використання такого активу;
- 5) можливість достовірної оцінки;
- 6) призначення – використання в процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій [71].

Є. О. Шаховалова визначає основні засоби як «засоби праці, які мають матеріально-речову форму і використовуються для ведення діяльності

підприємством, які в процесі виробничого використання зношуються фізично і морально» [98, с. 18]. При цьому слід відзначити, що використання, склад та відтворення основних засобів залежить від галузевих особливостей.

Аналізуючи наведені визначення основних засобів, Є. О. Шаховалова узагальнила їх економічну сутність, а саме:

1) це засоби праці, які мають матеріально-речову форму і використовуються для ведення господарської діяльності протягом тривалого часу не змінюючи свою натуральну форму;

2) в процесі виробничого використання основні засоби зношуються, поступово переносячи свою вартість на виготовлену продукцію, а отже накопичуються кошти для відшкодування їх вартості;

3) основні засоби відображаються в активі балансу, а їх склад залежить від галузевих особливостей діяльності підприємств;

4) при визначенні землі, як основного засобу виробництва в сільському господарстві, необхідно враховувати, що на землю не нараховується амортизація, а отже не накопичуються кошти для її відтворення [98, с. 16-17].

Таким чином, «основні засоби» – це засоби праці, які мають матеріально-речову форму і використовуються для ведення діяльності підприємством, які в процесі виробничого використання зношуються фізично і морально.

Отже, значення, вивчення та дослідження такої економічної категорії як основні засоби зумовлюється наступним:

- основні засоби, які призначені для використання у виробничій сфері, складають матеріальну основу продуктивних сил, виробничий апарат та засоби праці, наявність та склад яких визначає економічний потенціал суспільства;

- основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері створюють умови, сприяють підвищенню рівня науки та культури, покращанню здоров'я та соціальному розвитку суспільства;

- підвищення якісного складу основних засобів – це передумова підвищення продуктивності праці [34, с. 150].

У процесі господарської діяльності основні виробничі засоби проходить

три стадії. Оборотноість основних засобів у процесі господарської діяльності наведено на рисунку 1.1.

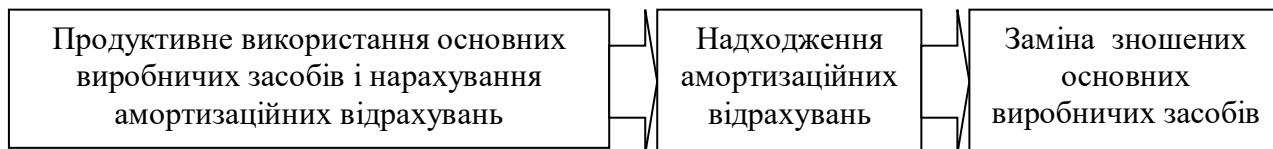

Рисунок 1.1 – Оборотноість основних засобів на підприємстві

Джерело: [96, с. 256]

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих засобів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі засоби в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообороту основних виробничих засобів втрачається споживна вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції.

На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих засобів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок нарахованого зносу основних засобів [96, с. 256].

Однією із особливостей основних засобів підприємства є їх поступове зношення у процесі господарської діяльності, що відповідно впливає на продуктивність діяльності, оскільки спрацювання основних засобів вимагає не лише їх простої заміни, але й якісного поліпшення з метою відтворення та нарощування виробничої потужності підприємства. Зносу підлягають всі основні засоби незалежно від їх участі у процесі виробництва.

Визначення сутності зносу основних засобів фахівцями не має

однозначного трактування. Зустрічаються ототожнення понять «знос» та «зношування». На думку Є. О. Шаховалої, зношування основних засобів являє собою процес втрати основними засобами вартості, фізичних та моральних властивостей внаслідок виробничого використання основних засобів. А знос є результатом зношування під час виробничого використання основних засобів (втраченої вартості, якості, інноваційного рівня та продуктивності) [97, с. 138].

В сучасних умовах господарювання у підприємств існує гостра потреба в оновленні основних засобів, які є однією з головних складових покращення якості виробленої продукції. Особливість матеріально-технічних основних засобів полягає у тому, що в процесі їх використання відбувається поступове перенесення вартості основних засобів на виготовлену продукцію і накопичуються кошти для їх відтворення. Це створює важливі передумови для фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Отже, постійне відновлення основних засобів необхідне всім підприємствам, але головна проблема сьогодення – фінансові джерела капітальних інвестицій.

Категорія відтворення основних засобів є більш складною і багатогранною. Відтворення основних засобів – це постійне повторення і безперервне відновлення засобів праці в натуральній і вартісній формах. Специфіка відтворення основних засобів пов'язана з їх участю в процесі виробництва впродовж декількох циклів і поступовим перенесенням вартості основного капіталу на новостворений товар в міру зношування. При цьому інша частина вартості основних засобів залишається фіксованою у засобах праці [93, с.7]. Так, В. Г. Андрійчук відзначає відтворення основних засобів як процес їх підтримки в робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення в натурі [2, с. 294].

За визначенням О.Є. Шаховалої, відтворення основних засобів – це процес підтримки потужностей підприємства, розширення без якісного поліпшення виробничих об'єктів, переобладнання з якісним поліпшенням

виробничих об'єктів під час їх зношування в процесі виробничого використання, нарахування амортизаційних відрахувань, використання амортизаційних відрахувань та інших фінансових ресурсів для фінансового забезпечення відтворення основних засобів [97, с. 138].

Відтворення основних засобів, як економічний процес, має характерні ознаки. А. М. Поддєрьогін та автори підручника [96, с. 256] наводять низку характерних ознак, які має процес відтворення основних виробничих засобів, зокрема:

- 1) основні виробничі засоби поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;
- 2) у процесі відтворення основних виробничих засобів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;
- 3) нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється на-
громадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних
виробничих засобів на готову продукцію;
- 4) основні виробничі засоби поновлюються в натуральній формі протягом
тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного
фонду [96, с. 256].

Отже, «відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення у зв'язку з фізичним зносом або так званім «моральним» старінням, спричиненим науково-технічним прогресом, до настання повного фізичного спрацювання» [96, с. 255]. Воно притаманне, перш за все, знаряддям праці й транспортним засобам. Визначення економічної сутності відтворення основних засобів, безпосередньо пов'язано з їх зносом, адже, у процесі господарської діяльності кругообігу основних виробничих засобів проходить три стадії. На першій стадії відбувається використання основних виробничих засобів та нарахування амортизації, на другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів на грошові кошти через нарахування амортизації, на третій стадії відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих засобів.

Класифікаційні групи відтворення основних засобів за різними ознаками представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Класифікація видів, форм, методів і джерел відтворення основних засобів

Класифікаційна ознака	Класифікаційні групи
Вид відтворення	просте, розширене, звужене
Спосіб відтворення	екстенсивний, інтенсивний, інноваційний
Напрямок відтворення	сталоспеціалізований, диверсифікаційний, монофікаційний
Тип відтворення	дискретний, безперервний
Метод відтворення сукупної споживчої вартості основних засобів	нове будівництво, розширення діючих потужностей, реконструкція, технічне переозброєння і підтримка діючих потужностей, консервація виробництва
Форма відтворення індивідуальної споживчої вартості основних засобів	оновлення, капітальний ремонт, модернізація
Джерело ресурсного забезпечення формування та відтворення основних засобів	- внески до статутного (пайового) капіталу, додатковий капітал, амортизаційні відрахування, прибуток від операційної та інших видів діяльності, доходи від реалізації основних засобів, бюджетні асигнування, кредити банків та позики інших фінансових установ, лізинг тощо - бюджети місцевих громад, державні субвенції, гранти

Джерело : [57, с. 4]

Теоретичною основою аналізу відтворення основних засобів має бути положення К. Маркса про кругообіг основного капіталу [52, с. 161], згідно з яким, у процесі кругообігу основного капіталу відбувається перенесення його вартості на готовий продукт, перетворення в грошову форму і накопичення вартості засобів праці у вигляді резервного грошового фонду. Наступним етапом є перетворення основного капіталу в предметну форму засобів праці.

Розрізняють три типи відтворення основних засобів – екстенсивне та інтенсивне, інноваційне. Основою цієї класифікації є твердження К. Маркса про розширене відтворення. К. Маркс зазначав, що «через відомі проміжки часу здійснюється... відтворення в розширеному масштабі: розширеному екстенсивно, якщо розширюється тільки поле виробництва; розширеному

інтенсивно, якщо застосовуються більш ефективні засоби виробництва» [53, с. 193].

Інтенсивний шлях розширеного відтворення свідчить про впровадження у виробництво сучасного новітнього обладнання та устаткування, яке підвищує ефективність виробництва. Екстенсивний шлях – це оновлення основних засобів базової технічної основи, але в більшій кількості.

Розрізняють просте і розширене відтворення. Форми відтворення основних засобів класифікуються за розміром фінансування та ефективністю його проведення: звужене відтворення означає зменшення первісної вартості основних засобів; просте відтворення – збереження первісної вартості основних засобів (відновлюється виробнича потужність), розширене відтворення – зростання первісної вартості основних засобів та їх загальної кількості, що призведе до зростання продуктивності обладнання [27].

Таким чином, просте відтворення основних засобів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування. При простому відтворенні основні виробничі засоби відновлюються у незмінних обсягах, розширене відтворення передбачає їх накопичення та оновлення за рахунок зростання фізичних обсягів або (та) покращення техніко експлуатаційних характеристик. Щорічним скороченням кількісних параметрів та збільшенням зносу основних засобів характеризується звужений тип відтворення [57, с. 5]

Зауважимо, що звужений та простий способи відтворення неспроможні забезпечити покращення матеріально-технічної бази підприємства. Розширений спосіб відтворення основних засобів забезпечує прискорення темпів розвитку та покращення ефективності виробництва завдяки інтенсифікації відтворення та покращення стану діючих основних засобів підприємств. Тому виділяють

два шляхи розширеного відтворення основних засобів: інтенсивний та екстенсивний.

Характеристика елементів процесу зношення-відтворення основних засобів наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Характеристика елементів процесу зношення-відтворення основних засобів

Складові процесу відтворення	Конкретна форма прояву		Цілі	Чинники впливу, нормативна база
Зношування	фізичне зношування		створення передумов для реалізації досягнень науково-технічного прогресу	визначається: інтенсивністю використання; науково-технічним прогресом; конкурентною боротьбою
	моральне зношування	першого виду		
		другого виду		
Амортизація	амортизаційний фонд		відшкодування вартості використаних основних фондів; накопичення коштів на відтворення основних засобів	норми амортизації встановлені на законодавчому рівні
Заміщення (просте відтворення)	за вартістю		заміна зношених основних фондів аналогічними	визначаються: загальною стратегією підприємства; умовами конкурентної боротьби на ринку; наявністю інвестиційних ресурсів; інноваційно-технологічним рівнем перспективної (запланованої) моделі виробництва порівняно з існуючою матеріально-технічною базою
	в натурі			
Розширене відтворення	екстенсивне		розширення виробничих потужностей на старій техніко-технологічній основі	
	інтенсивне		упровадження інноваційно-технологічної моделі оновлення основних засобів виробництва	

Джерело: [93, с. 7]

Через розширене відтворення підприємство має намір збільшити свою виробничу потужність щодо якісної або кількісної основи як екстенсивним методом, так і інтенсивним. Хоча інтенсивний метод відтворення основних засобів дає можливість оптимізації виробничого процесу за рахунок застосування у виробництві технічно покращених основних засобів [10; 17].

Вчені-економісти і практики визначають і досліджують різні форми відтворення основних засобів, які мають суттєві особливості в окремих галузях господарської діяльності.

Так, В. Г. Андрійчук називає три форми відтворення основних засобів і можливі джерела їх забезпечення:

- підтримання основних засобів у придатному для експлуатації стані без зміни їх первісної корисності. Для цієї мети може створюватися фонд ремонтних робіт;

- реновація основних засобів, тобто заміна фізично і морально зношених основних засобів новими нерідко з кращими технічними характеристиками. Джерелом цієї форми відтворення є амортизаційні відрахування, надходження від реалізації вживаних основних засобів; розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (модернізація, переоснащення виробництва);

- розширене відтворення основних засобів на існуючій та новій технічній основі (здійснення модернізації, переоснащення виробництва). Це здійснюється за рахунок прибутку підприємства і частково амортизаційних відрахувань, а також позичкових і залучених коштів [2, с. 302].

С. В. Стахурська визначає наступні напрями відтворення основних засобів:

- реконструкція діючих підприємств, спрямована на повну або часткову перебудову й переобладнання виробництва для випуску нових засобів виробництва і предметів споживання;

- технічне переобладнання виробництва, що полягає у підвищенні технічного рівня через запровадження нової високопродуктивної техніки;

- будівництво нових підприємств і виробничих об'єктів для формування нових виробництв та розширення випуску конкурентноспроможної продукції;

- розширення існуючих основних і допоміжних цехів та підприємств шляхом спорудження другої і наступної черг, введення в дію додаткових потужностей тощо [93, с. 4].

Є. О. Шаховалова пропонує об'єднати форми відтворення основних засобів в три групи (типи) залежно від впливу на виробничий об'єкт з метою підтримки потужностей підприємства, розширення з якісним поліпшенням виробничих об'єктів або без нього, якісного поліпшення виробничих об'єктів (рис. 1.2).

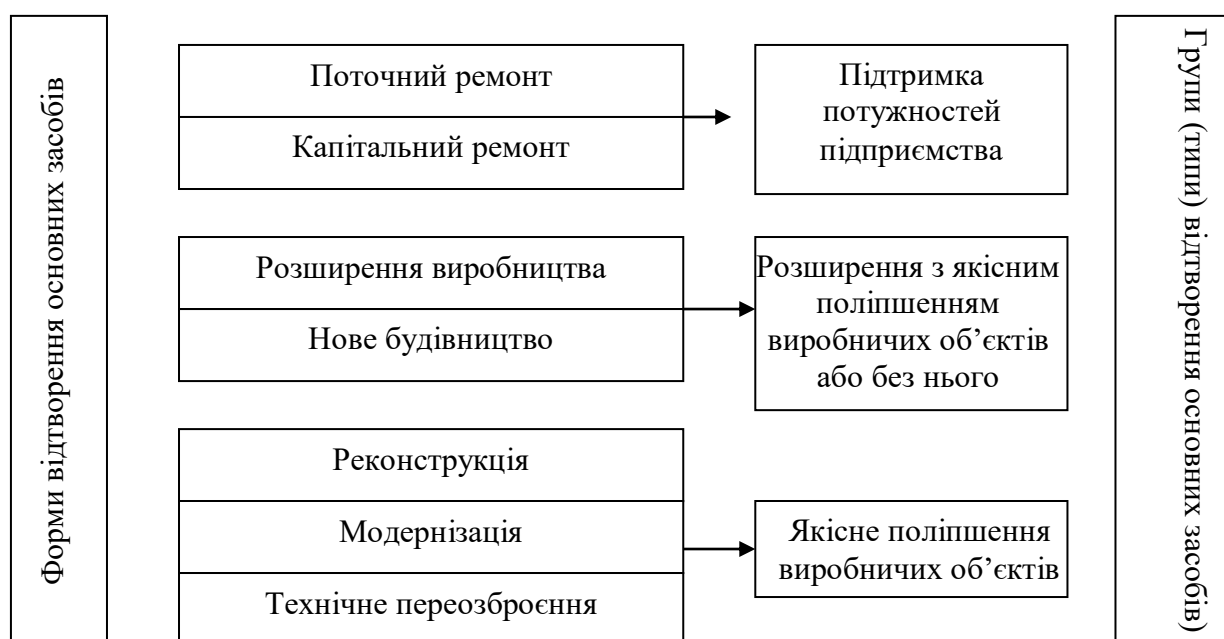

Рисунок 1.2 – Форми відтворення основних засобів

Джерело: [98, с. 31]

Такі форми відтворення, як нове будівництво та розширення виробництва, може бути як з якісним поліпшенням виробничих об'єктів, так і без нього.

Запропонований в дисертації перелік форм відтворення основних засобів є достатньо чітким, виключає повтор і недоцільну деталізацію окремих специфічних варіантів відтворення, які пропонують деякі фахівці. Представлені на рис. 1.2 форми відтворення основних засобів, як вважає Є. О. Шаховалова дозволяють зосередити увагу на вивченні особливостей їх фінансового забезпечення, а також розробляти пропозиції щодо удосконалення та підвищення ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів [98, с. 31]

Форми розширеного відтворення основних засобів і методи оновлення виробничого потенціалу підприємств виступають як взаємозв'язані складові єдиного відтворювального процесу, а до того ж доповнюють один одного. Проте пріоритетними для переважної більшості різногалузових виробництв доцільно вважати технічне переоснащення і реконструкцію діючих виробничих об'єктів. Нове будівництво стає економічно доцільним за умови вичерпання можливостей нарощування виробничого потенціалу на діючих потужностях, а також при створенні нових видів виробництва і необхідності забезпечення належного рівня екологічної безпеки виробничо-господарської діяльності.

Вибір форми відтворення основних засобів, визначення методів і джерел його фінансового забезпечення суттєво впливає на ефективність діяльності підприємств. Це здійснюється за рахунок прибутку підприємства і частково амортизаційних відрахувань, а також позикових і залучених коштів.

Поглибленого вивчення потребують саме фінансові та економічні відносини, які виникають в процесі діяльності, щодо відтворення основних засобів та його фінансового забезпечення.

Нажаль, в сучасних умовах господарювання підприємства не мають достатньої кількості фінансових ресурсів не тільки на розширене, але й на просте відтворення основних засобів. Як показує практика, в окремі періоди економічного розвитку простежується звужене відтворення основних засобів, що характеризується зменшенням їх кількісних обсягів у зв'язку з виведенням об'єктів з експлуатації шляхом їх консервації, продажу чи ліквідації, а також зростанням рівня їх зносу через відсутність або низькі темпи оновлення засобів праці [57, с. 5]

Саме тому, пошук джерел фінансування розширеного відтворення основних засобів – гостре питання сучасної економіки. Отже, не лише в умовах економічної кризи, а й взагалі процеси розширеного відтворення основних засобів повинні мати обґрунтування та економічні розрахунки. В період фінансової кризи підприємству доцільніше застосовувати просте відтворення, яке призведе до стабілізації грошових потоків та зменшить ризик банкрутства.

1.2 Характеристика фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства

Фінансове забезпечення відтворення основних засобів суб'єктів реального сектору економіки, у тому числі підприємств, являє собою комплекс заходів, спрямованих на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів для забезпечення процесу відтворення основних засобів з метою збільшення ефективності їх використання та створення конкурентоспроможності продукту і послуг. На думку Опаріна В.М., фінансове забезпечення «реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись через самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування» [68, с. 56].

З процесами відтворення основних засобів підприємства чітко пов'язано визначення господарського механізму: господарський механізм – це суспільна система, яка забезпечує відтворення капіталу на основі пануючих відносин власності, що безпосередньо впливають на виробничі сили, формують цілі, визначають характер та впливають на ефективність їх функціонування. Звідси випливає, що механізм відтворювання основних засобів є складовою загального господарського механізму. А саме: механізм відтворення основних засобів є складовою процесу механізму відтворення капіталу в більш широкому його розумінні [93, с. 6]. Його особливість – відновлення на простій та розширеній основі технічної складової виробничого потенціалу.

У сучасній економічній літературі розроблена класифікація механізмів, що використовуються або можуть використовуватися для потреб оновлення основних засобів (рис. 1.3) [31].

Визначення терміну «амортизація» за національними та міжнародними стандартами є однаковим і її суть полягає у систематичному розподілі вартості об'єкта основних засобів, яка підлягає амортизації, протягом терміну його корисної експлуатації [80, с. 375].

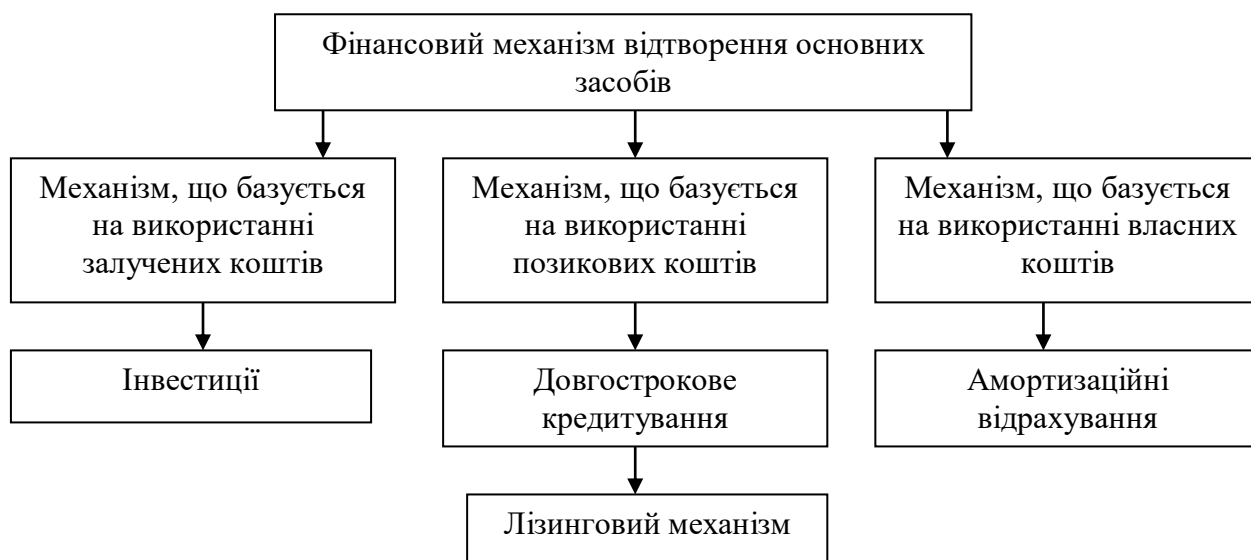

Рисунок 1.3 – Структура джерел відтворення основних засобів

Джерело: [31]

На законодавчому рівні амортизація вважається інструментом для розрахунку компенсації втраченої частини вартості основних засобів. Це говорить про те, що у поняття «амортизація» закладено економічний аспект.

Серед нетрадиційних форм фінансування відтворювальних процесів виробництва окреме місце посідає лізинг, який відкриває нові можливості для вирішення проблеми оновлення основних засобів. Зростання масштабів впровадження лізингових операцій в сучасних умовах зумовлено тим, що вони підвищують конкурентоздатність продукції, полегшують виплату податків та стають одним з прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва [29, с. 69].

Механізм фінансового лізингу, на відміну від кредитування, не вимагає додаткового забезпечення (гарантій, застави майна тощо) з боку лізингоотримувача.

Досвід ефективного використання лізингу іноземними країнами свідчить про те, що частка лізингу у загальному обсязі інвестицій економічно розвинутих країн складає 25-30%, і його застосування сприяє піднесенню економіки держав, які використовують цю форму фінансування оновлювальних

процесів в умовах обмеженості фінансових ресурсів та пільгового оподаткування лізингових угод [29]

Нижче запропонована структура механізму відтворення основних виробничих засобів, яка є сукупністю певних блоків, що відображають стан і процеси, з яких логічно і послідовно складається і здійснюється сам процес відтворення основних засобів виробництва [93, с. 9] (рис. 1.4).

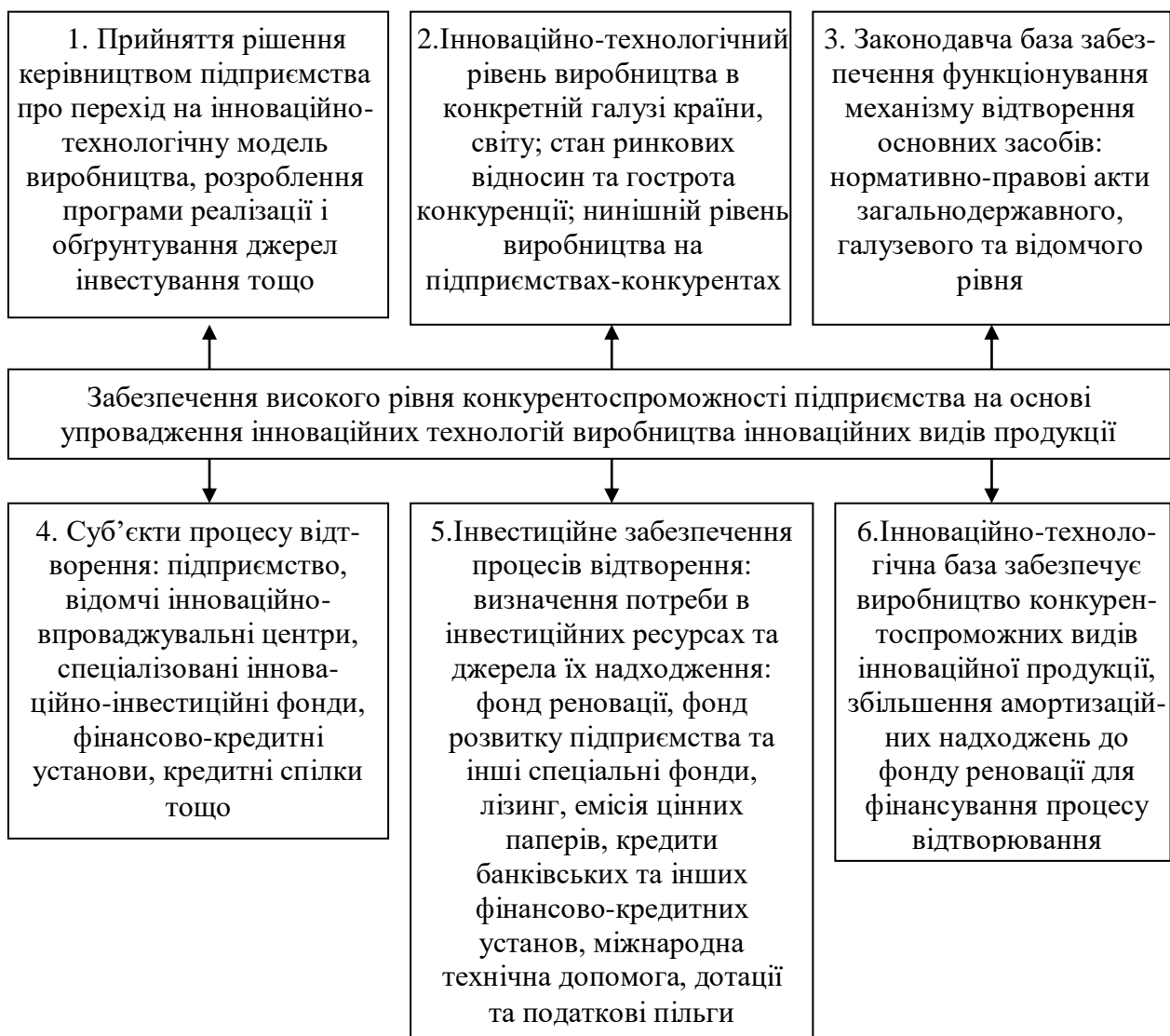

Рисунок 1.4 – Структура механізму відтворення основних засобів

Джерело: [93, с. 9]

Блок I. Спрямованість відтворювальних процесів визначається на основі прийняття рішення щодо стратегії розвитку підприємства. Сучасний стан ринкових відносин, конкуренції вимагає переходу на інноваційно-технологічну

модель виробництва, що, в свою чергу, потребує формування інноваційної та інвестиційної стратегії, розроблення програм розвитку, вишукування джерел формування і акумуляції інвестиційних ресурсів.

Блок II. Рівень ринкових відносин і конкуренції визначається раціональним поєднанням саморегулюючого механізму ринку з елементами державного регулювання в напрямку мінімального державного втручання щодо забезпечення процесів конкуренції (антимонопольне регулювання). Стан інноваційних процесів залежить знову ж таки від рівня розвиненості ринкових відносин, оскільки розроблення і використання інноваційних продуктів, техніки та технології в змозі забезпечити сам механізм ринку без явного державного регулювання.

Блок III. Законодавча база повинна забезпечити можливість здійснення інноваційно-інвестиційних процесів, як у напрямку сприяння інноваційній діяльності, так і в напрямку інвестування та фінансування, в тому числі забезпечення розширення можливостей самофінансування, пільгового кредитування, лізингу тощо. Йдеться про прийняття пакету відповідних нормативно-правових актів, що мають загальнодержавний та/або галузевий характер. Сюди можна віднести і правові акти, розроблені самими підприємствами: положення про амортизаційну та облікову політику на підприємстві, про розподіл і використання прибутку тощо.

Блок IV. Суб'єктами процесів відтворення, окрім підприємств, їх інвестиційно-інноваційних центрів, проектних груп, центрів стратегічного розвитку, спеціалізованих інноваційних служб концернів, асоціацій, галузевих інноваційно-інформаційних та впроваджувальних центрів, можуть бути різні фінансові та кредитні установи, лізингодавці, виробники та посередники інноваційної продукції, в тому числі венчурні підприємства.

Блок V. Інвестиційно-фінансове забезпечення вимагає певної послідовності дій і прийняття рішень щодо забезпечення процесів відтворення джерелами інвестування та фінансування.

Блок VI. Інноваційна техніко-технологічна база, що буде створена в

процесі відтворення основних фондів на розширеній основі інтенсивного типу (див. рис. 1.2), забезпечить виробництво конкурентоспроможної, в тому числі інноваційної продукції, ринково-конкурентний тип взаємовідносин і господавання в галузі, конкурентоспроможність підприємств та подальші можливості сприяння здійсненню нового циклу відтворення завдяки наявності відпрацьованих механізмів та зростанню інвестиційно-фінансових ресурсів.

Щодо співвідношення механізмів відтворення та інвестування: механізм відтворення основних засобів частково збігається із загальним механізмом інвестиційного процесу, а саме в тій його частині, яка належить до реального інвестування, точніше до капіталовкладень. При інвестуванні відтворення основних засобів варто виділити основні блоки – складові цього процесу, а також вказати послідовність дій, що створить певний алгоритм прийняття управлінського рішення з даного питання (рис. 1.5).

Доцільно зазначити, що даний процес вимагає постійного здійснення з метою забезпечення реалізації стратегічних цілей підприємства [93, с. 12].

Механізм відтворення основних засобів частково збігається із загальним механізмом інвестиційного процесу, а саме в тій його частині, яка належить до реального інвестування, точніше до капіталовкладень.

На думку Є. О. Шаховалої, слід розрізняти фінансування та інвестування. Їх подібність полягає в тому, що вони: мають джерела формування; здійснюються цілеспрямовані; супроводжуються ризиком; мають фактор часу; регламентуються нормативно- законодавчими актами.

Відмінності у визначенні фінансування та інвестування також пов'язані з забезпеченням різних видів діяльності [98, с. 35].

Метою фінансування є мобілізація фінансових ресурсів для забезпечення: операційної, фінансової, інвестиційної та надзвичайної діяльності, інноваційних процесів в підприємств.

Інвестування ж спрямоване лише на інвестиційну діяльність підприємства. Відмінність вказаних понять обумовлена також формами використання ресурсів.

Рисунок 1.5 – Інвестиційне забезпечення відтворювальних процесів
Джерело: [93, с. 7]

Погоджуємося з думкою А. В. Янчева, який зазначає, що «важливим аспектом проблеми підвищення ефективності виробництва є раціональне використання коштів, які виділені на відтворення основних засобів. При цьому слід більш чітко розмежовувати такі поняття, як «капіталовкладення» та «інвестиції». Капіталовкладення є поодиноким випадком інвестицій і являє собою процес вкладення вільних коштів до відтворення саме основного капіталу з метою його оновлення та підвищення рентабельності. Джерелами фінансування капіталовкладень можуть бути як власні кошти, так і позики. Серед цих джерел найбільш реальними сьогодні є амортизаційні відрахування, реінвестований прибуток і лізингові операції» [104, с. 9]

Фінансування передбачає використання лише фінансових ресурсів, що включають високоліквідні активи підприємства, а інвестування передбачає використання не лише фінансових ресурсів, а й рухомого і нерухомого майна, фондових інструментів (передусім, цінних паперів), нематеріальних активів (майнові і немайнові права, патенти і ліцензії, товарні знаки, ноу-хау) [98, с. 35].

Інвестування – це процес вкладення капіталу у всіх його видах на певний період з метою нарощення капіталу, отримання прибутку чи соціального ефекту. Фінансування – це процес вкладання фінансових ресурсів в забезпечення операційної, фінансової, інвестиційної, надзвичайної діяльності та інноваційних процесів з метою досягнення поставлених цілей [98, с. 35]

При інвестуванні відтворення основних засобів варто виділити основні блоки – складові цього процесу, а також вказати послідовність дій, що створить певний алгоритм прийняття управлінського рішення з даного питання (рис. 1.6).

Даний процес не можна вважати одноразовим, він вимагає постійного здійснення з метою забезпечення реалізації стратегічних цілей підприємства.

Найбільш складним з практичної точки зору при інвестуванні процесів відтворення є блок формування інвестиційних ресурсів. З аналізу джерел формування інвестиційних ресурсів випливає, що перевага віддається в першу

чергу внутрішнім джерелам формування власних інвестиційних ресурсів, найбільшу частку яких займає чистий прибуток та амортизаційні відрахування [93, с. 12].

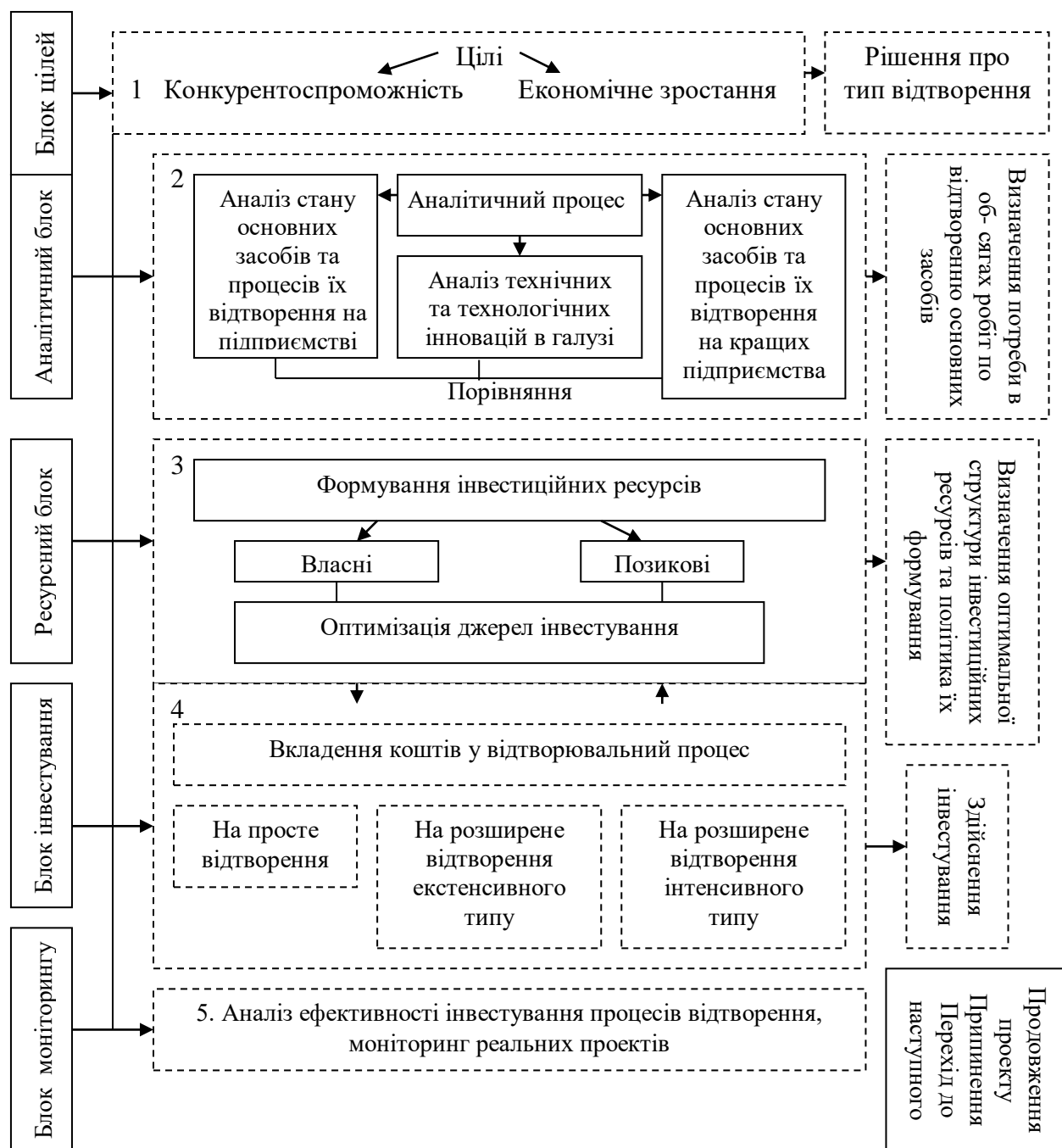

Рисунок 1.6 – Блок-схема послідовності інвестування відтворення основних засобів виробництва на підприємстві

Джерело: [93, с. 13]

Амортизація – це систематичний розподіл вартості необоротних активів,

що амортизується (первісна мінус ліквідаційна вартість) упродовж строку їх корисного використання(експлуатації).

Водночас, у складі виторгу (доходу) від реалізації продукції суму амортизаційних відрахувань розглядають як цільовий фонд, складову фінансових ресурсів, призначених для відтворення зношених у процесі виробництва необоротних матеріальних і нематеріальних активів [54].

Отже, амортизаційні відрахування – це специфічний вид фінансових ресурсів. З одного боку, амортизаційні відрахування – це витрати підприємства, тому що їхню суму, нараховану на виробничі необоротні активи, включають у собівартість продукції, робіт, послуг. Слід зазначити, що просте відтворення за рахунок амортизаційних відрахувань не є інвестуванням або є ним дещо умовно, оскільки його метою не є отримання додаткового прибутку або іншого ефекту, а є підтримання існуючого техніко-технологічного рівня виробництва. В цій частині механізм простого відтворення переплітається із механізмами фінансування. Існують також резерви збільшення коштів амортизаційного фонду, які полягають у розмежуванні практики нарахування амортизаційних відрахувань відповідно до їх економічної та податкової ролі та у наданні податкових знижок при інвестиційному використанні амортизаційного фонду.

Серед зовнішніх джерел формування власних інвестиційних ресурсів найбільшу роль відіграє емісія акцій (для акціонерних товариств) або залучення додаткового пайового капіталу (для інших товариств).

При формуванні позикових інвестиційних ресурсів найчастіше використовують довгострокові кредити банків, найбільш вигідним і зручним є фінансовий лізинг, а третім за значенням – облігаційна позика (емісія облігацій), яку можуть використовувати лише великі підприємства.

На вибір джерел формування інвестиційних ресурсів впливає низка різнопланових чинників: галузеві особливості операційної діяльності підприємства; розмір підприємства; вартість капіталу, що залучається з різних джерел; свобода вибору джерел фінансування; кон'юнктура на ринках капіталів; рівень оподаткування прибутку; міра прийнятного ризику при формуванні

інвестиційних ресурсів та ін.

Так, досить складним і недостатньо дослідженим є відтворення землі, як важливого основного засобу, без якого не є можливим сільськогосподарське виробництво. Відтворення землі – це є збереження і поліпшення її родючості та екологічної придатності. При відтворенні землі виникають складні економічні і фінансові відносини в самих аграрних підприємствах, з державою, фінансово-кредитними установами, іншими суб'єктами господарювання. Вказані відносини формуються під впливом багатьох факторів (організаційна форма діяльності, форма власності) [98, с. 26].

Однак, доцільно зауважити: практика свідчить, що більшість підприємств не здійснюють інвестування у значні проекти. В цілому інвестиції здійснюються у поточні потреби і переважно за рахунок власних джерел (прибуток, амортизаційні відрахування) [93, с. 15].

Стратегія фінансового забезпечення відтворення основних засобів – це план дій, розроблений для вибору оптимальної структури найбільш доцільних джерел залучення коштів для відтворення основних засобів, забезпечення його ефективного впровадження та повернення вкладених коштів, враховуючи особливості діяльності підприємств та стратегію [99, с. 51]

1.3 Методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства

Процеси відтворення основних засобів на вітчизняних підприємствах проводяться без урахування реальних потреб, які фактично ніхто навіть не визначає. В окремих випадках відтворювальні процеси перетворюються на віртуальні, коли вартість основних засобів зростає, однак це відбувається за рахунок їх переоцінки чи індексації. На окремих підприємства процеси відтворення основних засобів фінансуються за залишковим принципом.

Інформаційну базу для комплексного вирішення цих та інших проблем може забезпечити упорядкована Є.В. Олійник методика [64, с. 196]

Основна мета аналізу процесів відтворення, на нашу думку, полягає у дослідженні необхідності, масштабів, джерел фінансування, інтенсивності процесів фізичного та вартісного заміщення спрацьованих основних засобів на нові.

Завдання аналізу основних засобів є:

- визначити забезпеченість підприємства та його структурних підрозділів основними засобами і рівень використання їх за узагальнюючими й окремими показниками;
- розрахувати вплив використання основних засобів на обсяг виробництва продукції та інші показники;
- вивчити ступінь використання виробничої потужності підприємства й обладнання;
- встановити причини зміни їхнього рівня;
- виявити резерви підвищення інтенсивності й ефективності використання основних засобів.

Показники стану, ефективності використання та відтворення основних засобів підприємства наведено в таблиці 1.3.

Оскільки відтворення основних засобів – це процес безперервного відшкодування вартості основних засобів, зношення основних засобів компенсується шляхом нарахування амортизації та повинен бути в повному обсязі профінансований підприємством. Однак, сума нарахованої амортизації відображає потребу підприємства у відтворенні основних засобів виходячи із процесу фізичного зношення. Тобто,

$$\Pi_{\text{оз}}(t) = Am(t), \quad (1.1)$$

де $\Pi_{\text{оз}}(t)$ – потреба у здійсненні відтворення основних засобів в рік t ;

$Am(t)$ – сума нарахованої амортизації в рік t .

Таблиця 1.3 – Показники стану, ефективності використання та відтворення основних засобів підприємства [98, с. 22]

Показники стану та ефективності використання основних засобів	Показника відтворення основних засобів
Коефіцієнт зносу = Сума зносу / Первісна вартість основних засобів	Коефіцієнт амортизаційної віддачі = Обсяг продукції (вартісна оцінка) / Сума амортизаційних відрахувань
Коефіцієнт придатності = 1 - Коефіцієнт зносу	Коефіцієнт оновлення = Вартість основних засобів введених в дію / Вартість основних засобів на кінець року
Рентабельність основних засобів = Валовий прибуток / Середня вартість основних засобів x 100%	Строк оновлення = Вартість основних засобів на початок року / Вартість основних засобів введених в дію
Фондовіддача = Вартість виробленої продукції / Середня вартість основних засобів	Коефіцієнт вибуття = Вартість виведених з експлуатації основних засобів / Вартість основних засобів на початок року
Фондозабезпеченість = Вартість основних засобів / Кількість працівників	Коефіцієнт приросту = (Вартість основних засобів введених в дію – Вартість виведених з експлуатації основних засобів) / Вартість основних засобів на початок року
Фондоозброєність = Вартість основних засобів / Чисельність працівників	Коефіцієнт інтенсивності оновлення = Коефіцієнт оновлення / Коефіцієнт вибуття $K > 1$ $K = 1$ $K < 1$ Розширене Просте Звужене відтворення відтворення відтворення

Для визначення суми щорічної амортизації необхідно знати строк корисного використання об'єкта основних засобів. А практика свідчить, що в процесі визначення строку корисного використання об'єкта основних засобів застосовуються лише суб'єктивні оцінки фахівців підприємства. Тому й величина нарахованої амортизації – це суб'єктивна величина потреби підприємства у відтворенні основних засобів.

Інша величина потреби у відтворенні основних засобів може бути одержана, якщо брати до уваги моральне зношення. Дійсно основні засоби, які використовуються в галузях, де спостерігається динамічний науково-технологічний розвиток, морально старіють ще задовго до фізичного зношення.

Однак методи нарахування амортизації базуються на оцінці фізичного, а не морального зношення. Виникає логічна проблема щодо строку корисного

використання основних засобів в процесі визначення потреби у відтворенні. Забезпечувати відтворювальні процеси з урахуванням морального зношення не може дозволити собі жодне підприємство. Однак і десятками років використовувати морально та фізично застарілі основні засоби не припустимо. Моральне зношення керівництво підприємства повинне брати до уваги при необмежених можливостях фінансування процесів відтворення за рахунок різних джерел. Тому кожне вітчизняне підприємство, на думку Є. В. Олійник, повинне визначати галузевий показник строку корисного використання ($t_{к.в.}^{гал}$) та порівнювати його з власним ($t_{к.в.}^i$) [64, с. 197]. Галузевий показник відображає середні для галузі темпи оновлення основних засобів. Наприклад, як показують проведені розрахунки, повне оновлення обладнання на підприємствах наукомісткого машинобудування в розвинених країнах відбувається кожні 5-7 років. Це означає фактично, що 15-20 % основних засобів повинні щорічно оновлюватись. Виходячи з первісної вартості основних засобів можемо визначати масштаби необхідних відтворювальних процесів:

$$П_{вОЗ}(t) = \frac{ОЗ_{акт}}{t_{к.в.}^{гал}}, \quad (1.2)$$

$ОЗ_{акт}$ – вартість активної частини основних засобів підприємства;

$t_{к.в.}^{гал}$ – кількість років, за які відбувається заміна основних засобів у галузі.

До формули внесено величину активної частини основних засобів, оскільки пасивна частина має більш тривалий час відтворення і не повинна так швидко оновлюватись.

У випадку, якщо $t_{к.в.}^i = t_{к.в.}^{гал}$ можна зробити висновок, що здійснювані підприємством відтворювальні процеси відповідають галузевим тенденціям, а використовуваний метод амортизації може використовуватись і надалі.

Другий підхід базується на порівнянні показника фіндомісткості (капіталомісткості) виробництва продукції досліджуваного підприємства та

підприємства-конкурента або галузевого лідера. Виходячи з очікуваного чи розрахункового обсягу виробництва та беручи до увагу розраховану фондомісткість виробництва, можна визначити величину необхідних основних засобів для забезпечення сучасного виробничого потенціалу в межах певної галузі. Для цього можна використати наступну формулу:

$$B(ВП) = (\Phi_{\text{м}}^K - \Phi_{\text{м}}^i) \cdot ОП \quad (1.3)$$

$B(ВП)$ – вартісна величина відтворювальних процесів;

$\Phi_{\text{м}}^i, \Phi_{\text{м}}^K$ – фондомісткість i -того підприємства та k -того підприємства-конкурента;

$ОП$ – очікуваний обсяг виробництва продукції досліджуваного підприємства.

2 етап – аналіз динаміки та масштабів відтворення основних засобів.

Величина основних засобів підприємства повинна з року в рік збільшуватись. Це повинно відбуватись не у зв'язку з індексацією чи переоцінкою, а стати результатом надходження нових основних засобів. Ще одна можлива причина збільшення вартості основних засобів – це перевищення витратами на ремонти регламентованих 10 %, що автоматично буде призводити до збільшення балансової вартості основних засобів та створювати враження відтворення. Тому, в ході аналізу динаміки процесів відтворення слід усунути з розгляду інші причини окрім оновлення та компенсації зношення.

На підставі того, що сучасні підприємства повинні вибудовувати бізнес-модель, виходячи з необхідності забезпечити стійкість розвитку, доцільно проаналізувати темпи процесів відтворення основних засобів з темпами зростання ВВП країни. Для цього слід розрахувати відповідні індекси та порівняти їх. У випадку, коли темпи процесів відтворення є нижчими динаміки ВВП, можна констатувати, що підприємство не використало макроекономічну ситуацію для розвитку виробничого потенціалу.

Базовими показниками, які досліджують у процесі аналізу динаміки

відтворення, є показники оновлення та вибуття основних засобів. Ті основні засоби підприємства, які вибувають, повинні бути замінені новими. Для цього може бути розрахований коефіцієнт інтенсивності заміни основних засобів [94, с. 68].

Коефіцієнт інтенсивності заміни основних засобів (K_3) характеризує співвідношення основних засобів, які надійшли на підприємство ($OЗ_H$), та основних засобів, які вибули ($OЗ_B$) протягом звітного періоду, і розраховується за формулою:

$$K_3 = \frac{OЗ_H}{OЗ_B} \quad (1.4)$$

Зворотний показник названо коефіцієнтом вивільнення основних засобів.

Оскільки вітчизняні підприємства потребують оновлення насамперед активної частини основних засобів, доцільно проводити аналіз інтенсивності відтворення у розрізі активної та пасивної частин основних засобів. На думку Є. В. Олійник, нелогічно порівнювати, наприклад, виведені активні основні засоби з уведеними пасивними [64, с. 198]. За кількісними показниками можемо мати позитивну тенденцію, однак за економічним змістом це не буде сприяти зростанню виробничого потенціалу. Тому пропонується розраховувати наступні часткові показники:

а) коефіцієнт інтенсивності оновлення активної частини основних засобів – це відношення активних основних засобів, які надійшли, до основних засобів (активна частина), що вибули;

б) коефіцієнт інтенсивності оновлення пасивної частини основних засобів – це відношення величини пасивних основних засобів, які надійшли, до основних засобів (пасивних), що вибули;

в) коефіцієнт прогресивності процесів відтворення характеризує випередження процесів оновлення основних засобів, які належать до пасивної частини, основними засобами, які належать до групи активних:

$$K_{пр.в} = \frac{OЗ_{он}^{акт}}{OЗ_{он}^{пас}}, \quad (1.5)$$

де $K_{пр.в}$ – коефіцієнт прогресивності процесів відтворення;

$OЗ_{он.акт}$ – вартість активної частини основних засобів, які були оновлені протягом певного періоду;

$OЗ_{он.пас}$ – вартість пасивної частини основних засобів, які були оновлені протягом певного періоду.

Пропоновані коефіцієнти можуть мати декілька значень, які по-різному характеризують процеси відтворення на підприємстві (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Комбінації значень та характеристика пропонованих показників

Показники	Можливі значення і-того показника		
	$K_i < 1$	$K_i = 1$	$K_i > 1$
1. Коефіцієнт інтенсивності оновлення активної частини основних засобів	Звужений тип відтворення	Вибулі ОЗ, відтворені повною мірою	Розширене відтворення
2. Коефіцієнт інтенсивності оновлення пасивної частини основних засобів	Не є негативним фактом за умови, що активна частина має протилежну динаміку	Може бути базисом для позитивних процесів відтворення	Є позитивним за умови аналогічної тенденції і з активною частиною основних засобів
3. Коефіцієнт прогресивності процесів відтворення	Підприємство більш активно оновлює пасивну частину основних засобів	І активні, і пасивні основні засоби оновлюються однаковими темпами	На підприємстві відбуваються прогресивні процеси відтворення

Джерело : [64, с. 198]

3 етап – аналіз джерел фінансування відтворення основних засобів.

Процеси відтворення є можливими винятково за умови наявних джерел фінансування. Слід наголосити, що підприємства повинні забезпечувати відтворення основних засобів насамперед за рахунок внутрішніх джерел: амортизації та прибутку (як джерела інвестицій).

Чинна методика аналізу джерел фінансування відтворення основних засобів може бути доповнена за розрахунок показників використання

амортизації у фінансуванні відтворювальних процесів та коефіцієнта повноти використання амортизації.

Показник використання амортизації у фінансуванні відтворювальних процесів характеризує залучення амортизаційних відрахувань до процесів фінансування оновлення основних засобів та розраховується за формулою:

$$K_{\text{ф.в.ам.}} = \frac{OЗ_H}{Ам_в} \quad (1.6)$$

де $K_{\text{ф.в.ам.}}$ – коефіцієнт фінансування відтворення основних засобів за рахунок амортизації;

$Ам_в$ – сума використаної амортизації.

Значення цього коефіцієнта характеризує частку амортизаційних відрахувань у фінансуванні оновлення основних засобів. Якщо коефіцієнт складає 1, то це означає, що оновлення основних засобів відбулося винятково за рахунок амортизації.

Оскільки нарахування амортизації ще не означає її використання за призначенням, Є. В. Олійник пропонує розраховувати коефіцієнт повноти використання амортизації основних засобів [64, с. 199]:

$$K_{\text{в.ам.}} = \frac{Ам_в}{Ам_н} \quad (1.7)$$

де $K_{\text{в.ам.}}$ – коефіцієнт повноти використання амортизації;

$Ам_в$ - сума використаної амортизації;

$Ам_н$ - сума нарахованої амортизації.

Цей коефіцієнт буде характеризувати спрямування ресурсів, призначених для фінансування амортизації, на вказану ціль.

Наявні показники аналізу процесів відтворення, наведені у літературі, доповнені новими, які поглиблюють сучасні методичні положення, а це дасть у кінцевому рахунку можливість забезпечувати більш ефективне використання

обмежених ресурсів, які спрямовують вітчизняні підприємства на відтворення основних засобів.

Чинні методики аналізу використання основних засобів можуть і повинні удосконалюватись, оскільки лише таким чином можна сформулювати потужну аналітичну основу для прийняття управлінських рішень у сфері відтворення основних засобів.

Висновки за розділом 1

Дослідження теоретичних засад фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства дає змогу зробити наступні висновки.

На основі дослідження понять «фінансове забезпечення», «фінансування» та «інвестування» зроблено висновок, що фінансове забезпечення означає процес взаємовідносин суб'єкта господарювання з іншими суб'єктами економічної системи з приводу мобілізації фінансових ресурсів, їх цільового використання для забезпечення господарської діяльності, ефективного функціонування, розширеного відтворення. Обґрунтовано, що відтворення основних засобів представляє собою процес постійних зрушень у його складових (зношуванні, амортизації, заміщенні (простому відтворенні), розширеному відтворенні), що потребують фінансового, інвестиційного та інноваційного забезпечення з метою здійснення наступних циклів процесу відтворення основних засобів. Під фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів підприємств визначено систему фінансових відносин, що включає пошук, залучення, формування та систематичне вкладання фінансових ресурсів у підтримку потужностей, кількісне збільшення та якісне поліпшення основних засобів.

Механізм відтворення основних засобів виробництва представити такою блок-схемою: 1) мета – перехід підприємства на інноваційно-технологічну

модель виробництва; 2) оцінка стану галузевих інноваційних техніко-технологічних досягнень та рівня конкуренції і розвинутості ринкових відносин; 3) законодавча база забезпечення функціонування механізму відтворення основних засобів; 4) суб'єкти процесів відтворення; 5) інвестиційно-фінансове забезпечення процесів відтворення; 6) інноваційно-технологічна база, що забезпечує виробництво конкурентоспроможних видів продукції, збільшення надходження коштів з метою розширення інвестування відтворювальних процесів.

Розроблено методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства. Пропоновані етапи аналізу процесів відтворення основних засобів – це методика, сформована на принципах комплексності та системності. Її використання надасть можливість визначити потребу в основних засобах, активність їх використання та джерела фінансування процесів відтворення основних засобів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПАТ ПО ГАЗОПОСТАЧАННЮ ТА ГАЗИФІКАЦІЇ «МИКОЛАЇВГАЗ»

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз»

Ринок природного газу визначено як сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу природного газу, надання послуг з його транспортування, зберігання, розподілу та постачання. Основними завданнями ДК «Газ України» є надійне постачання природного газу споживачам, забезпечення стовідсоткових розрахунків за спожитий енергоносіє та сприяння в експлуатації й розвитку систем газопостачання [85].

Газорозподільні підприємства (ГРП) є одним з елементів стратегічно важливої газотранспортної галузі і мають значний економічний і соціальний вплив на рівень життя країни та її енергонезалежність. Сучасний стан ГРП набуває особливого значення, зважаючи на теперішні умови фінансово-політично-військової ситуації, коли Україна потребує чи не найбільшого залучення інвестицій за всю історію існування. Тому сфера нафтогазової промисловості в євроінтеграційних умовах вимагає особливої уваги науковців, які можуть поглибити підходи до розуміння економічної сутності газорозподільних підприємств та першочергового вирішення їх проблем.

Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз» (далі – ПАТ «Миколаївгаз») було створене згідно з українським законодавством у 1995 році у формі відкритого акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз».

У грудні 2014 року на засіданні Наглядової ради ПАТ «Миколаївгаз» було прийняте рішення про створення Товариства з обмеженою відповідальністю «МИКОЛАЇВГАЗ ЗБУТ», яке було офіційно зареєстроване

відповідними державними органами 20 січня 2015 року та до якого з 1 липня 2015 року перейшла функція постачання природного газу.

Група займається постачанням та розподілом природного газу в м. Миколаєві та Миколаївській області. Природний газ купується у НАК «Нафтогаз України» та у приватних постачальників природного газу і постачається споживачам (промисловим, житлово-комунальним підприємствам, населенню тощо) з урахуванням тарифу на розподіл, встановленого Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг («НКРЕКП») та торгівельної націнки на постачання. Розподіл газу відбувається через магістральні трубопроводи ПАТ «Укртрансгаз» та розподільчі мережі Групи.

Основні фінансово-економічні показники діяльності ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Капітал, тис. грн	1090442	507033	497882	-583409	-9151	46,5	98,2
1.1. Власний капітал, у т.ч.:	1287	-47773	-301565	-49060	-253792	-3712,0	631,2
- власний оборотний капітал	-227407	-313562	-594353	-86155	-280791	137,9	189,5
- непокрит збибуток	-253671	-302731	-556523	-49060	-253792	119,3	183,8
1.2. Позиковий капітал, у т.ч.:	1089155	554806	799447	-534349	244641	50,9	144,1
- поточні зобов'язання за розрахунками	1044459	505421	726558	-539038	221137	48,4	143,8
2. Ресурси, тис.грн							
2.1. Середньорічна вартість основних засобів	323136	419063	435057	95927	15995	129,7	103,8
2.2. Середньорічна вартість оборотних активів, у т. ч.	627585	665840	351522	38256	-314318	106,1	52,8
- запасів	20341,5	19429	18853,5	-912,5	-575,5	95,5	97,0
2.3. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1763	1723	510	-40	-1213	97,7	29,6
3. Економічні показники							
3.1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	1930960	386680	366025	-	-20655	20,0	94,7
3.2. Валовий прибуток, тис. грн	52362	-55997	-199499	-108359	-143502	-106,9	356,3

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
3.3. Операційні витрати, тис.грн	2055503	467765	686196	-1587738	218431	22,8	146,7
- на 1 грн реалізованої продукції, коп.	106,4	121,0	187,5	14,5	66,5	113,6	155,0
3.4 Збиток, тис. грн							
- від операційної діяльності	-115928	-87200	-252404	28728	-165204	75,2	289,5
- від звичайної діяльності до оподаткування	-120243	-90938	-253977	29305	-163039	75,6	279,3
3.5. Чистий збиток, тис. грн	-120761	-90819	-253941	29942	-163122	75,2	279,6
3.6. Фондовіддача, грн	5,976	0,923	0,841	-5,053	-0,081	15,4	91,2
3.7. Продуктивність праці	1095,3	224,4	717,7	-870,8	493,3	20,5	319,8
4. Показники рентабельності підприємства							
- продажу	-6,25	-23,49	-69,38	-17,23	-45,89	x	x
- активів	-19,16	-13,66	-72,25	5,50	-58,59	x	x
- власного капіталу	-194,05	390,74	145,38	584,79	-245,35	x	x
- основних засобів	-30,17	-21,70	-58,38	8,47	-36,68	x	x
- оборотного капіталу	-19,16	-13,66	-72,25	5,50	-58,59	x	x
5. Фінансові коефіцієнти:							
- автономії	0,001	-0,094	-0,606	-0,095	-0,511	x	x
- фінансової залежності	847,274	-10,613	-1,651	-857,888	8,962	x	x
- маневрування	-176,695	6,564	1,971	183,259	-4,593	x	x
- загальної ліквідності	0,059	0,024	0,010	-0,036	-0,013	x	x

Джерело : [Додатки А-Е]

Фінансовою основою господарської діяльності ПАТ «Миколаївгаз» є його фінансові ресурси. Фінансування діяльності підприємства здійснювалося головним чином за рахунок доходів від газвидобування та постачання газу. Окрім того ПАТ «Миколаївгаз» надає послуги (виконує роботи) замовникам таких послуг (робіт).

Капітал підприємства має стрімку тенденцію до зниження. Так, на кінець 2017 року сукупний капітал ПАТ «Миколаївгаз» зменшився більше, ніж удвічі, а на кінець 2018 року – ще на 1,8 % відносно попереднього року.

При цьому слід відзначити значний дефіцит власного капіталу у 2017 – 2018 роках, що, відповідно, обумовило відсутність власного оборотного капіталу та накопичення його дефіциту протягом досліджуваного періоду.

Вітчизняна практика свідчить, що найбільш суттєвим і динамічним джерелом власних внутрішніх фінансових ресурсів є нерозподілений прибуток.

Прояв його домінуючого впливу на формування власних оборотних коштів реалізується у часі, тобто, процес вихолощування власного капіталу проходить під впливом кумулятивного зростання непокритих збитків, які, в першу чергу, формують дефіцит власних оборотних коштів.

Склад та динаміка капіталу ПАТ «Миколаївгаз» у 2016 – 2018 роках наведено на рис. 2.1.

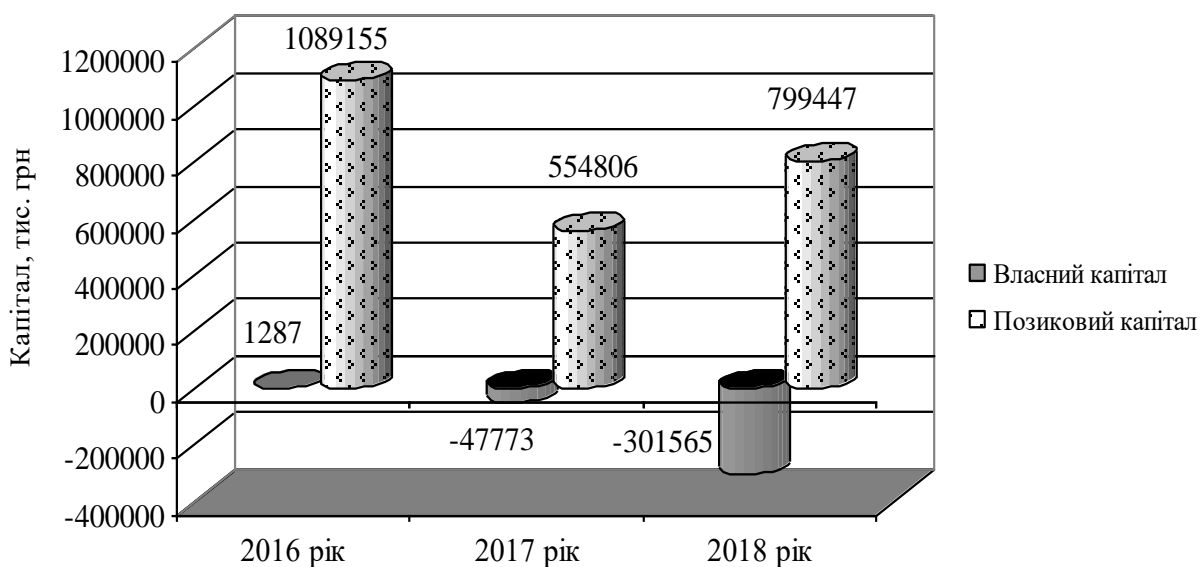

Рисунок 2.1 – Склад та динаміка капіталу «ПАТ «Миколаївгаз» у 2016 – 2018 роках

Станом на 31 грудня 2016 – 2018 рр., загальна облікова вартість внесеного капіталу становила 2 019 тис. грн.

В абсолютному вираженні дефіцит власного капіталу підприємства збільшився у 2017 році відносно 2016 року майже у 37 разів, а у 2018 році відносно 2017 року – ще у 6,3 рази, у тому числі за рахунок щорічного зростання суми непокритого збитку: на 19,3 % або на 49060 тис. грн у 2017 році та на в 1,8 рази або на 253792 тис. грн на кінець 2018 року.

Частка непокритого збитку у капіталі підприємства за три роки зросла більше, ніж у 4 рази, що спричинило перевищення темпів зростання позикового капіталу (+50,0 %) у 2018 році та порівняно з попереднім роком – в 1,3 рази.

Відзначаємо дефіцит власних оборотних коштів за рахунок значних вкладень в необоротні активи, насамперед, запаси, та за рахунок значних коштів у дебіторській заборгованості (33,9 % на кінець 2018 року).

Процес вихолощування власного капіталу проходить під впливом кумулятивного зростання непокритих збитків, які, в першу чергу, формують дефіцит власних оборотних коштів.

Майно підприємства складають необоротні та оборотні активи (рис. 2.2).

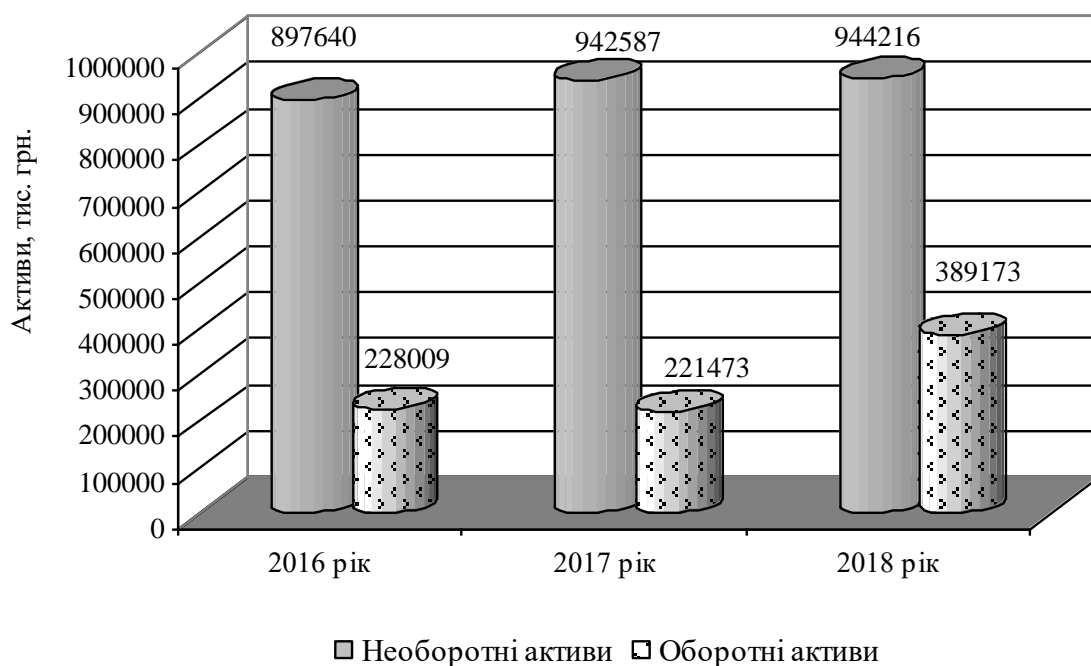

Рисунок 2.2 – Склад та динаміка активів «ПАТ «Миколаївгаз» у 2016 – 2018 роках

Серед необоротних активів найбільшу частку, яка сягає у 2017 році 49,6 %, а у 2018 році – 54,2 % мають основні засоби. Іншу частку складають нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції. Така структура активів пояснюється специфікою діяльності даного підприємства, яке здійснює постачання електричної енергії споживачу.

Середньорічна вартість основних засобів на кінець 2017 року збільшилась на 29,7 % відповідно попереднього періоду, що характеризує підвищення технічної оснащеності підприємства в цей період. На кінець 2018 року зміна вартості основних засобів (3,8 %) не була несуттєвою.

Незважаючи на розширення обсягів діяльності «ПАТ «Миколаївгаз», середні залишки оборотних активів мали тенденцію до зниження. Якщо у 2017 році відносно 2016 року вони збільшились на 382563 тис. грн, або на 6,19 %, то у 2018 році відносно попереднього – вони зменшились на 314318 тис. грн, або на 47,2 %.

Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу станом на 2018 рік склала 1510 особи, що на 12,4 % менше від рівня попереднього року.

Слід відзначити збиткову операційну діяльність ПАТ «Миколаївгаз» протягом 2017 та 2018 років та отримання валового збитку, причиною виникнення якого є недосконалий механізм ціноутворення, що не забезпечує отримання прибутку через перевищення собівартості одиниці продажу над її ціною. При такому співвідношенні ціни та витрат прискорення оборотності оборотних коштів виступає як мультиплікатор збитків. Іншою причиною росту валового збитку може бути суттєве зменшення виручки у 2017 році (-80 %) при одночасному зростанні собівартості. Оскільки динаміка валового збитку свідчить про інтенсивне його зростання, чим одночасно обумовлюється підвищення збитковості активів, то підприємство знаходиться на стадії розгортання кризи прибутковості

Про розгортання кризи прибутковості свідчить зростання суми збитку внаслідок стійкого збереження негативної різниці в інтенсивності та напрямках зміни витрат і доходів. Якщо у 2016 році підприємство мало збиток на суму 120761 тис. грн, то у 2017 та 2018 роках отримано збитки за рахунок зменшення чистого доходу від газопостачання на 1544280 тис. грн (-80,0 %) та на 20655 тис. грн (- 5,3 %) відповідно (рис. 2.3).

При хронічному характері поточної збитковості у балансі підприємства з'являється сума непокритих збитків. Кумулятивне зростання непокритих збитків поступово вихолощує власний капітал і виступає головним чинником, що призводить до дефіциту чистих активів.

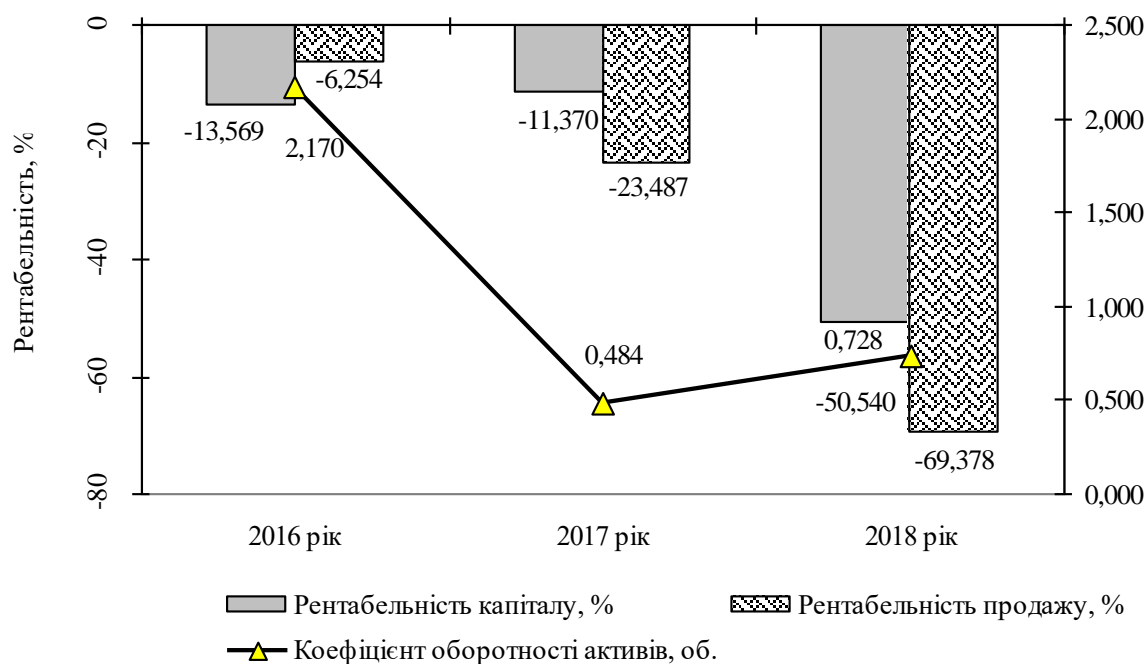

Рисунок 2.3 – Фінансові результати діяльності ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки

Зважаючи на серйозні наслідки розвитку вказаного явища, на нашу думку, ознакою настання кризи слід назвати вже саму появу непокритих збитків у балансі. А накопичення цих збитків є свідченням поглиблення кризи прибутковості та наближення економічної системи до втрати фінансової стійкості.

Керуючись даними таблиці 2.1 та фінансової звітності підприємства, наведемо показники динамічного розвитку «ПАТ «Миколаївгаз» у 2018 році. Порівняння фактичної бази з еталонною моделлю розвитку визначимо за допомогою співвідношення між темпами росту основних показників діяльності підприємства:

$$T_{\Pi} > T_{\text{чД}} > T_A > 100\%, \quad (2.1)$$

$$- 279,6 \% > 94,7 \% < 98,2 \% < 100\%,$$

де T_{Π} – темп росту прибутку до оподаткування, %;

$T_{\text{чД}}$ – темп росту обсягу реалізації, %;

T_A – темп росту авансованого капіталу, %.

Зазначене співвідношення на ПАТ «Миколаївгаз» у 2018 році виконується не повністю. Воно означає наступний причинно-наслідковий зв'язок:

1) $T_A = 98,2 \% < 100\%$ – економічний потенціал підприємства зменшується, тобто підприємство звужує масштаби діяльності;

2) $T_{чд} = 94,7 \% < T_A (98,2 \%)$ – у порівнянні зі зростанням активів чистий дохід також збільшується, але більшими темпами, тобто майнові цінності підприємства використовуються менш ефективно;

3) $T_{п} = 279,6 \% < T_{чд} 94,7 \%$ – підприємство є збитковим, а збиток зростає більшими темпами порівняно із темпом падіння чистого доходу, що є результатом зростання рівня витрат на 1 грн. наданих послуг з газопостачання.

Фінансові коефіцієнти вказують на недостатню відповідність нормативним значенням на кінець 2018 року, що пояснюється дефіцитом власного капіталу та залежністю від зовнішніх запозичень. В результаті на кінець досліджуваного періоду відзначено повну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів за рахунок використання залученого капіталу. При цьому відзначено відсутність власних оборотних коштів та значний їх дефіцит, низьку платоспроможність підприємства та неможливість його погасити термінові зобов'язання за рахунок наявних грошових коштів.

Таким чином, збитковість діяльності ПАТ «Миколаївгаз» не забезпечує виконання основних принципів ведення господарської діяльності – самоокупності та самофінансування, а отже, і належного фінансового забезпечення відтворення основних засобів. Про розгортання кризи прибутковості свідчить зростання суми збитку внаслідок стійкого збереження негативної різниці в інтенсивності та напрямках зміни витрат і доходів. Тому наслідки кризи прибутковості позначаються на процесах відтворення засобів праці та внутрішньому фінансовому потенціалі підприємства.

2.2 Аналіз складу, структури та руху основних засобів ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз»

Газотранспортне обладнання ПАТ «Миколаївгаз», в основному, являє собою державне (комунальне) майно, отримане згідно з договорами експлуатації газорозподільних систем.

Активи, що знаходяться в розпорядженні газорозподільних підприємств відносяться до критичних інфраструктур, які визначені як активи, що мають велике значення для підтримання життєво важливих соціальних функцій, здоров'я, економічного і соціального благополуччя людей і порушення чи руйнування яких матимуть значний вплив на державу в результаті її неспроможності підтримувати ці функції [22, с. 122].

Необоротні активи ПАТ «Миколаївгаз» містять в собі наявність матеріальних активів (саме основних засобів), нематеріальних активів (об'єктів права), незавершених капітальних вкладень (інвестиційна нерухомість, інші фінансові інвестиції та відстрочені податкові активи).

Вартість необоротних активів ПАТ «Миколаївгаз» протягом досліджуваного періоду збільшувалася (табл. 2.2). Так, на кінець 2017 року вона зросла на 8253 тис. грн, або на 3,1 %, а на кінець 2018 року – ще додатково на 27823 тис. грн, або на 10,2 %.

Разом з тим, при збільшенні вартості необоротних активів відбулось більш суттєве збільшення вкладень в основні засоби, які становлять найбільшу частку у структурі основного капіталу ПАТ «Миколаївгаз»: на кінець 2016 року – 88,82 %, на кінець 2017 року – 91,77 %, а на кінець 2018 року – дещо менше: 89,35 %. При цьому вартість основних засобів збільшилась у 2017 році порівняно з 2016 роком на 15414 тис. грн, або на 6,5 %, а на кінець 2018 року порівняно з 2017 роком – ще додатково на 18208 тис. грн, або на 7,2 %, що вказує на підвищення фондоозброєності газотранспортної компанії.

Таблиця 2.2 – Основні засоби у складі необоротних активів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки

Основний капітал	2016 р		2017 р.		2018 р.		Відхилення (+,-)				Темп росту, %	
							2017 р. від 2016 р.		2018 р. від 2017 р.			
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис.грн	у структурі, %	тис. грн	у структурі, %	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Необоротні активи, всього, у т. ч.	265795	100	274048	100	301871	100	8253	0,00	27823	0,00	103,1	110,2
Нематеріальні активи	351	0,13	321	0,12	128	0,04	-30	-0,01	-193	-0,07	91,5	39,9
Незавершені капітальні інвестиції	28037	10,55	20037	7,31	29809	9,87	-8000	-3,24	9772	2,56	71,5	148,8
Основні засоби	236087	88,82	251501	91,77	269709	89,35	15414	2,95	18208	-2,43	106,5	107,2
Інші фінансові інвестиції	-	-	1000	0,36	1000	0,33	1000	0,36	-	-0,03	-	100,0
Відстрочені податкові активи	1070	0,40	1189	0,43	1225	0,41	119	0,03	36	-0,03	111,1	103,0

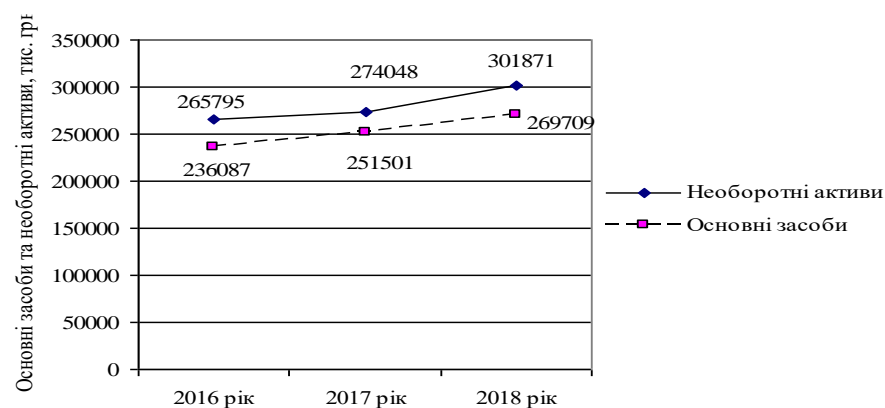

Рисунок 2.4 – Динаміка зміни основних засобів та необоротних активів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки

Таким чином, можна констатувати, що найбільшими вкладеннями коштів у необоротні активи були вкладення в основні засоби ПАТ «Миколаївгаз» (рис. 2.5).

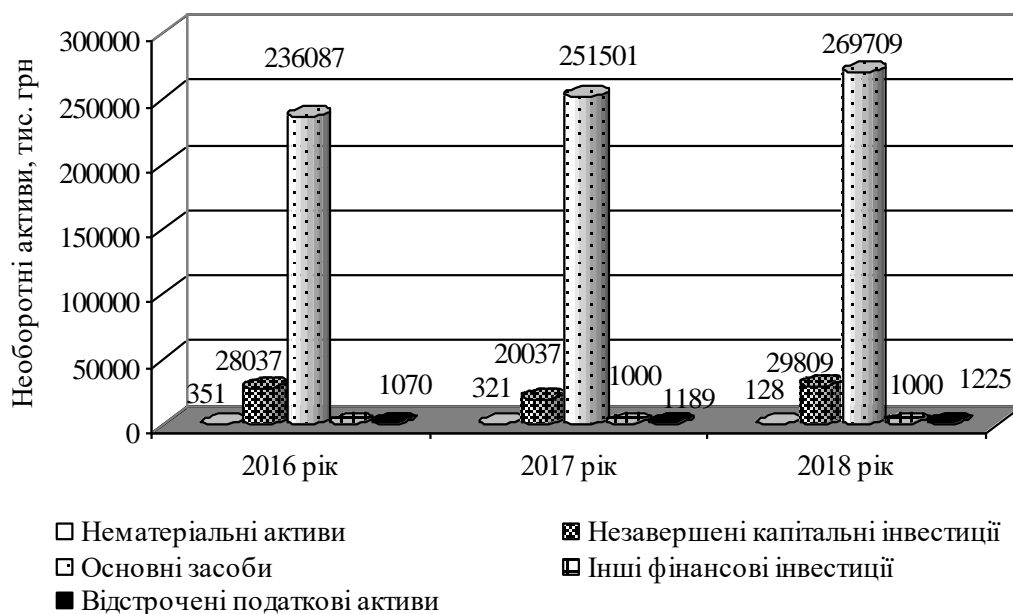

Рисунок 2.5 – Склад та структура основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки за напрямками вкладення

Іншою суттєвою складовою основних засобів досліджуваного підприємства є незавершені капітальні інвестиції, частка яких суттєво зменшилась: з 10,55 % у 2016 році до 7,31 % у 2017 році, але збільшилась до 9,87 % на кінець 2018 року. У грошовому еквіваленті ці вкладення зменшились у 2017 році порівняно з 2016 роком на 8000 тис. грн, або на 28,5 %, а у 2018 році порівняно з 2017 роком – знову підвищилися, але вже на 48,8 %. Інші фінансові інвестиції у розмірі 1000 тис. грн спостерігаються протягом двох останніх років

Нематеріальні активи, що складають немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані, становлять у складі основного капіталу ПАТ «Миколаївгаз» на кінець 2018 року 128 тис. грн за залишковою вартістю, що у структурі активів є близьким 0 % від вартості основного капіталу, що відповідає рівню частки цього показника протягом

всього досліджуваного періоду. За первісною вартістю нематеріальні активи на кінець 2018 року зменшились порівняно з попереднім роком на 193 тис. грн, або на 60,1 %. Такий акцент збільшує значущість для діяльності підприємства нематеріальних активів, які, на жаль, мають незначну питому вагу в загальній вартості його необоротних активів.

Незначну частку в основному капіталі досліджуваного підприємства має також відстрочений податковий актив – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок: тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню; перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді; перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими скористатися у звітному періоді неможливо. На кінець 2016 року ця частка основного капіталу становила 0,40 %. Протягом 2017 та 2018 років вона змінювалась: збільшилась до 0,43 % та зменшилась до 0,42 % відповідно. У вартісному вираженні їх сума зросла на кінець 2017 року на 11,1 % та на кінець 2018 року ще на 3,0 % відповідно.

Джерелом формування основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» у 2016 році був як власний капітал, так і позиковий. Станом на 2017 – 2018 роки у зв'язку із значним дефіцитом власного капіталу – формування основних засобів здійснювалося тільки за рахунок позикового капіталу.

Обсяг основних промислово-виробничих засобів, стан і використання визначають виробничу потужність підприємства, а в сукупності з їх динамікою – темп запровадження досягнень науково-технічного прогресу, необхідні для цього кошти та є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства. Оскільки вкладення основного капіталу є найбільшими в основні засоби, проаналізуємо їх склад та структуру.

Обсяг, структура та динаміка основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки наведена в таблиці 2.3. Як свідчать дані таблиці 2.3, за звітний період відбулися суттєві зміни в розмірі та структурі основних засобів. Так, у 2017 році залишкова вартість основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» збільшилась на 15414 тис. грн, або на 6,5 % порівняно з 2016 роком.

Таблиця 2.3 – Склад і структура основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. (Станом на 31 грудня)

Види основних засобів	2016 р.		2017 р		2018 р.		Відхилення (+,-)				Темп росту, %	
							2017 р. від 2016 р.		2018 р. від 2017 р.			
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	у структурі, %	тис. грн	у структурі, %	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Первісна вартість основних засобів	403068	93,5	435057	95,5	470637	94,0	31989	2,0	35580	-1,6	107,9	108,2
1. Залишкова вартість основних засобів всього, у т. ч.:	236087	54,8	251501	55,2	269709	53,8	15414	0,5	18208	-0,6	106,5	107,2
Земля, будівлі, споруди, передавальні пристрої	27525	6,4	27 968	6,1	27965	5,6	443	-0,2	-3	-0,6	101,6	100,0
Газотранспортне обладнання	367014	85,1	367 014	80,6	394961	78,9	0	-4,6	27 947	-1,7	100,0	107,6
Транспортні засоби	40 455	9,4	40555	8,9	48124	9,6	100	-0,5	7 569	0,7	100,2	118,7
Незавершені капітальні інвестиції	28037	6,5	20 037	4,4	29809	6,0	-8 000	-2,1	9 772	1,6	71,5	148,8
Всього	431105	100,0	455474	100,0	500859	100,0	24 369	0,0	45 385	0,0	105,7	110,0
Вартість активної частини основних засобів	407 469	94,5	407 569	89,5	443085	88,5	100	-5,0	35 516	-1,0	100,0	108,7
Вартість пасивної частини основних засобів	23 636	5,5	47 905	10,5	57774	11,5	24 269	5,0	9 869	1,0	202,7	120,6

Джерело : [86, Додатки А – Е]

У 2018 році відносно 2017 року вона також зросла на 7,2 %, або на 18208 тис. грн, що свідчить про підвищення забезпеченості підприємства засобами праці.

Прийнято виділяти активну частину (робочі машини й обладнання) і пасивну частину основних засобів, а також окремі підгрупи відповідно до їх функціонального призначення (споруди виробничого призначення, склади, робочі й силові машини, обладнання, вимірювальні прилади й пристрої, транспортні засоби тощо).

Доцільно відзначити зміни щодо вартості активної частини основних засобів та її частки. Протягом 2016 – 2017 року вартість їх не змінювалась, а частка на кінець 2017 року зменшилась на 5% порівняно з 2016 роком, а на кінець 2018 року – ще на 1 %. При цьому на кінець 2017 року вартість активної частини основних засобів зросла не суттєво, а на кінець 2018 року – збільшилась на 35516 тис. грн, або на 8,7 %, що є позитивним, адже, саме активна частина виробляє продукцію підприємства. Великий інтерес при цьому становить співвідношення активної і пасивної частини, силових і робочих машин, оскільки від їхнього оптимального поєднання залежать фондівіддача, фондорентабельність та фінансовий стан підприємства.

У 2018 році відбулось збільшення як активної частини основних засобів (+ 8,7 %), так і пасивної їх частини (+20,6 %). Для нормального функціонування активних елементів основного виробництва засобів потрібний розвиток і пасивної частини основних засобів. Перевищення пасивної частки основних засобів у структурі основного капіталу обумовлене специфікою діяльності газотранспортного підприємства.

За окремими групами вкладень основних засобів на кінець 2017 року відносно 2016 року відзначається збільшення вартості передавальних пристроїв – на 443 тис. грн, або на 1,6 %. На кінець 2018 року відбулось зростання газотранспортного обладнання – на 7,6 %, транспортних засобів (+18,7 %), та незавершених капітальних інвестицій – на 48,8 %, тобто, збільшилася активна частина основних засобів.

Зменшення вартості основного капіталу протягом досліджуваного

періоду не відбувалось.

На рисунку 2.6 відображено структуру виробничих засобів ПАТ «Миколаївгаз» за участю у виробничому процесі.

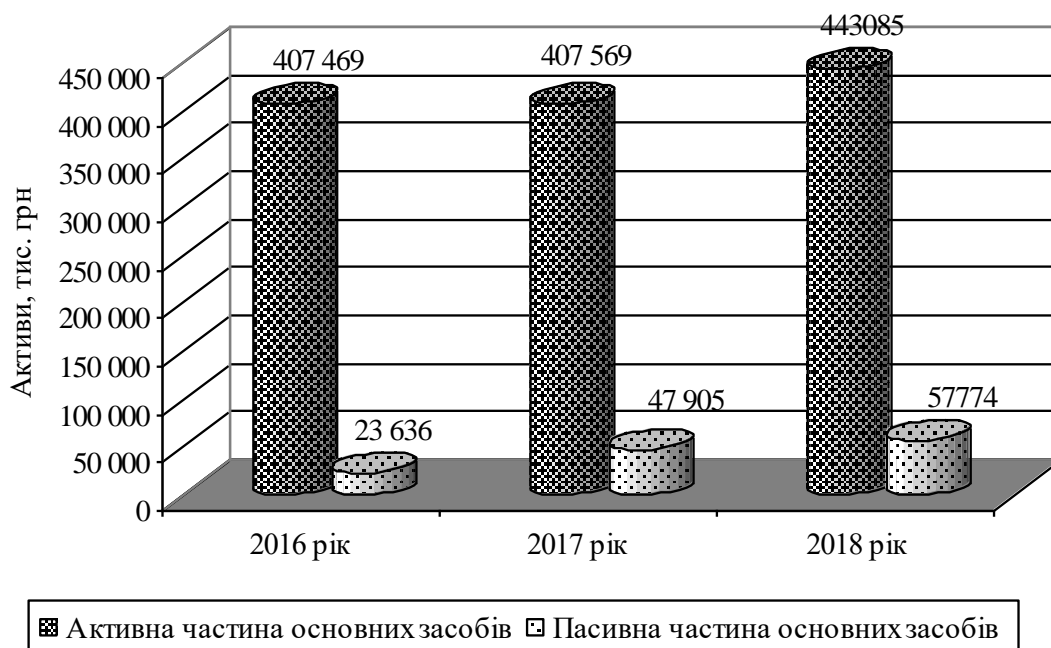

Рисунок 2.6 – Структура основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. за участю у виробничому процесі

Для аналізу і оцінювання використання основних засобів доцільно застосовувати систему показників, які б комплексно характеризували усі аспекти їхнього функціонування у підприємстві.

Так, стан і використання основних засобів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства. Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують: 1) забезпечення підприємства основними засобами; 2) стан основних засобів; 3) ефективність використання основних засобів.

До показників, що характеризують забезпеченість підприємства основним капіталом, належать: капіталомісткість, капіталоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства (табл. 2.4).

Показники таблиці 2.4 свідчать, що середньорічна вартість основних

засобів ПАТ «Миколаївгаз» у 2017 році збільшилась на 20503 тис. грн, або на 5,1 %, а у 2018 році – ще додатково на 33785 тис. грн, або на 8,1 % порівняно з 2017 роком, що знайшло своє відображення у підвищенні коефіцієнта фондоозброєності на 7,1 % та 23,3 % відповідно.

Таблиця 2.4 – Забезпеченість ПАТ «Миколаївгаз» основними засобами за 2016 – 2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,–)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Обсяг послуг з газопостачання, тис. грн	1930960	386680	366025	-1544280	-20655	20,0	94,7
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	394052	435057	470637	41005	35580	110,4	108,2
Середньорічна вартість основних засобів (за первісною вартістю), тис. грн	398560	419063	452847	20503	33785	105,1	108,1
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1763	1723	1510	-40	-213	97,7	87,6
Вартість майна, тис. грн	1090442	507033	497882	-583409	-9151	46,5	98,2
Фондомісткість, грн/грн	0,206	1,084	1,237	0,877	0,153	525,1	114,2
Фондоозброєність, грн/грн	226,1	243,2	299,9	17,1	56,7	107,6	123,3
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	0,217	0,496	0,542	0,280	0,046	229,1	109,2
Рівень рентабельності (збитковості) основного капіталу	-30,299	-21,672	-56,077	8,627	-34,405	71,5	258,8

А це, у свою чергу, сприяло підвищенню оснащеності підприємства та більш інтенсивному використанню засобів праці.

Фондомісткість, яка відображає рівень середньорічної вартості основних засобів на одиницю вартості виробленої валової продукції, має тенденцію до зростання, що є негативним моментом, адже свідчить про розподілення газоподібного палива більшою кількістю основних засобів. Аналогічну тенденцію має і фондоозброєність, яка збільшилась на кінець 2017 та 2018 років на 7,6 % та 23,3 % відповідно.

Коефіцієнт реальної вартості виробничих засобів у майні ПАТ

«Миколаївгаз», який визначається відношенням їх вартості (за мінусом зносу) до вартості майна підприємства, підвищився протягом 2017 року майже в 2,3 рази, а на кінець 2018 року – ще додатково збільшився на 9,2 % і склав 0,542 пунктів. Оскільки відношення є вищим за критичної позначки (0,2 – 0,3), можна вважати реальний виробничий потенціал ПАТ «Миколаївгаз» достатнім та таким, що не потребує додаткових джерел фінансування для оновлення виробничих засобів. Отже, реальний виробничий потенціал підприємства сприяє належному виконанню намічених завдань щодо розширення майнового потенціалу підприємства.

Інтенсивність процесу відтворення основних засобів на підприємстві характеризується розміром норми амортизації та зміною показників стану основних засобів. До показників цього напряму аналізу основних засобів підприємства слід віднести норму амортизації та коефіцієнт зносу. Високий ступінь зносу основних засобів – свідчення використання у виробничих процесах застарілої техніки та технології.

Показники стану основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники стану основних виробничих засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн	403068	435057	470637	31989	35580	107,9	108,2
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис. грн	394052	402808	435057	41005	35580	110,4	108,2
Середньорічна вартість основних засобів (за первісною вартістю), тис. грн	398560	419063	1226151	20503	807089	105,1	292,6
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	236087	251501	269709	15414	18208	106,5	107,2
Знос основних засобів, тис. грн	166981	183556	200928	16575	17372	109,9	109,5
Коефіцієнт зносу	0,414	0,422	0,427	0,008	0,005	101,8	101,2
Коефіцієнт придатності	0,586	0,578	0,573	-0,008	-0,005	98,7	99,1

Як свідчать наведені у таблиці 2.5 дані, протягом періоду, що аналізується, можна відзначити не достатньо задовільний стан основних засобів. Так, знос основних засобів підприємства у 2018 році становив 42,7 %, відповідно, придатними до використання було 57,3 % виробничих засобів. Цей рівень зношеності дозволяє підприємству виконувати намічені завдання, але спостерігається негативна тенденція до його підвищення, тобто, основні засоби підприємства поступово зменшують свою придатність.

Коефіцієнт зносу, який характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва у попередніх періодах, є економічним мірилом фізичного зносу (поступова втрата первісної споживчої вартості).

Сталий розвиток ПАТ «Миколаївгаз» і висока якість газопостачання залежать, передусім, від інвестиційного оновлення основного капіталу. Інтенсивність уведення в дію нових основних засобів характеризує коефіцієнт оновлення основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за певний період у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду.

Показники руху основних виробничих засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Показники руху основних виробничих засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2016 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2016 р.
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн	403068	435057	470637	31989	35580	107,9	108,2
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис. грн	394052	402808	435057	8756	32249	102,2	108,0
Вартість введених основних засобів, тис.грн	250	24561	46261	24311	21700	9824,4	188,4
Вартість виведених основних засобів, тис.грн	192	830	876	638	46	432,3	105,5
Коефіцієнт оновлення	0,001	0,056	0,098	0,056	0,042	9102,0	174,1
Коефіцієнт вибуття	0,000	0,002	0,002	0,002	0,000	422,9	97,7
Коефіцієнт приросту виробничих засобів	0,000	0,054	0,096	0,054	0,042	40899	177,0

Згідно даних таблиці 2.6, додаткове фінансування основних засобів відзначалося протягом всього досліджуваного періоду, але найбільше фінансування відбулось у 2017 та 2018 роках, коли було введено основних засобів суму 24561 тис. грн та 46261 тис. грн відповідно. Тому коефіцієнт оновлення в ці періоди має тенденцію до значного зростання, а на кінець 2018 року він склав 0,098, тобто, оновленими є майже 10 % основних засобів.

Коефіцієнт вибуття показує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто ступінь вибуття тих основних засобів, які або морально застаріли, або зношені й непридатні для дальшого використання. Оскільки у 2017 – 2018 роках вибула незначна частка основних засобів ПАТ «Миколаївгаз», коефіцієнт вибуття протягом останніх двох років дорівнював 0,2.

Не менш важливим показником є коефіцієнт інтенсивності зміни. Відзначається перевищення введених виробничих засобів над виведеними протягом всього досліджуваного періоду, що вказує на підвищення забезпеченості ПАТ «Миколаївгаз» основними засобами для газопостачання.

Ситуація, коли вартість введених у дію основних засобів перевищує вартість виведених основних засобів, є позитивною в діяльності підприємства. Тенденція до зростання коефіцієнта приросту виробничих засобів протягом досліджуваного періоду свідчить про розширення підприємством процесу оновлення своїх виробничих засобів.

Підсумовуючи викладене відзначимо ефективне в цілому управління основними засобами ПАТ «Миколаївгаз». Однак, слід відзначити і негативні моменти, що виявилися у не достатньо задовільному стані основних засобів, знос яких у 2016 – 2018 роках становив на рівні 42,7 %, тобто, придатними до використання залишалися близько 58 % виробничих засобів. При цьому слід відзначити поступове оновлення основних засобів, яке має тенденцію до зростання. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства суттєво зріс з 21,7 % до 54,2, що характеризує підвищення забезпеченості ПАТ «Миколаївгаз» основними засобами.

2.3 Оцінка фінансового забезпечення відтворення основних засобів ПАТ по газопостачанню та газифікації «Миколаївгаз»

Дослідження фінансового забезпечення відтворення основних засобів аграрних підприємств потребує вивчення стану основних засобів та забезпеченості ними досліджуваного підприємства. При цьому визначення економічної сутності відтворення основних засобів безпосередньо пов'язано з їх зносом. Зносу підлягають всі основні засоби, крім землі, незалежно від їх участі у процесі виробництва [98, с. 22].

Для узагальнюючої характеристики та оцінки ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» та інтенсивності їх використання застосуємо такі показники:

- рентабельність капіталу, вкладеного в основні засоби (відношення прибутку від основної діяльності до середньорічної вартості основних засобів);
- фондівіддача основних засобів (відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості основних засобів);
- фондівіддача активної частини основних засобів (відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості активної частини основних засобів);
- фондомісткість (відношення середньорічної вартості основних засобів виробничого призначення до вартості виробленої продукції за звітний період);
- фондоозброєність.

Коефіцієнти, що характеризують ефективність використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр., наведені в таблиці 2.7.

Одним із основних показників ефективності інвестування коштів в основний капітал є капіталовіддача, яка показує обсяги виробництва у розрахунку на кожну гривню коштів, авансованих на формування основного капіталу.

Таблиця 2.7 – Показники ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп зміни, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Чистий дохід від реалізації послуг, тис. грн	1930960	386680	366025	-1544280	-20655	20,0	94,7
Середньорічна вартість основних засобів (за залишковою вартістю), тис. грн, у т. ч. :	236087	251501	269709	15414	18208	106,5	107,2
Прибуток (збиток), тис. грн	-120761	-90819	-253941	29942	-163122	75,2	279,6
Капіталомісткість, грн/грн	0,206	1,084	1,237	0,877	0,153	у 5,2 рази	114,16
Капіталовіддача основних засобів, грн/грн, у т. ч.:	1,771	0,355	0,336	-1,416	-0,019	20,0	94,7
Фондорентабельність, %	-30,3	-21,7	-56,1	8,6	-34,4	х	х
Інтегральний показник фондovіддачі	-1,468	-0,447	-0,673	1,021	-0,226	х	х

Протягом 2016 – 2018 років капіталовіддача основних засобів підприємства суттєво зменшилася. Якщо у 2016 році на 1 гривню основного капіталу припадало 1,771 грн виручки від реалізації продукції, то на кінець 2018 року на 1 гривню основних засобів припадало лише 0,336 грн виручки від реалізації продукції, що менше від 2017 року на 0,019 грн, або на 5,3 %.

Капіталомісткість є величиною зворотною до капіталовіддачі. Цей показник дає можливість визначити розмір основного капіталу на одну гривню виручки від реалізації продукції, яка у ПАТ «Миколаївгаз» на кінець 2017 року збільшилася на 0,877 або у 5,2 рази, а на кінець 2018 року – ще на 0,153 грн або на 14,2 % відповідно, що характеризує менш ефективне використання капіталу, вкладеного в основні засоби. За нормальних умов капіталовіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а капіталомісткість – до зменшення (рис. 2.7).

Зменшення капіталовіддачі та підвищення рівня капіталомісткості свідчить про збільшення економічного ефекту при відносно більшій вартості основних засобів на підприємстві.

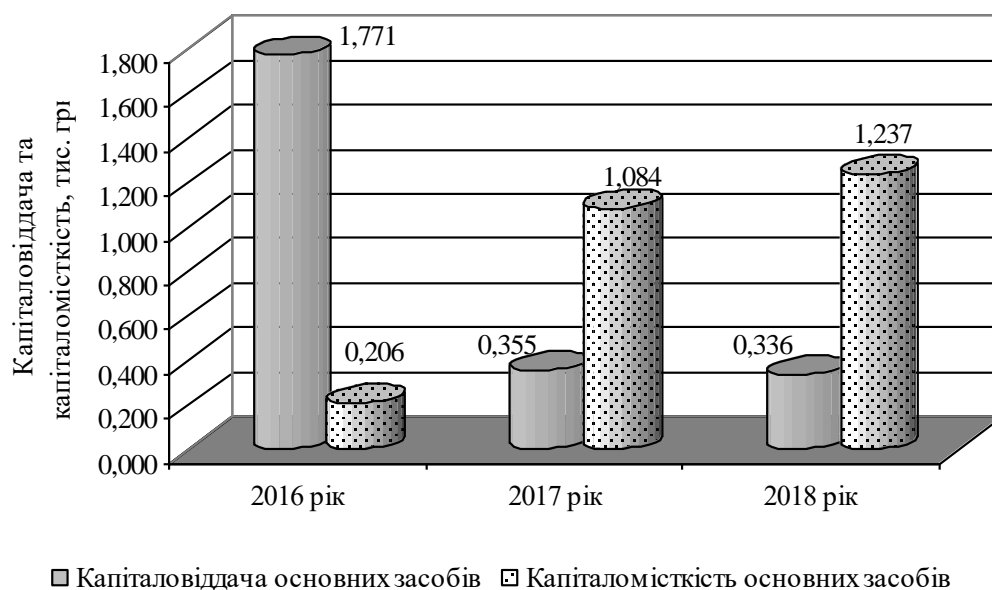

Рисунок 2.7 – Динаміка капіталовіддачі та капіталомісткості основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр.

За даними таблиці 2.7 відносна перевитрата основних засобів (+E) за рахунок зниження капіталовіддачі та підвищення капіталомісткості ПАТ «Миколаївгаз» у 2018 році дорівнює :

$$+E_{OZ} = OZ_1 - OZ_0 \times I_{ВП} \quad (2.2)$$

де $I_{ВП}$ – індекс обсягу валового виробництва продукції.

$$+E_{OZ} = 269709 - 251501 \times 0,947 = +31538 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, зниження капіталовіддачі у 2018 році порівняно з 2017 роком спричинило відносну перевитрату основного капіталу, вкладеного в основні засоби, на суму 31538 тис. грн.

Показник норми прибутку, який свідчить про зростання (зниження) прибутковості виробничого процесу від використання основного капіталу підприємства, має негативні значення протягом всього досліджуваного періоду. Протягом 2016 – 2018 року діяльність підприємства була збитковою, що і

обумовлює негативний результат показника в цей період.

Інтегральний показник рівня ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за досліджуваний період, що дає узагальнюючу оцінку рівня цієї ефективності, також має тенденцію до зниження, що вказує на зниження ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз».

На рівень узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів впливають численні чинники.

Капіталовіддача залежить від обсягу виробленої продукції, робіт та послуг та вартості основних засобів. У свою чергу кожен з них залежить від ряду чинників, що впливають через обсяг діяльності та вартість основних засобів на рівень показника фондівіддачі.

Згідно таблиці 2.7 фактична капіталовіддача (ФВ) за 2018 рік нижче рівня 2017 року на 0,019 грн./грн. На її зміну впливають дві групи чинників:

- чинники, що пов’язані із зміною обсягу виробленої продукції;
- чинники, пов’язані із зміною капіталу, вкладеного в основні засоби.

Скористаємося даними таблиці 2.7, для визначення впливу кожного з цих чинників на фактичний показник капіталовіддачі у 2018 році порівняно з 2017 роком. Використаємо скоригований показник капіталовіддачі, розрахований з врахуванням обсягу виробленої продукції у 2018 році та вартості основних виробничих засобів у 2017 році.

Вплив чинників на капіталовіддачу :

а) обсяг виробленої продукції :

$$\Phi B_{OB} = \frac{366025}{419063} - 0,355 = 0,568 \text{ грн};$$

б) зміна величини основних засобів :

$$\Phi B_{OЗ} = 0,336 - \frac{366025}{419063} = -0,587 \text{ грн};$$

Сукупний вплив всіх чинників :

$$\Phi B = 0,568 - 0,587 = -0,019 \text{ грн.}$$

Отже, капіталовіддача збільшилась на 0,568 грн за рахунок зростання обсягів газопостачання, але зменшилась на 0,587 грн за рахунок зміни вартості основних засобів. В цілому капіталовіддача зменшилась у 2018 році порівняно з 2017 роком на 0,019 грн.

Визначимо фактори зміни капіталовіддачі основних засобів: зміну частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин і обладнання в активній частині основних засобів, капіталовіддачі технологічного обладнання:

$$\Phi B_{\text{оз}} = \mathcal{C}_a \times \mathcal{C}_m \times \Phi B_m \quad (2.3)$$

За даними таблиці 2.7 способом абсолютних різниць визначимо зміну капіталовіддачі основних засобів за рахунок:

а) частки активної частини основних засобів:

$$\Delta \Phi B_{\text{оз}_a} = \Delta \mathcal{C}_a \times \mathcal{C}_{m_0} \times \Phi B_{m_0} = (-5,0) \times 0,895 \times 0,355 = -1,585 \text{ грн}$$

б) частки машин і обладнання в активній частині основних засобів:

$$\Delta \Phi B_{\text{оз}_m} = \mathcal{C}_{a_1} \times \Delta \mathcal{C}_m \times \Phi B_{m_0} = 0,885 \times (-1,7) \times 0,355 = -0,533 \text{ грн}$$

в) капіталовіддачі діючого обладнання:

$$\Delta \Phi B_{\text{оз}_m} = \mathcal{C}_{a_1} \times \mathcal{C}_{m_1} \times \Delta \Phi B_m = 0,885 \times 0,789 \times 1,237 = 0,686 \text{ грн}$$

Таким чином, загальна зміна капіталовіддачі основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» відбулась за рахунок зростання частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин і обладнання в активній частині основних засобів, зменшення капіталовіддачі технологічного обладнання:

$$-1,585 - 0,533 + 0,686 = 0,019$$

Як свідчать дані таблиці 2.1 чистий дохід від реалізації продукції зменшився у 2018 році на 20656 тис. грн, або на 5,3 % порівняно з 2017 роком. На обсяг реалізованої продукції впливають забезпеченість підприємства основними засобами виробництва та інтенсивність їх використання:

а) забезпеченість підприємства основними засобами виробництва (за первісною вартістю)

$$\Delta BП_{OЗ} = (OЗ_1 - OЗ_0) \cdot \Phi B_0 \quad (2.7)$$

$$\Delta BП_{OЗ} = (452847 - 419063) \cdot 0,923 = 31183 \text{ тис. грн}$$

б) інтенсивність використання основних засобів виробництва

$$\Delta BП_{\Phi\epsilon} = OЗ_1 \times (\Phi B_1 - \Phi B_0) \quad (2.8)$$

$$\Delta BП_{\Phi\epsilon} = 452847 \times (0,808 - 0,923) = -52077 \text{ тис. грн}$$

Загальна зміна обсягу енергопостачання за рахунок цих факторів становить:

$$31183 - 52077 = -20655 \text{ тис. грн.}$$

Отже, за рахунок скорочення фондівіддачі підприємством зменшено енергопостачання на загальну суму 20655 тис. грн

На обсяг енергопостачання крім забезпеченості підприємства основними засобами виробництва та інтенсивності їх використання вплинули також зміна частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин і обладнання в активній частині основних засобів фондівіддачі технологічного обладнання:

а) середньорічної вартості основних засобів:

$$\Delta BП_{OЗ} = \Delta OЗ \times \Phi B_0^{OЗ} = (452847 - 419063) \cdot 0,923 = 31182,6 \text{ тис. грн}$$

б) частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі:

$$\Delta BП_{ча} = OЗ_1 \times \Delta \Phi B_{ча} = 452847 \cdot (0,808 - 0,923) = -52077 \text{ тис. грн}$$

в) частки машин і обладнання в активній частині основних засобів:

$$\Delta BП_{ч..м} = OЗ_1 \times \Delta \Phi B_{ч..м} = 452847 \times (78,9 - 80,6) = -7797 \text{ тис. грн}$$

г) фондівдачі машин і обладнання:

$$\Delta BП_{фв..м} = OЗ_1 \times \Delta \Phi B_{м} = 452847 \times (1,237 - 1,084) = 69493 \text{ тис. грн}$$

Отже, обсяг реалізованої продукції ПАТ «Миколаївгаз» зменшився на 52077 тис. грн за рахунок зміни частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі та на 7797 тис. грн за рахунок зміни частки машин і обладнання в активній частині основних засобів.

Збільшення обсягу енергопостачання ПАТ «Миколаївгаз» відбулося на 31182,6 тис. грн за рахунок збільшення середньорічної вартості основних засобів та на 69493 тис. грн – за рахунок капіталовіддачі машин і обладнання (підвищення ефективності використання фінансового забезпечення основних засобів).

Таким чином, відзначається погіршення ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз», на що вказує негативна динаміка зміни капіталовіддачі, капіталомісткості.

Основні засоби ПАТ «Миколаївгаз» містять в собі наявність матеріальних активів (основних засобів), нематеріальних активів (об'єктів права), незавершених капітальних вкладень та довгострокових фінансових інвестицій (інвестиційна нерухомість та відстрочені податкові активи)

Вартість основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» протягом досліджуваного періоду збільшувалася (табл. 2.3). Так, на кінець 2017 року її первісна вартість

зросла на зросла на 31989 тис. грн, або на 7,9 %, а на кінець 2018 року – ще додатково на 35580 тис. грн, або на 8,2 %. На кінець 2018 року відбулось зростання її на 6,5 % та 7,2 % відповідно

Незважаючи на зменшення частки основних засобів протягом досліджуваного періоду, вони є найбільш вартісними у складі основного капіталу (рис. 2.8).

Рисунок 2.8 – Склад та структура основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 роки за напрямками вкладення

Іншою суттєвою складовою основного капіталу досліджуваного підприємства є незавершені капітальні інвестиції, частка яких коливалася: з 6,5 % у 2016 році до 4,4 % у 2017 році та до 6,0 % на кінець 2018 року. У грошовому еквіваленті ці вкладення збільшились у 2017 році порівняно з 2016 роком на 8000 тис. грн, або на 28,5, а у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшились на 9772 тис. грн, або майже в 1,5 рази.

Нематеріальні активи, що складають немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифіковані, становлять у структурі основного капіталу ПАТ «Миколаївгаз» на кінець 2018 року 471 тис. грн, що близько до 0,0 % від вартості основного капіталу, що на 0,1 % менше, ніж у

попередньому році. У вартісному виразі нематеріальні активи на кінець 2017 року зменшились порівняно з попереднім роком на 30 тис. грн, або на 8,5 %, але на кінець 2018 року – ще на 193 тис. грн або на 60,12 %. Такий акцент не зменшує значущості для діяльності підприємства нематеріальних активів, які, на жаль, мають незначну питому вагу в загальній вартості основних засобів.

Оскільки газотранспортне обладнання ПАТ «Миколаївгаз», в основному, являє собою державне (комунальне) майно, отримане згідно з договорами експлуатації газорозподільних систем, його стан відповідає загальній системі газопостачання.

Щорічне зростання систем газопостачання (газових мереж, ГРП, ШГРП тощо) та зростання кількості їх зносу, термін експлуатації яких перевищує граничний – 30 років, а сьогодні є і понад 40 років, потребує для заміни, реконструкції та модернізації систем газопостачання, згідно з «Правилами безпеки систем газопостачання України» не тільки забезпечення витрат, пов'язаних із виконанням цих робіт, але й забезпечення людськими ресурсами.

За останнє десятиріччя в рамках загальної соціально-економічної реформи в Україні відбуваються широкомасштабні зміни і в газовій галузі. Природний газ став товарною продукцією [85]. Отже, актуальнішими завданнями у цій сфері, що стосується і ПАТ «Миколаївгаз», є:

- впровадження заходів з енергозбереження та зменшення енергоємності виробництва;
- забезпечення темпів розвитку капітального будівництва та реконструкції газових мереж за рахунок використання передових технологічних процесів, матеріалів і обладнання;
- повсюдне забезпечення встановлення засобів обліку газу;
- забезпечення своєчасних розрахунків за спожитий природний газ.

Чимало заходів вже реалізовано. Проте ще багато проблем галузі потребують розв'язання.

Висновки за розділом 2

В результаті дослідження основних показників фінансово-господарської діяльності ПАТ «Миколаївгаз» відзначено збитковість його діяльності, значний дефіцит робочого капіталу при скороченні загальних фінансових ресурсів та значну фінансову залежність від зовнішніх кредиторів. Доведено, що при зростанні економічного потенціалу ПАТ «Миколаївгаз» майнові цінності його використовувалися менш ефективно. Отриманий валовий збиток є результатом підвищення собівартості, та збиток від операційної діяльності протягом всього досліджуваного періоду. Виявлено низький рівень фінансової стійкості за показниками структури джерел формування капіталу, що обумовлено відсутністю власного капіталу. Нестача капіталу позначилась і на оборотних активах, які сформувані переважно за рахунок позикового капіталу.

Відзначено неефективне управління ПАТ «Миколаївгаз» його основними засобами, що виявилось в незадовільному в цілому їх стані, знос яких у 2018 році в цілому склав 42,7 %, тобто, придатними до використання залишалися лише 57,3 % виробничих засобів. Значна частка основних засобів повністю спрацьована. Недостатню забезпеченість підприємства основними засобами в останні два роки характеризує коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства, який є занадто низьким відносно рекомендованого.

Структура джерел фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності ПАТ «Миколаївгаз», в якій переважають позикові кошти, підтверджує занадто обмежені можливості підприємства щодо спрямування фінансових ресурсів у технічний розвиток. Зменшення капіталовіддачі та підвищення рівня капіталомісткості свідчить про зменшення економічного ефекту, що обумовило відносну перевитрату основного капіталу, вкладеного в основні засоби, на суму 31537,5 тис. грн. Зменшення капіталовіддачі відбулось за рахунок зміни вартості основних засобів, насамперед, частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин і обладнання в активній

частині основних засобів. За рахунок зростання обсягів газопостачання, капіталовіддача дещо зросла. Резервом підвищення ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» вважаємо підвищення фінансового забезпечення основних засобів, насамперед, збільшення частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, а саме машин та обладнання, та інтенсивності їх використання.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Шляхи удосконалення фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства

Одним з першочергових завдань управління основним капіталом підприємства є забезпечення механізму відтворення основних засобів, що можливо лише за наявності відповідного фінансування. Вибір найбільш ефективного способу оновлення основних засобів має відбуватися відповідно до стратегії довгострокового розвитку підприємства. Базовою стратегією ПАТ «Миколаївгаз» доцільно обрати обмежене зростання (стратегія фінансового забезпечення сталого росту підприємства або стратегія стабілізації). Так, помірне зростання передбачає стримування спаду і розробку нових видів послуг із газопостачання. Методами фінансового забезпечення відтворення основних засобів при цьому мають бути: самофінансування, акціонування, боргове фінансування (в невеликих обсягах), фінансування на консорційних засадах, лізинг, оренда, пільгове фінансування, субсидування [99, с. 54]

Для більшості українських підприємств основним джерелом фінансових ресурсів для інвестицій у основний капітал залишаються тільки амортизаційні відрахування. [80, с. 379] Проте, амортизаційна політика України залишається найслабшою ланкою економічної політики, оскільки не створює зацікавленості підприємців до оновлення основного капіталу, впровадження інновацій у виробництво.

З фінансової точки зору, амортизація є інструментом, ефективно використання якого може дозволити повернути фінансові потоки таким чином, щоб амортизаційні відрахування направлялися на інвестиції в основний капітал, на впровадження нових технологій та сучасних зразків виробничого блага. Фактично, це частина доходів, зарезервованих для інвестиційних цілей з метою

відновлення активу у майбутньому. В цьому випадку амортизацію можна вважати інвестиційним ресурсом [80, с. 375].

Зазначимо, що саме амортизаційна політика є законним методом зменшення сплачуваних сум податків у короткостроковій перспективі, що створюватиме підґрунтя для нарощування виробничої потужності і розширеного відтворення у ПАТ «Миколаївгаз» (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Вплив амортизації на діяльність ПАТ «Миколаївгаз»

Джерело: складено на основі [31; 40; 73]

П(С)БО 7 визначено, що «об’єктом амортизації є вартість усіх основних засобів, крім вартості землі, природних ресурсів і капітальних інвестицій» [77].

З позиції Податкового кодексу України [74] (далі – ПКУ) амортизацією вважається звільнення від оподаткування частини прибутку на суму розрахованої амортизації. Таким чином, підприємство «економить» на податку на прибуток, оскільки із зростанням суми амортизації зменшується прибуток

підприємства. Таку економію, ще називають «податковим щитом підприємства» [80, с. 375]

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». ПСБ(О) 7 «Основні засоби» передбачає такі методи нарахування амортизації основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів): прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий [77]. Підприємство також може застосовувати норми і методи нарахування амортизації, передбачені податковим законодавством.

Обираючи метод нарахування амортизації доцільно звертати увагу на переваги та недоліки кожного з методів, які узагальнені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Характеристика методів нарахування амортизації основних засобів

Сутність методу	Переваги та недоліки
Прямолінійний – відношення вартості, яка амортизується, на строк корисного використання основного засобу	Переваги: легкість розрахунку; вартість об'єкта основного засобу списується рівними частинами протягом строку експлуатації. Недоліки: не враховується моральний знос та фактор підвищення витрат на ремонт у міру його використання
Зменшення залишкової вартості – добуток залишкової вартості основного засобу та річної норми амортизації – різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість	Переваги: в перші роки експлуатації основного засобу акумулюється значна сума коштів, необхідних для його відновлення. Недоліки: передбачає обов'язкову наявність ліквідаційної вартості.
Прискореного зменшення залишкової вартості – добуток залишкової вартості основного засобу та подвійної річної норми амортизації, обчисленої, виходячи із строку корисного використання	Переваги: протягом першої половини експлуатації об'єкта основних засобів можливо відшкодувати до 60-70% їх вартості. Недоліки: відповідна прискорена норма нарахування зносу, що визначається суб'єктивно в облікових цілях
Кумулятивний – добуток вартості, що амортизується та кумулятивного коефіцієнта, який є відношенням кількості	Переваги: у перші роки більша частина вартості амортизується; забезпечується можливість збільшення частини витрат на ремонт основних

років, що залишаються до кінця строку корисного використання основного засобу до суми числа років його корисного використання	засобів, що припадають на останні роки їх використання. Недоліки: трудомісткий.
Виробничий – добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації, яка є відношенням вартості, яка амортизується, на плановий обсяг продукції (робіт, послуг). Застосовується, коли технічний стан основних засобів залежить від кількості продукції	Переваги: зручний у використанні при визначенні амортизації автотранспорту (залежно від його пробігу), верстатів та будь-якого виробничого обладнання. Недоліки: складність визначення виробітку окремих основних засобів. ПКУ не передбачає застосування даного методу.

Джерело: [80, с. 378]

Розглянемо кожний із методів, використовуючи дані операції на конкретному прикладі.

Нарахування амортизації за прямолінійним методом передбачає рівномірне зменшення вартості, що амортизується протягом визначеного строку корисного використання. За цим методом визначення річної суми амортизації можливе двома варіантами [99, с. 55]. За першим річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується на очікуваний період часу використання. За другим річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується на річну норму амортизації, яка визначається діленням одиниці на строк корисного використання.

В нашому прикладі річна норма амортизації дорівнює 20% (0,2), а річна сума амортизації 4000 грн, тобто $(21370-1370)/5$, що представлено в табл. 3.2. та рис. 3.2.

Таблиця 3.2 – Нарахування амортизації на верстат прямолінійним методом

Роки	Первісна вартість, грн.	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації грн	Накопичений знос, грн.	Залишкова вартість, грн
1	21370	20	4000	4000	17370
2	21370	20	4000	8000	13370
3	21370	20	4000	12000	9370
4	21370	20	4000	16000	5370
5	21370	20	4000	20000	1370

Як бачимо сума амортизації протягом строку корисного використання

рівномірно включається в собівартість продукції. Такий метод розрахунку амортизації простий. Він передбачає, що до завершення строку служби залишкова вартість дорівнює ліквідаційній вартості.

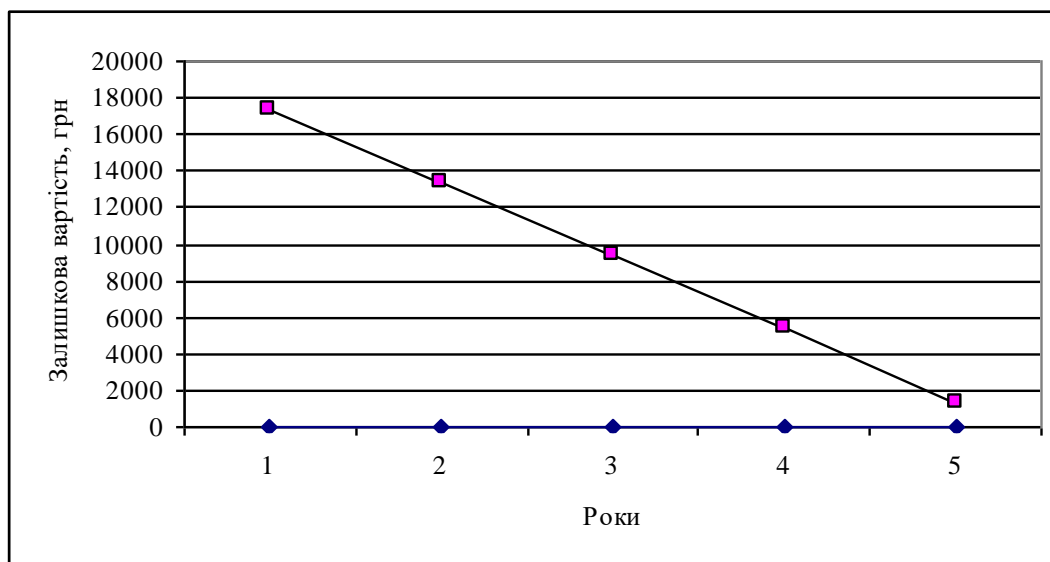

Рисунок 3.2 – Прямолінійний метод нарахування амортизації

Недоліком даного методу є те, що він передбачає нарахування амортизації рівномірно протягом всього строку експлуатації об'єкту. Проте всім зрозуміло, що в перші роки даний станок дає віддачу максимальну, потім віддача падає. Також бувають простої, неповне завантаження потужностей. Даний метод таких моментів не враховує. Але, як вважають Н.В. Кудлаєва, В.Д. Попова, навіть за використання прямолінійного методу нарахування амортизації за умов проведення переоцінки основних засобів чисті грошові потоки підприємства зростають, що дає можливість реалізації інвестицій за рахунок внутрішніх джерел фінансування [47, с. 43]

Метод зменшення залишкової вартості ґрунтується на тому, що протягом періоду експлуатації основних засобів вони мають різну корисність та продуктивність. Так, на початку експлуатації вони дають максимальну корисність, яка поступово зменшується. Це пов'язано не тільки з фізичними властивостями об'єкту, а й в більшій мірі життєвим циклом товарів.

На відміну від прямолінійного методу сума амортизації визначається не

від вартості об'єкту, що амортизується, а від залишкової вартості об'єкту на початок звітного періоду. Річна сума амортизації за даним методом визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного періоду та річної норми амортизації (таблиці 3.3).

Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість, тобто:

$$H = 1 - \sqrt[T]{\frac{Л}{П}} \quad (3.1)$$

$$A = Зл \cdot H \quad (3.2)$$

де А – річна сума амортизації, грн;

Т – строк корисного використання об'єкту;

Н – річна норма амортизації, %;

Л – ліквідаційна вартість об'єкту, грн;

П – первісна вартість об'єкту, грн;

Зл – залишкова вартість об'єкту, грн

Таблиця 3.3 – Нарахування амортизації на верстат прямолінійним методом

Роки	Первісна вартість, грн.	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації грн	Накопичений знос, грн.	Залишкова вартість, грн
1	21370	42,27	4000	4000	12337
2	21370	42,27	4000	8000	7122
3	21370	42,27	4000	12000	4111
4	21370	42,27	4000	16000	2373
5	21370	42,27	4000	20000	1370

Як бачимо із таблиці 3.3 і з графіка 3.3, даний метод передбачає інтенсивніше списання вартості об'єкта на нову вартість в перші роки його експлуатації, що виправдовує корисність цього об'єкта.

Визначимо річну норму амортизації використовуючи вищенаведений приклад:

$$H = 1 - \sqrt[5]{\frac{1370}{21370}} = 1 - 0,773 = 0,4227, \text{ або } 42,27 \%$$

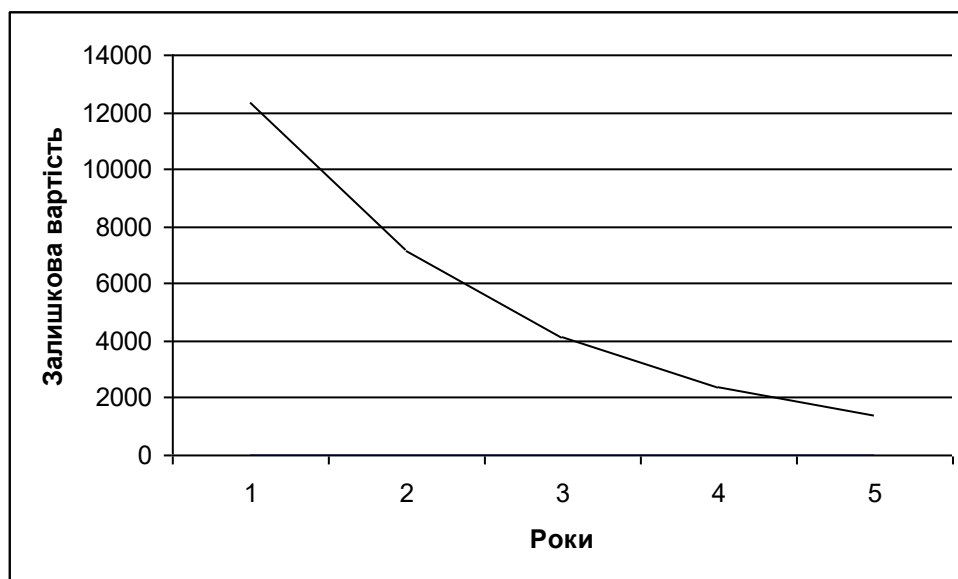

Рисунок 3.3 – Метод зменшення залишкової вартості

Метод прискореного зменшення залишкової вартості ґрунтується на тих самих засадах, що і метод зменшення залишкової вартості і відрізняється тільки спрощеним підходом до визначення річної норми нарахування амортизації. Тобто за цим методом річна сума амортизації також визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року та річної норми амортизації, але вона обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта (за алгоритмом прямолінійного методу), і подвоюється (табл. 3.4, рис. 3.4).

Таблиця 3.4 – Розрахунок амортизації на станок методом прискореного зменшення залишкової вартості

Роки	Первісна вартість, грн.	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації грн	Накопичений знос, грн.	Залишкова вартість, грн
1	21370	40	4000	4000	12337
2	21370	40	4000	8000	7122
3	21370	40	4000	12000	4111
4	21370	40	4000	16000	2373
5	21370	40	4000	20000	1370

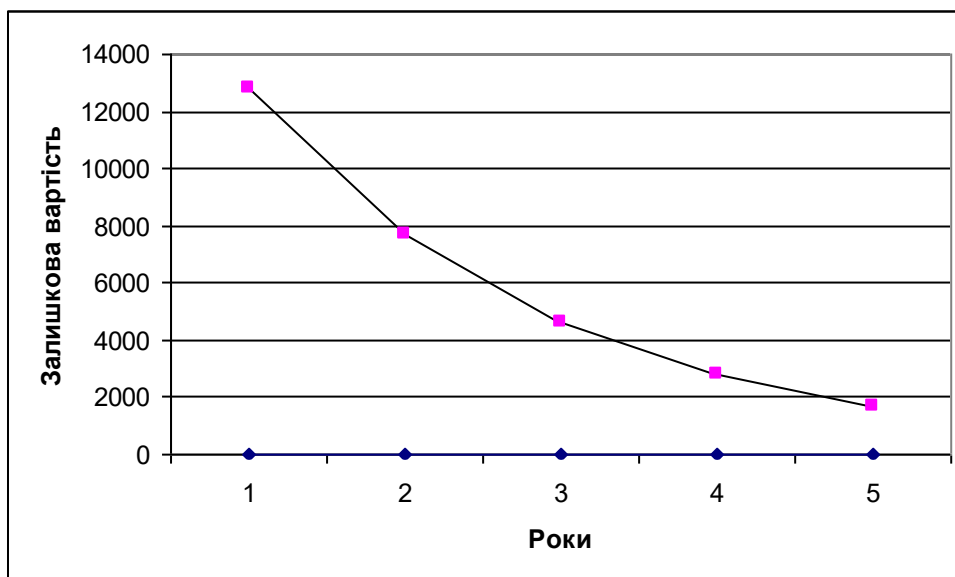

Рисунок 3.4 – Метод прискореного зменшення залишкової вартості

Таким чином формула розрахунку річної суми амортизації має такий вигляд:

$$A = H \cdot Z_{\text{л}} \quad (3.3)$$

$$H = (1/T) \times 2, \quad (4) \quad (3.4)$$

де A – річна сума амортизації, грн;

T – строк корисного використання об'єкту;

H – річна норма амортизації, %;

$Z_{\text{л}}$ – залишкова вартість об'єкту.

Кумулятивний метод є одним з методів прискореної амортизації, який також забезпечує нарахування максимальної суми амортизації у перший рік експлуатації з поступовим зменшенням. За цим методом річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишилися до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Формула розрахунку річної норми амортизації має такий вигляд:

$$A = K_j \times S \quad (3.5)$$

$$K_j = T_a / \sum T, \quad (3.6)$$

де A – річна сума амортизації, грн;

S – вартість, яка амортизується, грн;

K_j - кумулятивний коефіцієнт звітного періоду;

T – сума чисел-років експлуатації;

T_a – кількість років, що залишилася до кінця очікуваного строку використання об'єкта.

Використовуючи вищенаведений приклад розрахуємо кумулятивний коефіцієнт. Сума чисел – років експлуатації – 15: (1+2+3+4+5) (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розрахунок амортизації на станок кумулятивним методом

Роки	Первісна вартість, грн.	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації грн	Накопичений знос, грн.	Залишкова вартість, грн
1	20000	0,33	6600	6600	14770
2	20000	0,27	5400	12000	9370
3	20000	0,2	4000	16000	5370
4	20000	0,13	2600	18600	2770
5	20000	0,07	1400	20000	1370

Отже, як видно з таблиці 3.5, кумулятивний метод передбачає інтенсивніше нарахування амортизації в перші роки експлуатації об'єкта, але більш-менш рівномірними частинами. Тому графік (рис. 3.4) більше наближений до прямої лінії ніж за іншими методами.

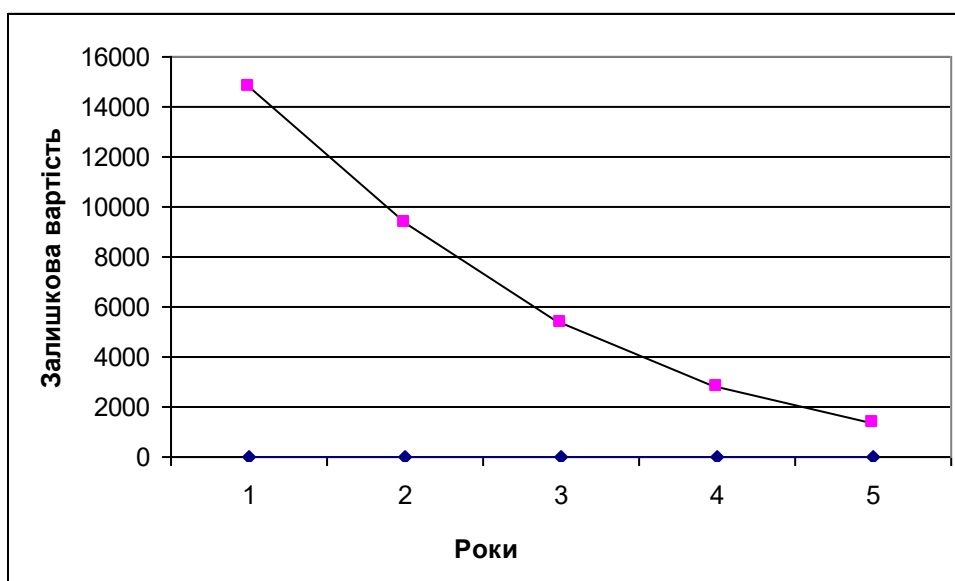

Рисунок 3.5 – Кумулятивний метод нарахування амортизації

Вищенаведені методи не враховують вартості одержаної продукції, тобто якщо на підприємстві не були завантажені виробничі потужності, сума амортизації за даними методами залишалась стабільною. Якщо ж враховувати ще і випуск продукції (виконання робіт чи надання послуг), то пропонується виробничий метод нарахування амортизації.

Виробничий метод ґрунтується на передбаченні, що функціональна корисність об'єкта залежить не від часу, а від результатів його використання. При цьому строк корисної служби визначається кількістю продукції та обсягом послуг, які підприємство планує виготовити або надати з використанням об'єкта. При застосуванні даного методу амортизація розраховується шляхом розподілу вартості об'єкта, що амортизується, прямо-пропорційно кількості продукції (обсягу послуг), виготовлених за відповідні періоди протягом строку його корисної служби (табл. 3.6 та рис. 3.6).

Таблиця 3.6 – Розрахунок амортизації на станок виробничим методом

Роки	Вартість, що амортизується, грн.	Обсяг виконаних робіт	Виробнича ставка амортизації, %	Річна сума амортизації грн	Накопичений знос, грн.	Залишкова вартість, грн
1	20000	16000	0,33	5280	5280	16090
2	20000	14000	0,33	4620	9900	11470
3	20000	11000	0,33	3630	13530	7840
4	20000	10000	0,33	3300	16830	4540
5	20000	9000	0,33	2970	19800	1570

За цим методом місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації.

Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити з використанням даного об'єкта.

В нашому випадку зазначимо те, що плановий обсяг робіт на даному станку – 60000 ум. одиниць продукції. Тоді виробнича ставка амортизації дорівнює 0,33: (20000/60000).

Як бачимо з таблиці 3.6 та рисунка 3.6 даний метод амортизації,

враховуючи обсяг одержаної продукції передбачає більш-менш рівномірне нарахування амортизації, ця крива найбільше наближається до прямої. Цей метод доцільно використовувати до тих об'єктів, які рівномірно завантажені протягом року.

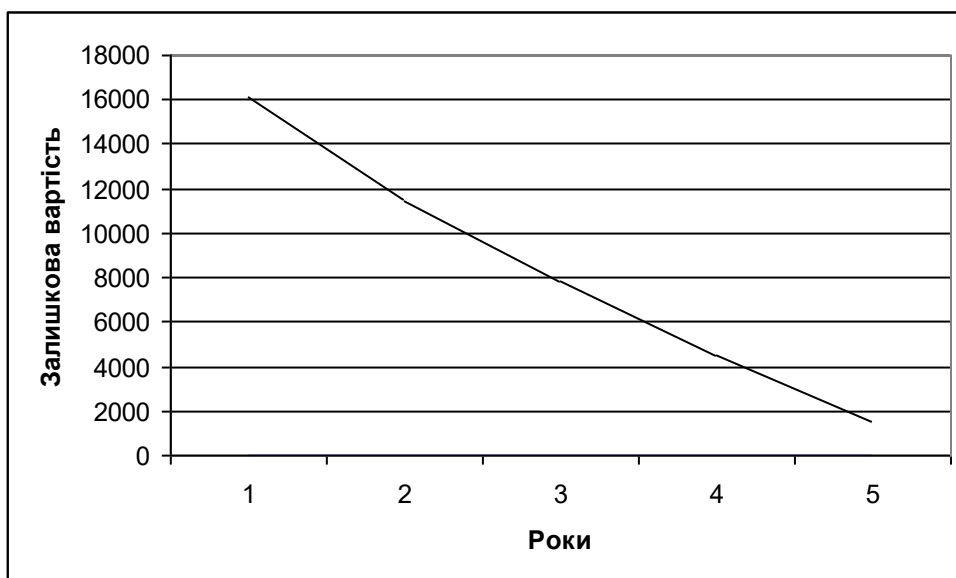

Рисунок 3.6 – Виробничий метод нарахування амортизації

Як зауважують В. Д. Попова, Н. М. Кизима, важливим аспектом для правильного вибору амортизаційної політики є визначення ліквідаційної вартості об'єкта основного засобу [80, с. 376]. Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», ліквідаційна вартість активу – це «попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, що очікується після закінчення строку його корисної експлуатації» [55].

Л. В. Івченко, Т. Ю. Береговенко вважають, що при виборі методу амортизаційних відрахувань потрібно брати до уваги інвестиційну концепцію. Враховуючи те, що амортизація є частиною грошового потоку (чистий прибуток + амортизація), варто проаналізувати здатність амортизаційних відрахувань виступати джерелом фінансування капітальних інвестицій. Однак

це не можна зробити універсальним шляхом, оскільки амортизаційні відрахування не можуть самотійно бути джерелом інвестицій, а їх використання є обмеженим [40].

У таблиці 3.7 сформовані деякі рекомендації щодо методів, яким варто віддавати перевагу при реалізації того чи іншого інвестиційного проекту.

Таблиця 3.7 – Рекомендації щодо вибору методів нарахування амортизації ПАТ «Миколаївгаз»

Інвестиційний проект	Рекомендовані методи нарахування
Визначають заміну застарілого обладнання як природний процес продовження існуючого бізнесу в незмінних масштабах	Доцільний той метод нарахування амортизації, який дозволить швидко провести заміну обладнання. Якщо компанія працює в галузі з високими темпами науково-технічного прогресу, то обирати методи регресивної амортизації. При використанні невисоких темпів науково-технічного прогресу – прямолінійний метод
Передбачають заміну обладнання з метою зниження поточних виробничих витрат	Використання більш досконалого обладнання, яке сконструйоване на основі новітніх наукових розробок і, як правило, більшою мірою підлягає моральному зносу та вимагає швидшого списання. Тому варто обрати метод регресивної амортизації – кумулятивний або метод зменшення залишкової вартості.
Проекти, які передбачають збільшення випуску продукції чи розширення ринку послуг	Рішення щодо цього типу інвестиційного проекту зазвичай приймається на вищому рівні керівництва підприємством. В цьому випадку найбільш детально варто аналізувати фінансову ефективність проекту, з'ясовуючи, чи призведе збільшення обсягу реалізації до відповідного зростання прибутку. Найбільш доцільним буде використання методів регресивної амортизації.
Проекти, які передбачають розширення підприємства з метою випуску нових продуктів	Такий тип проектів є результатом нових стратегічних рішень, який, як правило, передбачає значні інвестиції в обладнання. Устаткування повинне бути найбільш сучасним, мати високий ступінь наукоємності, тому рекомендовано застосовувати регресивні методи нарахування амортизації

Джерело : авторська розробка

Таким чином, амортизаційна політика – це управління процесом відтворення основного капіталу, направлене на підвищення технічного рівня виробництва, запобігання надмірному зносу його активної частини, вдосконалення видової, технологічної і вікової структури основних засобів, а відповідно і на величину обсягу випуску продукції, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості продукції, максимізацію прибутку та активізацію інвестиційної діяльності підприємств. Основна мета розроблення

амортизаційної політики – збільшення за рахунок внутрішніх джерел потоку власних фінансових ресурсів [80, с. 379].

На думку В. Д. Попова, Н. М. Кизима, сучасна система нарахування амортизації не є достатньо досконалою. Проаналізувавши систему нарахування амортизації, науковці дійшли висновку про її недосконалість, що спричинена, насамперед, неможливістю визначення точної суми витрат у процесі використання основних засобів. Крім того нормативно-правова база, яка регулює систему амортизації спирається лише на економічний аспект нарахування амортизації, що полягає у відшкодуванні витрат, пов'язаних з придбанням основних засобів, не враховуючи інвестиційні цілі, тобто концепцію оновлення та відтворення основних засобів.

Актуальною проблемою на сьогодні залишається розробка і впровадження загальної методики обліку амортизації на підприємстві [80, с. 376]. Складність розрахунку суми амортизації полягає в неможливості точно визначити розміри періодичної втрати об'єктами основних засобів частини своєї вартості залежно від їх віку та ступеня зносу. Тому не можна вважати повністю об'єктивним періодичне перенесення частки витрат на придбання основних засобів на готовий продукт, а відповідно і повернення цих витрат у складі виручки від реалізації.

Отже, вибір методу нарахування амортизації є важливою складовою господарсько-фінансової діяльності підприємства, адже «цей процес дозволяє альтернативно підійти до визначення розмірів амортизаційних відрахувань, здійснювати управління витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси і раціонально їх використовувати на потреби відтворення основних засобів» [91].

Вирішити питання повернення амортизації ролі основного джерела відшкодування можна шляхом врахування під час переоцінки основних засобів моменту можливого знецінення основних засобів у результаті інфляційних процесів, які будуть відбуватись у наступний період (залежно від року введення основних засобів в експлуатацію) [47, с. 41].

3.2 Оптимізація джерел фінансування відтворення основних засобів підприємства

Система управління фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів полягає в оптимізації обсягу та складу джерел їх формування для дотримання умов ефективного використання власного та залученого капіталу, а також забезпечення достатньої фінансової стійкості підприємства

Основним джерелом фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств залишаються власні кошти. Фінансування за власні кошти виконується за рахунок амортизаційних відрахувань та чистого прибутку. В умовах обмеженості внутрішніх джерел фінансування, що спостерігаємо у ПАТ «Миколаївгаз», посилюється роль зовнішніх інвестицій.

Тому, необхідною умовою безперервності відтворювального процесу та ефективного функціонування ПАТ «Миколаївгаз» є встановлення оптимального співвідношення між власним та позиковим капіталом, формування інструментарію визначення такого співвідношення, своєчасне та ефективне реагування на зміну зовнішніх факторів. Адже структура капіталу суб'єкта господарювання визначає обсяги і прогнозує результати не лише фінансової, але й операційної та інвестиційної діяльності. Вона впливає на рівень фінансової та економічної рентабельності підприємства, визначає рівень основних фінансових ризиків та в кінцевому результаті формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику в процесі функціонування суб'єкта господарювання.

На сьогоднішній день ПАТ «Миколаївгаз» може використовувати кредити банків, доходи від спільної діяльності та фінансовий лізинг.

У сучасній економічній літературі розроблена класифікація механізмів, що використовуються або можуть використовуватися для потреб оновлення основних засобів (див. рис. 1.1) [31].

Вибір фінансових джерел основного капіталу підприємства, обґрунтування раціональної їх структури є факторами істотного впливу на

рівень фінансової стійкості підприємства у довгостроковому аспекті. Вирішення проблем оптимізаційного фінансового прогнозування на підприємстві вимагає узгодженості між кінцевою стратегічною метою досягнення максимальної прибутковості (для ПАТ «Миколаївгаз» - подолання збитковості) та забезпеченням достатнього рівня фінансової стійкості, які зазвичай між собою протирічають. Велика частка позикових коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства, зменшує ліквідність його балансу, підвищує фінансовий ризик. Тому доцільним буде визначення оптимальної структури капіталу підприємства саме за критерієм мінімізації ризиків.

Цей метод пов'язаний з вибором більш дешевих варіантів фінансування капіталу та строків залучення капіталу для мінімізації різних груп активів підприємств за допомогою таких підходів:

- 1) консервативний – використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів;
- 2) агресивний – використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів;
- 3) компромісний – фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань.

Як вважає Г.В. Савицька, для визначення нормативного значення коефіцієнтів фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового лівериджу необхідно керуватися фактично сформованою структурою активів і загальноприйнятих підходів до їх фінансування [88, с. 584].

Постійна частина оборотних активів – це той мінімум, що необхідний підприємству для операційної діяльності підприємства і величина якого не залежить від сезонних коливань обсягу виробництва і реалізації продукції. Як правило, ця частина має цілком фінансуватися за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів.

Змінна частина оборотних активів схильна до коливань у зв'язку із

сезонною зміною обсягів діяльності. Фінансують її звичайно за рахунок короткострокового позикового капіталу, а при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу.

Оскільки ПАТ «Миколаївгаз» має високу частку позикового капіталу, то за оптимальний, з точки зору мінімізації ризиків, можна було б взяти помірний (компромісний) підхід щодо фінансування активів підприємства, за яким змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу, а постійна частина оборотних коштів і необоротні активи, у тому числі і основні засоби та їх оновлення, – за рахунок власного й довгострокового.

Визначимо оптимальну структуру капіталу ПАТ «Миколаївгаз» за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків, яка впливатиме на джерела фінансування основних засобів. Вихідна інформація для обчислень наведена у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу ПАТ «Миколаївгаз» з метою мінімізації рівня фінансового ризику та оптимізації джерел фінансування основних засобів

Показники	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Необоротні активи	265795	24,4	274048	54,0	301871	60,6
Оборотні активи	824647	75,6	232985	46,0	196011	39,4
у тому числі:						
– постійна частина	597562	54,8	172391	34,0	144386	29,0
– змінна частина	227085	20,8	60594	12,0	51625	10,4
Сукупний капітал	1090442	100,0	507033	100,0	497882	100,0

Враховуючи інформацію таблиці 3.8, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу ПАТ «Миколаївгаз» при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів. При цьому слід мати на увазі, що постійна частина оборотних активів, як правило, цілком фінансується за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів.

Змінну частину оборотних активів зазвичай фінансують за рахунок короткострокового позикового капіталу, при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Розмір капіталу ПАТ «Миколаївгаз» за мінімізацією рівня фінансового ризику та оптимізації джерел фінансування основного капіталу

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.
1	2	3	4
1. Загальна сума активів, тис. грн.	1090442	507033	497882
2. Необоротні активи, тис. грн.	265795	274048	301871
3. Постійна частина оборотних активів, тис. грн.	597562	172391	144386
4. Власний капітал + довгостроковий позиковий капітал (р. 2 + р.3) , тис. грн.	863357	446439	446257
5. Короткостроковий позиковий капітал (р. 1 – р.4), тис. грн.	227085	60594	51625
6. Частка власного капіталу ($[p.4 / p.1] * 100$), %	79,2	88,0	89,6
7. Частка позикового капіталу ($[p.5 / p.1] * 100$), %	20,8	12,0	10,4

Основні засоби ПАТ «Миколаївгаз» за помірною підходу до фінансування на 80 % повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та 20 % – за рахунок довгострокового позикового капіталу.

Для визначення нормативного значення коефіцієнтів фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового лівериджу необхідно керуватися фактично сформованою структурою активів і загальноприйнятих підходів до їх фінансування (табл. 3.10) [88, с. 584].

Таблиця 3.10 – Підходи до фінансування активів ПАТ «Миколаївгаз» станом на кінець 2018 року

Вид активу	Частка активу на кінець 2018 року, %	Підходи до їхнього фінансування		
		агресивний	помірний	консервативний
Необоротні активи	60,6	40 % – ДЗК 60 % – ВК	20 % – ДЗК 80 % – ВК	10 % – ДЗК 90 % – ВК
Постійна частина оборотних активів	29,0	50 % – ДЗК 50 % – ВК	25 % – ДЗК 75 % – ВК	100 % – ВК
Змінна частина оборотних активів	10,4	100 % – КЗК	100 % – КЗК	50 % – ВК 50 % – КЗК

де ДЗК – довгостроковий залучений (позиковий) капітал,
ВК – власний капітал,
КЗК – короткостроковий залучений (позиковий) капітал.

Визначимо нормативну величину коефіцієнтів концентрації власного (Квк), концентрації залученого (позикового) капіталу (Кзк) і фінансового левериджу (Кфл) ПАТ «Миколаївгаз» у 2018 році:

а) при агресивній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 60,6 \times 0,6 + 29 \times 0,5 + 10,4 \times 0 = 50,88 \quad \%$$

$$K_{зк} = 60,6 \times 0,4 + 29 \times 0,5 + 10,4 \times 1 = 49,12 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{49,12}{50,88} = 0,97$$

б) при помірній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 60,6 \times 0,8 + 29 \times 0,75 + 10,4 \times 0 = 70,25 \quad \%$$

$$K_{зк} = 60,6 \times 0,2 + 29 \times 0,25 + 10,4 \times 1 = 29,75 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{70,25}{29,75} = 0,42$$

в) при консервативній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 60,6 \times 0,9 + 10,4 \times 1 + 10,4 \times 0,5 = 88,75 \quad \%$$

$$K_{зк} = 100 - 88,75 = 11,25 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{11,25}{88,75} = 0,13$$

У результаті наведених розрахунків нормативної величини коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу отримано структуру капіталу підприємства, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ПАТ «Миколаївгаз» за даних умов фінансування (табл. 3.11).

Судячи з фактичного рівня наведених коефіцієнтів станом на кінець 2018 року (-0,606; 1,606; -2,651) (див. табл. 2.2), можна зробити висновок, що

політика фінансування підприємства мала ризиковий тип фінансування різних груп активів, що є виправданим рішенням керівництва під час збиткової діяльності протягом всього досліджуваного періоду.

Таблиця 3.11 – Нормативні коефіцієнти концентрації власного та залученого капіталу ПАТ «Миколаївгаз» за різними підходами фінансування активів

Коефіцієнти концентрації власного та залученого капіталу	Підходи до фінансування активів		
	агресивний	помірний	консервативний
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	50,88	70,25	88,75
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	49,12	29,75	11,25
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,97	0,42	0,13

Тому ступінь фінансового ризику перевищував нормативний рівень при сформованій структурі активів підприємства.

Слід зауважити, що за умови отримання дешевого позикового капіталу (кредиторської заборгованості) підприємство не може збільшити обсяги позикових ресурсів навіть при допустимому фінансовому ризику, адже, збільшення позикового капіталу сприятиме зростанню збитку, що пояснюється збитковою діяльністю ПАТ «Миколаївгаз». При збитковій діяльності залучення платних фінансових ресурсів збільшить фінансові витрати підприємства та, відповідно підвищить його збитковість.

Економічне обґрунтування вибору джерел формування основних засобів передбачає вибір їх за якнайменшою ціною та за умови прибуткової діяльності ПАТ «Миколаївгаз». Тому при здійсненні економічного обґрунтування залучення позикових коштів з метою фінансування господарської діяльності підприємства необхідно зіставляти ціну позикового джерела із можливим отриманням при цьому прибутку.

Лише за умови прибутковості ПАТ «Миколаївгаз», перш, ніж приймати рішення про одержання кредиту, необхідно провести певні розрахунки з метою визначення можливості обслуговування боргу за рахунок його можливого

прибутку та ефективності використання кредитних коштів (можливість збільшити операційний прибуток).

Альтернативними джерелами формування основного капіталу підприємства вважається банківський кредит, лізинг (оренда).

Однак, фактор незбалансованості взаємозв'язку матеріально-речовинних і вартісних пропорцій, зокрема, проявлятиметься при кредитуванні ПАТ «Миколаївгаз». Розгляд сучасної практики кредитування підприємств дозволяє зробити висновок про те, що кредитування як метод поповнення основного капіталу і фінансової підтримки виробництва може бути ефективним тільки у платоспроможних підприємствах, тоді як низькоефективні підприємства (у тому числі і ПАТ «Миколаївгаз») практично не зможуть залучати інвестиційні ресурси, хоча й найбільше їх потребують [90, с. 41].

Тому при наявності значної вартості основних засобів не доцільно купувати нове обладнання. У разі потреби у певних об'єктах основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» доцільно використати лізинг.

При отриманні основних засобів в оперативний чи фінансовий лізинг необхідним є вибір стратегії здійснення лізингових операцій з метою визначення очікуваного строку використання основних засобів та виду лізингу.

Отримання основних засобів в оперативний лізинг доцільне при нетривалому їх використанні або необхідності застосування новітніх технологій виробництва. Операції з фінансового лізингу доцільно застосовувати у разі тривалого використання основних засобів, дефіциту оборотних коштів тощо.

Лізинг є одним зі способів прискореного оновлення основних засобів. Він дає змогу підприємству одержати у своє розпорядження засоби виробництва, не купуючи їх і не стаючи їхнім власником. Ефективність лізингових операцій вивчають у лізингоодержувача і лізингодавача.

Недоліком лізингу порівняно з кредитами банку є його вища вартість, оскільки лізингові платежі, які платитиме підприємство-лізингоодержувач лізинговій установі, мають покривати амортизацію майна, вартість вкладених

грошей і винагороду за обслуговування покупця.

Переваги лізингу для ПАТ «Миколаївгаз» як орендатора:

1. Підприємство-користувач звільняють від необхідності інвестування одноразової значної суми, а тимчасово вивільнені суми грошових коштів може бути використано на поповнення власного оборотного капіталу, що підвищує його фінансову стійкість.

2. Гроші, заплачені за оренду, враховують як поточні витрати, що входять у собівартість продукції, у результаті чого на цю суму зменшиться оподатковуваний прибуток.

3. Підприємство-орендатор замість звичайного гарантійного терміну одержить гарантійне обслуговування обладнання на весь термін оренди.

4. З'являється можливість швидкого нарощування виробничої потужності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Лізинг як альтернативний фінансовий прийом замінить джерела довгострокового і короткострокового фінансування. Тому переваги і недоліки лізингових операцій порівнюють насамперед з перевагами й недоліками традиційних джерел фінансування інвестицій (кредитів).

Порівняльний аналіз ефективності лізингу і банківського кредитування купівлі основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» на 2015 – 2019 рр. наведено в таблиці 3.12.

Як свідчать дані таблиці 3.12, варіант I – після податкова вартість лізингу на п'ятий рік становитиме – 70 тис. грн, а у варіанті II – 91,2 тис. грн. Дисконтована вартість лізингових платежів для першого варіанту за п'ять років складатиме – 265,4 %, а дисконтова на вартість інвестицій за другим варіантом становитиме за всі п'ять років – 280 %.

Загальна сума платежу за другим варіантом за всі п'ять років становитиме – 420 тис. грн, а податкова пільга за лізингом у першому варіанті – (-150 тис. грн.). Більш вигідний лізинг обладнання, адже, він дає змогу знизити його вартість на 14,6 тис. грн (280 – 265,4).

Таблиця 3.12 – Порівняльний аналіз ефективності лізингу і банківського кредитування купівлі основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2018 – 2022 рр., тис. грн.

Показник	Роки					Усього
	2018	2019	2020	2021	2022	
<i>Варіант I</i> Лізинговий платіж	100	100	100	100	100	500
Податкова пільга за лізингом	-30	-30	-30	-30	-30	-150
Післяподаткова вартість лізингу	70	70	70	70	70	350
Дисконтована вартість лізингових платежів (г= 10 %)	63,6	57,8	52,6	47,2	43,5	265,4
<i>Варіант II</i> Повернення кредиту	80	80	80	80	80	400
Залишок кредиту	320	240	160	80	-	-
Проценти за кредит	40	32	24	16	8	120
Загальна сума платежу	120	112	104	96	88	420
Податкова пільга на проценти за кредит	-12	-9,6	-7,2	-4,8	-2,4	-36
Післяподаткова вартість кредиту	108	102,4	96,8	91,2	85,6	484
Амортизація (5 років)	80	80	80	80	80	400
Податкова пільга на амортизацію	-24	-24	-24	-24	-24	-120
Післяподаткова вартість об'єкта	84	78,4	72,8	67,2	61,6	364
Дисконтована вартість інвестицій (г = 10 %)	76,4	64,8	54,7	45,9	38,2	280

Застосування лізингових операцій для ПАТ «Миколаївгаз» забезпечить введення в дію нових об'єктів та потужностей, дасть можливість за короткий проміжок часу оновити активну частину основних засобів, запобігатиме впровадженню застарілої за своїми конструктивними рішеннями техніки, надасть можливість системно оцінити технічний рівень машин і обладнання, своєчасно зняти з виробництва застаріле обладнання.

Таким чином, можливими джерелами формування основного капіталу для фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності ПАТ «Миколаївгаз» можуть виступати факторинг, облігаційні позики, фінансовий лізинг.

3.3 Моделювання ефективності відтворення основних засобів підприємства

Важливе місце в системі прийняття рішень з питань відтворення основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» належить методичному забезпеченню оцінки його стану та можливих перспектив. Застосування економіко-математичних моделей для оцінки ефективності відтворення основних засобів є розповсюдженим явищем в практиці вітчизняних науковців.

Обираючи методи економіко-математичного моделювання ефективності відтворення основних засобів, зазначимо, що широке розповсюдження в оцінці стану підприємства в конкретний період функціонування і розвитку має багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз. На основі багатофакторних залежностей виводяться математичні моделі з кількома змінними показниками. Залежність результативного показника від впливу окремих факторів дозволяє комплексно аналізувати господарські ситуації та приймати управлінські рішення залежно від результату такого аналізу.

Якщо вивчати багатофакторні моделі в галузі використання і відтворення основних фондів на підприємствах, то теж переважають вузькоспеціалізовані моделі, адаптовані під конкретні виробничі умови, окремі види обладнання тощо. Не знаходимо саме комплексної моделі оцінки ефективності відтворювальних процесів, яка б дозволяла підприємству на рівні керівництва оцінювати стан відтворення та приймати рішення щодо розробки подальшої його стратегії. Для вирішення цієї задачі Т. Б. Ігнашкіною та Н.О. Шура розроблено економіко-математичну модель, яка б дозволяла прогнозувати розвиток стану відтворення основних засобів підприємства в залежності від факторів, що впливають на таке відтворення [41, с. 206]. З огляду на важливість майбутньої моделі авторами здійснено вибір факторів-показників, які найбільшим чином відповідають її значимості та можуть бути використані в ході моделювання. Для цього спочатку зроблено порівняльний аналіз факторів,

які на думку окремих науковців, мають впливати на ефективність відтворення основних засобів (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Фактори підвищення ефективності відтворення основних засобів ПАТ «Миколаївгаз»

Фактори	Умовне позначення	Для розрахунку яких показників використовуються
Первісна вартість основних засобів (далі – ОЗ)	ПВ	Коефіцієнт амортизації, коефіцієнт амортизованих (ОЗ), коефіцієнт переоцінки, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт оборотності (ОЗ), коефіцієнт (ОЗ), що тимчасово не використовуються
Залишкова вартість ОЗ	ЗВ	Коефіцієнт переоцінки, коефіцієнт інвестування, фондоддача, питома вага (ОЗ) у майні
Нарахована амортизація ОЗ (знос за балансом)	КА	Коефіцієнт амортизації
Вартість дооцінки ОЗ	Д(У)	Коефіцієнт переоцінки
Величина повністю амортизованих ОЗ	ПА	Коефіцієнт повністю амортизованих (ОЗ)
Величина інвестицій в ОЗ в поточному році	I	Коефіцієнт інвестування
Величина ОЗ, що тимчасово не використовуються	ВН	Питома вага (ОЗ), що не використовуються (консервація, реконструкція)
Величина введених в дію ОЗ	ВВвед	Коефіцієнт оновлення
Величина виведених в дію ОЗ	ВВид	Коефіцієнт вибуття
Виручка від реалізації продукції (дали – ВР)	ВР	Фондоддача ОЗ, рентабельність продаж, коефіцієнт оборотності ОЗ
Чистий прибуток	ЧП	Рентабельність продаж, рентабельність ОЗ
Вартість майна (активів) підприємства	М	Питома вага ОЗ у майні підприємства

Джерело: [41, с. 207]

Так, найбільш розповсюдженими факторами впливу на ефективність відтворення основних засобів можна вважати: виручку від реалізації, чистий прибуток, величину амортизації, середньорічну вартість основних засобів, фондоддачу, величину реінвестованого чистого прибутку, коефіцієнт продуктивності обладнання та термін корисного використання обладнання. На думку, всі ці фактори, крім останніх двох, можуть бути основою для моделювання ефективності відтворення основних засобів. Коефіцієнт

продуктивності обладнання та термін корисного використання в моделюванні всієї маси основних засобів використовувати недоречно через відмінності цих показників залежно від видів та груп основних засобів. Особливу увагу серед факторів рекомендується звернути на такі фактори, які хоча і не розповсюджені в моделях, проте, на думку авторів [41, с. 206], є корисними для відтворення, а саме: величина щорічних капітальних інвестицій, коефіцієнт зносу (амортизації), переоцінка основних засобів.

Отже, аналіз системи факторів, що чинять прямий вплив на ефективність відтворення, дозволив зробити попередній відбір найголовніших, які обрано для побудови майбутньої моделі.

Поєднуючи зазначені показники-фактори, наведені в табл. 3.13, отримано відносні показники ефективності використання і відтворення (ОЗ) (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Показники, що використовуються для моделювання ефективності відтворення основних засобів на підприємстві

Фактори	Умове позначення	Для розрахунку яких показників використовуються
Первісна вартість ОЗ	ПВ	Коефіцієнт амортизації, коефіцієнт амортизованих ОЗ, коефіцієнт переоцінки, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт оборотності ОЗ, коефіцієнт ОЗ, що не використовуються
Залишкова вартість ОЗ	ЗВ	Коефіцієнт переоцінки, коефіцієнт інвестування, фондівдача, питома вага ОЗ у майні підприємства
Нарахована амортизація ОЗ (знос за балансом)	А	Коефіцієнт амортизації
Вартість дооцінки (уцінки) ОЗ	ДУ	Коефіцієнт переоцінки
Величина повністю амортизованих ОЗ		Коефіцієнт повністю амортизованих ОЗ
Величина інвестицій в ОЗ в поточному році	І	Коефіцієнт інвестування
Величина ОЗ, що тимчасово не використовуються	ВН	Питома вага ОЗ, що не використовуються (консервація, реконструкція)
Величина введених в дію ОЗ	ВВвед	Коефіцієнт оновлення
Величина виведених ОЗ	ВВив	Коефіцієнт вибуття
Виручка від реалізації продукції	ВР	Фондовіддача основних фондів, рентабельність продажу, коефіцієнт оборотності основних засобів
Чистий прибуток	ЧП	Рентабельність продажу, рентабельність ОЗ
Вартість майна (активів) підприємства	М	Питома вага ОЗ у майні підприємства

З табл. 3.14 видно, що всі результативні показники є відносними. Як відомо, відносні показники краще, ніж абсолютні, дають можливість аналізувати та порівнювати результати діяльності та становище різних підприємств. Тому їх практичне застосування є актуальним у ході нашого дослідження. За допомогою рис. 3.7 проілюстровано існування вказаного взаємозв'язку.

Фінансовий стан підприємства	СТІЙКИЙ: достатня величина ліквідних активів для покриття всіх зобов'язань; позитивна динаміка виробництва, реалізації та прибутковості; висока оборотність капіталу	ДУЖЕ ДОБРЕ: достатня величина власних капітальних інвестицій для забезпечення розширення виробництва; своєчасна заміна та проведення ремонтів зношених основних засобів; високий рівень фондівіддачі
	НОРМАЛЬНИЙ: фінансових ресурсів майже вистачає для покриття зобов'язань; нестабільні, проте в основному позитивні, обсяги виробництва, реалізації, прибутковості; коливання оборотності капіталу	ДОБРЕ: власних фінансових ресурсів майже вистачає для здійснення інвестицій в основні засоби; несуттєва тенденція зростання зношеності основних засобів; достатній рівень фондівіддачі
	ХИТЛИВИЙ: фінансових ресурсів ледве вистачає для покриття зобов'язань; нестабільні або спадаючі обсяги виробництва, реалізації, прибутковості; повільна оборотність оборотного капіталу	ЗАДОВІЛЬНЕ: нестабільність капітальних інвестицій; суттєва тенденція зростання зношеності основних засобів через брак коштів на їх оновлення; низький рівень фондівіддачі
	КРИЗОВИЙ: вагомий дефіцит фінансових ресурсів (у тому числі ліквідних активів) для покриття зобов'язань; істотне зменшення обсягів виробництва і реалізації; низькі або від'ємні показники рентабельності; підприємство на межі банкрутства	НЕЗАДОВІЛЬНЕ: практично не здійснюються капітальні інвестиції в оновлення основних засобів; висока зношеність основних засобів; дуже низький рівень фондівіддачі

Рисунок 3.7 – Взаємозв'язок фінансового стану та відтворення основних засобів підприємства

При виборі характеру залежності між факторними ознаками (лінійна, квадратична, гіперболічна та ін.) було зроблено акцент на тому, що переважну більшість багатofакторних моделей складають саме лінійні моделі. Практика їх застосування свідчить, що, зазвичай, вони дають високу точність

розрахунків, оскільки практично всі процеси в економіці мають лінійну взаємозалежність (пряму чи обернену). Тому в ході нашого моделювання також було обрано лінійну багатофакторну модель.

З огляду на вищесказане, показник Y для підприємств енергетичної сфери розраховується за формулою (3.1):

$$Y = 0,674x_1 + 1,663x_2 + 0,488x_3 + 0,223x_4 + 1,138x_5 + 0,55x_6 + 0,528x_7 - 2,752 \quad (3.1)$$

де Y – інтегральний показник ефективності діяльності та фінансового стану підприємства;

де x_1 – коефіцієнт покриття;

x_2 – коефіцієнт фінансової незалежності;

x_3 – коефіцієнт оборотності капіталу;

x_4 – коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком;

x_5 – коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком;

x_6 – коефіцієнт оборотності позикового капіталу;

x_7 – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Розрахунок множинного взаємозв'язку здійснено за даними 100 підприємств, які за галузевою ознакою можна було віднести також до підприємств енергетики, а за масштабами – середніх і великих. Для кожного фактора, що брався до уваги при побудові моделі, зроблено розрахунок статистичних показників нормальності розподілу аналітичних даних (табл. 3.15).

З таблиці 3.15 видно, що завищені, порівняно з іншими, значення асиметрії та ексцесу мають такі фактори: коефіцієнт переоцінки (x_5), коефіцієнт основних засобів, що не використовуються (x_8), коефіцієнт оновлення (x_{10}) та коефіцієнт вибуття (x_{11}).

Істотне значення ексцесу спостерігається по рентабельності продаж (x_2), яке поряд із незначним значенням асиметрії по цьому фактору свідчить лише

про високовершинність його нормального розподілу та дозволяє враховувати його при формуванні моделі.

Таблиця 3.15 – Показники, що характеризують ступінь нормальності розподілу факторних і результативної ознак

Фактори	Мовне позначення	Середнє	Дисперсія	Стандартне відхилення	Асиметрія	Ексцес
Фондовіддача основних засобів	x ₁	4,19	20,20	4,52	2,79	10,19
Рентабельність продаж	x ₂	0,01	0,28	0,53	2,66	45,11
Рентабельність основних засобів	x ₃	0,14	0,21	0,46	2,42	8,17
Коефіцієнт оборотності основних засобів	x ₄	1,87	5,01	2,25	2,71	8,29
Коефіцієнт переоцінки	x ₅	0,006	0,03	0,18	3,22	10,05
Коефіцієнт повністю амортизованих основних засобів	x ₆	0,006	0,01	0,08	2,44	8,32
Коефіцієнт інвестування	x ₇	0,19	0,04	0,21	2,28	7,92
Коефіцієнт основних засобів, що не використовуються	x ₈	0,02	0,004	0,06	4,20	18,23
Коефіцієнт амортизації	x ₉	0,55	0,03	0,18	-0,71	0,44
Коефіцієнт оновлення	x ₁₀	0,009	0,02	0,14	4,23	22,27
Коефіцієнт вибуття	x ₁₁	0,004	0,01	0,08	3,78	16,42
Питома вага основних фондів у майні	x ₁₂	0,39	0,03	0,18	0,74	0,19
Фінансовий стан	Y	3,92	33,30	5,80	2,31	6,69

Графічна інтерпретація результатів оцінки нормальності проведена на основі накопичених частот. Нормальним вважається розподіл, за якого накопичені частоти максимально наближені до прямої лінії тренду. На основі отриманих ліній тренду були відкинуті наступні фактори, які не мають прямої лінії в залежності «значення накоплена частота»: коефіцієнт переоцінки (x₅), коефіцієнт основних засобів, що не використані (x₈), коефіцієнт вибуття (x₁₁).

Автори запропонованої методики моделювання [41, с. 209] вважають можливим включити в модель, але поставити під сумнів нормальний вплив таких факторів: коефіцієнт оборотності основних засобів (x₄) та коефіцієнт оновлення (x₁₀). Решта факторів та результативна ознака повністю відповідають нормальному розподілу.

Для виявлення наявності чи відсутності факту колінеарності між факторними ознаками проведені розрахунки відповідних коефіцієнтів парної кореляції (табл. 3.16).

Таблиця 3.16 – Коефіцієнти парної кореляції між факторами і результативною ознакою

	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₆	X ₇	X ₉	X ₁₂
X ₁	1							
X ₂	0,05	1						
X ₃	0,62	0,18	1					
X ₄	0,91	0,04	0,55	1				
X ₆	0,04	0,00	0,01	-0,04	1			
X ₇	0,32	0,05	0,34	0,34	0,10	1		
X ₉	0,01	0,05	0,01	-0,24	0,22	-0,08	1	
X ₁₂	-0,54	-0,10	-0,33	-0,46	-0,15	-0,23	-0,17	1

Дані таблиці 3.16 свідчать про наявність високого зв'язку фактора X₄ з факторами X₁, X₃ та X₁₂. Зважаючи на сумнівність щодо фактора X₄ при розрахунку нормальності його розподілу, робимо висновок про його виключення з майбутньої моделі. Маємо також високий зв'язок фактору X₁ з факторами X₃ та X₁₂. В даній ситуації слід брати до уваги той факт, що фондоддача основних засобів (X₁) є, по суті, найпершим і основним показником для розрахунків, коли йдеться про основні засоби, а також те, що показники X₃ та X₁₂ мають між собою допустимий рівень взаємозалежності, і значення коефіцієнтів кореляції коливаються в межах 0,54-0,62 (не наближені до 1). Крім того висока залежність факторів X₁ (відношення виручки до основних засобів) та X₃ (відношення чистого прибутку до основних засобів) на практиці не завжди працює. Адже часто бувають випадки, коли виручка на підприємстві висока (відповідно, і фондоддача буде висока), а чистий прибуток в ході вирахування всіх витрат – низький (відповідно, рентабельність основних засобів теж буде низькою). Оскільки наведена модель має бути універсальною, тобто давати можливість визначати стан відтворення підприємствам з різним рівнем ефективності господарської діяльності, тому вважається за припустиме залишити фактор X₁ в даній моделі.

Висновки за розділом 3

Проведений аналіз дослідження напрямів покращення відтворення основних засобів підприємства свідчить про те, що фінансове забезпечення основних засобів та інвестиції в основний капітал можуть слугувати чинником довгострокового економічного зростання підприємств України. Доведено, що для підвищення рівня ефективності господарювання підприємства та інтенсивного ведення газопостачання та газифікації необхідно забезпечити безперервне відтворення і нагромадження основних виробничих засобів до рівня їх перспективної потреби, зокрема за рахунок підвищення в них капіталовкладень. На основі вивчення та аналізу точок зору фахівців дано визначення фінансового забезпечення відтворення основних засобів як системи фінансових відносин, що включає пошук, залучення, формування та систематичне вкладання фінансових ресурсів у підтримку потужностей, кількісне збільшення та якісне поліпшення основних засобів.

З метою дотримання умов ефективного використання власного та залученого капіталу, а також забезпечення достатньої фінансової стійкості підприємства, здійснено розрахунки щодо оптимізації обсягу та складу джерел їх формування. Доведено, що для цього доцільно керуватися фактично сформованою структурою активів і загальноприйнятими підходами до їх фінансування. За критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків визначено оптимальну структуру капіталу ПАТ «Миколаївгаз», яка впливатиме на джерела фінансування основних засобів, а саме: за помірною підходу до фінансування ПАТ «Миколаївгаз» основні засоби підприємства на 80 % повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу та лише на 20 % – за рахунок довгострокового позикового капіталу.

Аналіз системи факторів, що чинять прямий вплив на ефективність відтворення, дозволив зробити попередній відбір найголовніших, які доцільно використати для побудови майбутньої моделі. В ході моделювання

ефективності відтворення основних засобів на підприємствах енергетичної сфери отримано модель, яка дозволяє оцінювати стан відтворення їх основних засобів у підприємствах енергетичної сфери. Її значення полягає в тому, що модель дозволяє в конкретний певний момент часу на основі даних фінансової звітності підприємства виявити стан та ефективність відтворення основних засобів за відповідною шкалою та прийняти вірне рішення щодо подальшої політики відтворення на підприємстві. Доведено, що модель також може бути корисна зовнішнім користувачам, зокрема майбутнім інвесторам, з метою оцінки доцільності вкладання інвестицій в дане газопостачальне підприємство.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства наведено теоретичні та методичні узагальнення щодо вирішення наукового завдання, яке полягає у дослідженні проблеми фінансового забезпечення відтворення основних засобів на прикладі підприємства з газопостачання та розподілення газоподібного палива.

1 Фінансове забезпечення визначено як процес взаємовідносин суб'єкта господарювання з іншими суб'єктами економічної системи з приводу мобілізації фінансових ресурсів, їх цільового використання для забезпечення господарської діяльності, ефективного функціонування, розширеного відтворення, що має більш глибокий зміст ніж фінансування. Фінансове забезпечення являє собою систему фінансових відносин, що включає пошук, залучення, формування та систематичне вкладання фінансових ресурсів у підтримку потужностей, кількісне збільшення та якісне поліпшення основних засобів

2 Сформульовано змістовну характеристику сучасної концепції управління основними засобами з позицій системного підходу та з урахуванням досягнень наукових теорій. Розроблено систему управління основними засобами підприємства, яка являє собою певні дії та принципи щодо раціонального формування та ефективного використання основних засобів у процесі господарської діяльності підприємства. Основою формування системи управління є механізм управління основними засобами. Визначено основні завдання механізму управління ефективністю використання основних засобів. Одним з першочергових завдань управління основними засобами підприємства визначено забезпечення механізму відтворення основних засобів, що можливо лише за наявності відповідного фінансування.

3 З'ясовані сучасні методичні підходи до оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства. Для характеристики

використання основних засобів пропонується застосовувати узагальнюючі показники – фондівіддачу та фондомісткість. Формами вартісної оцінки основних засобів визначено первісну, відновлювальну (переоцінену), залишкову, ринкову, ліквідаційну. Первісна вартість не відображає змін, що відбуваються в цінах, податках, вартості робіт і послуг. Тому вона може бути перерахована на вартість відтворення на певну дату. Переоцінені певним визначеним чином основні засоби враховуються за відтворювальною вартістю. Відтворювальна вартість дає змогу визначити величину витрат, які необхідно здійснити для заміни основних засобів.

4 Однією з важливих характеристик фінансового стану підприємства є фактор прибутковості. Натомість, характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Миколаївгаз» визначила хронічну збитковість підприємства, що виявилось у значних збитках протягом досліджуваного періоду. До того ж протягом 2017 – 2018 років відзначено валові збитки, що обумовлено недосконалим механізмом ціноутворення розподілення тгазоподібного палива (перевищення собівартості одиниці продажу над її ціною). Протягом 2016 - 2018 років, відзначених значним зростанням непокритих збитків, сформувався дефіцит власних оборотних коштів. Отже, поточне фінансування господарського обороту ПАТ «Миколаївгаз», у тому числі і фінансове забезпечення основних засобів, відбувається повністю за рахунок позикового капіталу.

5 Досліджено, що основні засоби ПАТ «Миколаївгаз» займають значну частку у складі необоротних активів, яка коливалася протягом досліджуваного періоду. У структурі основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за 2016 – 2018 рр. за участю у виробничому процесі відзначено активну частку та пасивну частку основних засобів. Визначено, що великий ступінь фізичного і морального зносу, терміни амортизації, що закінчилися є головними причинами неефективності самофінансування, наслідком чого стало те, що ПАТ «Миколаївгаз» потребує значних фінансових вкладень у відтворення основних засобів саме за рахунок позикових ресурсів. Відзначено зниження ефективності

використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» за рахунок зменшення капіталовіддачі та підвищення рівня капіталомісткості, що зумовило зменшення економічного ефекту при відносно більшій вартості їх фінансового забезпечення.

6 Відзначається зниження ефективності використання основних засобів, що знайшло відображення у скороченні капіталовіддачі та зростанні рівня капіталомісткості, що зумовило зменшення економічного ефекту при відносно більшій вартості сформованого основного капіталу та спричинило відносну перевитрату основного капіталу, вкладеного в основні засоби. З'ясовано, що капіталовіддача зменшилась за рахунок зменшення вартості основних засобів. Загальна зміна капіталовіддачі основних засобів ПАТ «Миколаївгаз» відбулась за рахунок зростання частки активної частини основних засобів у їхній загальній сумі, частки діючих машин і обладнання в активній частині основних засобів, зменшення капіталовіддачі технологічного обладнання. Відзначено загальне погіршення ефективності використання основних засобів ПАТ «Миколаївгаз», на що вказує негативна динаміка зміни капіталовіддачі, капіталомісткості.

7 Доведено, що наявний рівень збитковості газопостачання ПАТ «Миколаївгаз» не дає змогу підприємству будувати власні стратегії розвитку, що реалізуються за допомогою залучення зовнішніх джерел фінансування. Аргументовано, що головний акцент під час фінансування інвестиційних проектів має робитися на внутрішні джерела фінансування, одним із яких може бути амортизація. Доведено, що належно сформована амортизаційна політика має забезпечити безперервність та надійність протікання процесу оновлення матеріально-технічної бази підприємства. Запропоновано розглядати та обирати методи амортизації у сукупності показників, при цьому визначено недоцільність прискореної амортизації основних засобів у зв'язку із збитковістю діяльності підприємства. Оновлення матеріально-технічної бази підприємства має здійснюватися в залежності від різноманітних факторів, серед яких провідну роль відіграють: стратегія розвитку підприємства, особливості

обладнання та технологій, які використовуються при виробництві продукції.

8 З метою визначення оптимального складу капіталу ПАТ «Миколаївгаз» проведена оптимізація джерел фінансового забезпечення основних засобів за різними критеріями, яка визначила політику щодо помірному типу фінансування різних груп активів підприємства, що вважаємо виправданим рішенням керівництва під час збиткової діяльності. Тому ступінь фінансового ризику не перевищуватиме нормативний рівень при сформованій структурі активів підприємства. За проведенням дослідженням зроблено висновок, що залучення інфраструктурних кредитів, застосування лізингових технологій в умовах браку власних коштів, обмеженості банківських послуг на ринку України, недостатнього бюджетного фінансування інвестиційної діяльності має допомогти ПАТ «Миколаївгаз» здійснити ефективне оновлення виробничих засобів. У значній мірі структура капіталу підприємств та структура джерел фінансування інноваційно-інвестиційної залежить від рівня розвитку фінансового ринку, який на сьогодні не зацікавлений у кредитуванні реального сектору економіки на довгострокових засадах.

9 У процесі кореляційно-регресійний аналізу отримано модель, за допомогою якої здійснюється моделювання ефективності відтворення основних засобів на підприємствах енергетичної сфери. Для ПАТ «Миколаївгаз» оцінено стан відтворення основних засобів, який відповідає 2 –му класу за рівнем фінансового стану позичальника. З огляду на невизначеність щодо майбутніх змін у регулюванні газового сектору, наразі неможливо визначити потенційний вплив цих реформ на фінансовий стан Компанії та її діяльність. Операції Компанії та її фінансовий стан надалі зазнаватимуть впливу регуляторних змін в Україні, в тому числі впровадження існуючих і майбутніх правових і податкових нормативних актів. Тож за сучасних умов запропоновано запровадження і реалізація основних напрямів інтенсифікації відтворення основних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація інноваційної діяльності підприємств : монографія / Кол. авторів, за наук. ред. Т. В. Калінеску. – Луганськ : вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2014. – 224 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. — Київ : Вид-во КНЕУ, 2013. – 779 с.
3. Анісімова М. В. Інноваційне відтворення основних засобів на підприємствах / М. В. Анісімова. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Львів. – 2016. – 210 с.
4. Анісімова М. В. Розширення методів відтворення основних засобів на підприємстві / М. В. Анісімова, О. Я. Загорецька // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6 (156). – С. 190 – 196.
5. Анісімова М. В. Теоретичні засади інноваційного відтворення основних засобів на підприємстві / М. В. Анісімова // Економічний простір: міжнародний збірник наукових праць / Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. – 2014 – № 91. – С. 110–118.
6. Астапова Г.В. Неоінституціональні підходи щодо відтворення основних фондів підприємств / Г.В. Астапова, С.Т. Пілецька // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2011. – № 1. – С. 113-119.
7. Боярко І. М. Стратегічне фінансове управління підприємством : монографія / І. М. Боярко, Л. Л. Гриценко, О. В. Рябенков, Т. А. Васильєва, А. В. Височина. – Суми : Унів. кн., 2014. – 175 с.
8. Бубенко П.Т. Амортизація і відновлення основних фондів житлово-комунальних підприємств : монографія / П. Т. Бубенко, В. І. Титяєв, О. В. Димченко. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 255 с.
9. Валінкевич Н. В. Напрями удосконалення стратегії відтворення основних засобів підприємств / Н. В. Валінкевич, С. В. Боброва // ВІСНИК ЖДТУ: Економічні науки. – 2011. – № 2 (56). – С. 13 – 16.

10. Васильєва Н.А. Економіка підприємства: конспект лекцій / Н.А. Васильєва, Т.А. Матеуш, М.Г. Міронов. – М.: Юрайт, 2011. – 191 с.
11. Венгер В. В. Інвестиції в основний капітал як фактор економічного зростання металургійної галузі України / В. В. Венгер // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 8(1). – С. 27 – 31.
12. Волкова Н.А. Економічний аналіз: Навчальний посібник / Н. А. Волкова, Р. М. Волчек, О. М. Гайдаєнко та ін. – Одеса: ОНЕУ. – 2015. – 312 с.
13. Газопостачання та газифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.logos.biz.ua/proj/naftogaz/pdf/0053-0056.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
14. Гайдаєнко О. Застосування кореляційно-регресійного аналізу для прогнозування результатів діяльності підприємства / О. Гайдаєнко, Л. Коваленко // Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки. – 2017. – №13. – С. 16-22.
15. Гайдаєнко О. М. Факторний аналіз ефективності використання основних засобів на прикладі ПАТ «Одескабель» / О. М. Гайдаєнко, О. О. Швець // Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки: міжнародний збірник наукових праць / за ред. І. Б. Садовська. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – Вип. 1(9). – Ч. 1. – С. 114-119
16. Гарматюк О. Основні чинники виникнення кризових ситуацій на підприємствах газопостачання та газифікації України / О.Гарматюк // Галицький економічний вісник. – 2012. – №3(36). – С.23-29.
17. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. посіб. / О.О. Гетьман, В. М. Шаповал: 2-ге видання – Київ: ЦУЛ, 2006. – 448с.
18. Гнатенко Є. П. Алгоритм аналізу основних виробничих засобів на підприємстві / Є. П. Гнатенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. – 2016. – Том 26. – № 1. – С. 98 – 104.

19. Гнатюк А.А. Проблеми вибору оптимального методу амортизації основних засобів. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 2. С. 44–47.
20. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 144 с.
21. Гораль Л. Т. Аналіз макросередовища функціонування газотранспортних підприємств в контексті використання їх потенціалу / Л. Т. Гораль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – 1 (111). – С.122 – 126.
22. Гораль Л. Т. Орієнтири для розвитку газорозподільних підприємств України / Л. Т. Гораль, С. В. Король // Науковий вісник Мукачівського державного університету: Серія Економіка. – 2016. – Випуск 1(5). – С. 120 – 124.
23. Городня Т. А. Обґрунтування стратегії підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих засобів підприємства / Т. А. Городня, М. В. Михайло // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 18.5. – С. 287 – 290.
24. Грінько А. П. Класифікація основного капіталу як інформаційний інструментарій бухгалтерського обліку / А. П. Грінько // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 2/6 (22). – С. 72 – 76.
25. Гроздев Ю. В. Амортизаційний фонд як інструмент оновлення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / Ю. В. Гроздев, О. М. Варченко // Економіка та управління АПК. – 2014. – № 2. – С. 42 – 46.
26. Груб'як С. В. Методичні підходи до аналізу і оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств / С. В. Груб'як. // Науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. – 2013. – № 8.– С. 307-313.
27. Гуменюк С. І. Відтворення основних засобів як чинник розвитку виробничо-технічного потенціалу промислового підприємства / С. І. Гуменюк // Європейські перспективи. – 2014. – № 5. – С. 77-81.

28. Гуненко С.А. Вплив амортизаційної політики на балансову вартість підприємства / С.А. Гуненко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналіз. – 2015. – Вип. 2 (32). – С. 127 – 142.
29. Гурнак В. М. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємств залізничного транспорту / В. М Гурнак, Г. П. Савицька, Я. Я. Лікаренко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – № 3 (13). – С. 66 – 71.
30. Дідченко О.І. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів : [Електронний ресурс] / О.І. Дідченко, Т.С. Анатольєва. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_021.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
31. Демченко М. А. Фінансовий механізм ефективного відновлення основних фондів колійного господарства / М. А. Демченко / 36. наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». – Вип. 14. – ДЕТУТ, 2012. – 340 с.
32. Дехтяр Н.А. Механізм управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств / Н.А. Дехтяр, Н.Г. Пігуль, О.В. Люта // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Випуск 7. Частина 5. – 2014 . – С. 9 – 13.
33. Дехтяр Н. А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання : монографія / Н. А. Дехтяр. – Київ : Ліра-К, 2015. – 182 с.
34. Домбровська Н. Р. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація / Н. Р. Домбровська // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – Луцьк, 2012. – Вип. 9(33). – Ч. 1. – С. 149 – 154.
35. Єлькін А. В. Ефективність використання основних виробничих фондів на підприємствах: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Запоріжжя. – 2017. – 218 с.
36. Єлькін А. В. Шляхи вдосконалення використання основних засобів на підприємстві: монографія / А. Г. Семенов, А. В. Єлькін // Модернізація та

структурна трансформація соціально-економічної системи в Україні комунальна контентна організації обслуговування промислового підприємства. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – С. 302–311.

37. Єлькін А. В. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства / А. Г. Семенов, А. В. Єлькін // Молодий вчений. – 2016. – № 12 (39). – С. 877–881.

38. Єлькін А. В. Шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / А. В. Єлькін // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2016. – № 3. – С. 45–53.

39. Зубар Г.В. Переоцінка основних засобів: чи обов'язково потрібно робити і як саме [Електронний ресурс] Бухгалтер & закон. – 2018. № 216-27. – Режим доступу : URL: <http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine/900432>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

40. Івченко Л.В. Вплив методів нарахування амортизації на фінансовий результат підприємства / Л.В. Івченко, Т.Ю. Береговенко // Науковий вісник Херсонський державного університету / Економічні науки. – 2015. – Випуск 15. Частина 1. – С. 141 – 145.

41. Ігнашкіна Т. Б. Моделювання стану та ефективності відтворення основних фондів промислових підприємств / Т. Б. Ігнашкіна, Н.О. Шура // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 205 – 211.

42. Кодацька Н. О. Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства / Н. О. Кодацька, С. В. Сергєєва // «Молодий вчений». – 2018. – № 11 (63) листопад. – С. 433 – 436.

43. Карп'як Я.С., Ріжко Л.І. Особливості нарахування амортизації основних засобів у бухгалтерському та податковому обліку підприємств / Я. С. Карп'як, Л. І. Ріжко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26301/1/19-115-121.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

44. Касьянова В.О. Амортизація основних засобів: методи нарахування та організація обліку / В.О. Касьянова // Економічний вісник Донбасу.– 2013. -

№2. – С. 117 – 122.

45. Кодацька Н. О. Сучасні методи оцінки ефективності відтворення основних засобів підприємства / Н. О. Кодацька, С. В. Сергєєва // Молодий вчений. – 2018. - № 11 (63). – С. 434 – 437.

46. Костюнік О. В. Економічний зміст та класифікація основних засобів / О. В. Костюнік, А. А. Наконечна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – С. 177 – 180.

47. Кудлаєва Н. В. Переоцінка вартості основних засобів як складова підвищення ефективності реалізації інвестиційних стратегій підприємств / Н. В. Кудлаєва, В. Д. Попова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2018. – С. 39 – 43.

48. Левицька І. В. Відтворення основних засобів: теорія і практика: монографія / І. В. Левицька. – Т.: ТЗОВ «Терно граф», 2010. – 272 с.

49. Лищенко О. Г. Оптимізація амортизаційної політики підприємства / О. Г. Лищенко, В. В. Півненко // Стапий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2015 [29]. – № 4. – С. 70 – 75.

50. Лотоцький О. Застосування економіко-математичного моделювання в управлінні капіталом підприємства / О. Лотоцький; І. Ушкаленко // Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. – С. 171 – 178.

51. Майдуда Г. С. Лізинг як джерело відтворення основних засобів підприємства / Г. С. Майдуда // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2011. – № 2(2). – С. 416 – 426.

52. Маркс К. Капитал: критика политической экономии / К. Маркс. – Москва : Политиздат. – 1988. – Т. 3. – 1078 с.

53. Маркс К. Полное собрание сочинений/ К. Маркс, Ф. Энгельс. – [2-е изд] - М.: Государственное издательство политической литературы. – 1963. – Т.24. – С. 154-346.

54. Міжнародний облік і аудит (частина Міжнародний облік) // Т.П. Михайлова - Донецьк, ДонДУЕТ, 2006р. – с. 78.

55. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/document/92427/МСБО_16.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
56. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджених наказом Міністерства України від 27.06.2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13?lang=ru>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
57. Могилова М. М. Інноваційно диверсифікаційне відтворення основних засобів у забезпеченні стійкого розвитку сільського господарства і сільських територій / М. М. Могилова // Агросвіт. – 2018. – № 13. – С. 3 – 7.
58. Могилова М.М. Оптимізація методів та норма амортизації основних засобів сільського господарства. / М.М. Могилова // Економічний аналіз. – 2015. – № 3. Т. 19. – С. 55–62.
59. Могилова М. М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення: монографія / М.М. Могилова. – Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 404 с.
60. Могилова М. М. Роль лізингу в забезпеченні відтворення основних засобів сільського господарства / М. М. Могилова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(6). – С. 281 – 289.
61. Мусієнко В. Д. Вибір стратегічного напрямку щодо ефективного відтворення основних засобів підприємств гірничо-збагачувального комплексу України / В. Д. Мусієнко, Д.Д. Дворядкіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 4 (167). – С. 168 – 172.
62. Нікітіна Г. Ю. Проблемні питання нарахування амортизації основних засобів / Г. Ю. Нікітіна // Управління розвитком. – 2014. – № 12. – С. 67–69.
63. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі [Електронний ресурс] : 12.10.2010 № 1202. – (Редакція від 01.01.2018 р.). – Режим доступу : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

64. Олійник Є. В. Удосконалення методики аналізу процесів відтворення основних засобів / Є. В. Олійник // Економічний аналіз. – 2014. – Том 18, № 2. – С. 195 – 200.
65. Олійник Є. В. Управління основними засобами підприємства через призму класичних та сучасних теорій / Є. В. Олійник // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6(168). – С. 47 – 53.
66. Олійник Т. І. Систематизація управлінських рішень процесу відтворення основних засобів аграрних підприємств / Т. І. Олійник // Інвестиції : практика та досвід. – 2013. – № 15. – С. 60 – 63.
67. Опанасенко О. В. Обов'язки орендодавця у відносинах оренди / О. В. Опанасенко // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 223 – 228.
68. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник / В.М. Опарін – 4-те вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 240 с.
69. Орошан Т. А. Дослідження ефективності використання основних фондів / Т. А. Орошан, К. О. Кухта // Агросвіт. – 2019. - № 4. – С. 51 – 55.
70. Осінчук З. П. Газопостачання і газифікація / З. П. Осінчук, М. В. Мелець // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.logos.biz.ua/proj/naftogaz/pdf/0053-0056.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
71. Основні засоби: визнання та класифікація [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/596>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
72. Пацьора О. В. Підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві / О.В. Пацьора, О.О. Константиненко // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2015. – Вип. 33. – С. 299 – 304.
73. Педченко Н. С. Амортизаційна політика підприємства в контексті реформування податкової системи / Н. С. Педченко, Л. А. Лугівська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 6 (68). – С. 74 – 84.
74. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 2011 р. № 2755-VI, (Редакція від 01.07.2019.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-06>

//zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

75. Поддєрьогін А. М. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів промислових підприємств : монографія / А. М. Поддєрьогін, Н. А. Марченко; Черніг. держ. ін-т економіки і упр. – Чернігів : Десна, 2013. – 287 с.

76. Поддєрьогін А. М. Фінансування інноваційного розвитку харчової промисловості України : монографія / А. М. Поддєрьогін, А. В. Корнилюк; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2014. – 196 с.

77. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] : Наказ Мініфіну України від 27.04.2000 р. № 92 : (Редакція станом на 01.01.2018 р.) / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

78. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.07.2007 № 779 [Електронний ресурс] / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

79. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» [Електронний ресурс] : Положення від 28.07.2000 № 181 (Редакція станом на 09.08.2013) / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

80. Попова В. Д. Особливості нарахування амортизації та її вплив на відтворення основних засобів / В. Д. Попова, Н. М. Кизима // Молодий вчений. – 2018. – № 10 (62). – С. 374 – 380.

81. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за

рахунок коштів міжнародних фінансових організацій [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України № 616 від 14.07.2016 (поточна редакція – Прийняття від 14.07.2016 р.). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0315-03>. Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

82. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень [Електронний ресурс] : Прийняття від 05.10.2017. Набрання чинності відбулась 01.01.2018 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>. Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

83. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (чинний, зі змінами) – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. – Назва з екрана. Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

84. Про затвердження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» [Електронний ресурс] : Положення від 01.11.2010 р. за № 1017/18312 (Редакція від 01.01.2018 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

85. Про нафту і газ [Електронний ресурс] : Закон України від 12.07.2001 р. № 2665-III (Редакція від 04.04.2018 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

86. Публічне акціонерне товариство ПАТ «Миколаївгаз», річна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/participant/00952367> – Назва з екрану. – Дата перегляду: 20.08.2019.

87. Радєва О.Г. Амортизаційна політика як важіль оновлення основних засобів підприємств машинобудування: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Запоріжжя, 2017. 22 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/08_2017/

Radeva_aref.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

88. Савицька А. Г. Економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібник / А. Г. Савицька. – 3-ге вид. доп. і перер. – Київ : Знання, 2007. – 668 с.

89. Самбурська Н. І. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами: теорія і практика (на прикладі підприємств водопровідно-каналізаційного господарства): монографія / Н. І. Самбурська. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2015. – 289 с.

90. Свиноус І. В. Роль і місце держави в процесі відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / І. В. Свиноус, Н. В. Хомяк, О. О. Рудич // Інноваційна економіка. – 2016. – № 3 – 4. – С. 39 – 43.

91. Скоморохова С. Ю. Сучасна концепція амортизаційної політики підприємства / С. Ю. Скоморохова, С. М. Ніколаєнко, Л. В. Гейвич // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 4. – С. 65 – 67.

92. Соколова Е. О. Вдосконалення політики управління необоротними активами підприємства / Е. О. Соколова, Г. В. Скляр // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2016. – Вип. 35. – С. 320 – 329.

93. Стахурська С.В. Механізм відтворення основних засобів виробництва : сутність, складові, джерела інвестування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15525/1/mvoz.pdf>. – С. 1 – 17. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

94. Стельмашук А. М. Амортизаційний фактор у відтворенні основних засобів переробних підприємств АПК / А. М. Стельмашук // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2014. – № 6 (55). – С. 66 – 72.

95. Третяк Н. М. Оцінювання ефективності фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства [Електронний ресурс] / Н. М. Третяк, Н. Г. Нагайчук // Економіка та суспільство. – 2017. – Вип. 9. – С. 1072-1078. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/184.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

96. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. ; кер. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 8 вид., перероб і допов. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2013. – 519 с.
97. Шаховалова Є. О. Економічна сутність, форми, методи і джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств / Є. О. Шаховалова / Вісник економічної науки України. – 2015. – № 2. – С. 138 – 142.
98. Шаховалова Є. О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів аграрних підприємств : Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Є. О. Шаховалова. – Київ. – 2016. – 218 с.
99. Шаховалова Є. О. Стратегія фінансового забезпечення відтворення основних засобів у сільському господарстві / Є. О. Шаховалова / Економіка. – 2015. – Випуск 30. – С. 50 – 56.
100. Шерепа К.М. Вибір раціонального методу нарахування амортизації об'єктів основних засобів / К.М. Шерепа // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць: Випуск 36. – Київ: НАУ, 2013. – 118 с.
101. Шляга О.В. Відтворення основних фондів підприємств: Сутність, види, джерела / О. В. Шляга, Б. В. Масилук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/11929>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.
102. Щепіна Т. Г. Особливості ефективного формування і використання капіталу підприємства / Т. Г. Щепіна, У. В. Люлько // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – № 40. – С. 91 – 95.
103. Югас Е. Економічна сутність і класифікація основних засобів / Е. Югас, В. Турлакова // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 9. Частина 1. – С. 393 – 398
104. Янчев А.В. Облік та аналіз відтворення основних засобів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04. Луганськ, 2004. 20 с. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.br.com.ua/referats/>

dysertacii_ta_autoreferaty/47425-10.html. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.08.2019.

105. Янчук Г. В. Основні зміни обліку в державному секторів зв'язку із введенням Національного П(С)БО 121 «Основні засоби» / Г.В. Янчук, В. І Янчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. - №2. – С. 90 – 102.

106. Ярмоліцька О.В. Фактори впливу на інноваційно-інвестиційне відтворення основних засобів вітчизняних залізниць / О.В. Ярмоліцька // Проблеми і перспективи економіки та управління : Науковий журнал Чернігівського національного технологічного університету. – 2015. – № 2 (2) – С. 142.

ДОДАТКИ

ЗВІТНІСТЬ (Додатки А-Е)

А ДАЛІ

ДОДАТОК Ж

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

значень інтегрального показника фінансового стану бенефіціара
(великі та середні підприємства)

№ з/п	Види економічної діяльності	Класи за рівнем фінансового стану позичальника				
		клас 1	клас 2	клас 3	клас 4	клас 5
1	2	3	4	5	6	7

1	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство: секція А (розділи 01–03)	більше ніж + 0,81	від + 0,80 до + 0,35	від + 0,34 до - 0,25	від - 0,26 до - 3,2	менше ніж - 3,2
2	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів: секція С (розділи 10–12)	більше ніж + 0,71	від + 0,7 до 0	від - 0,01 до - 0,70	від - 0,71 до - 3,4	менше ніж - 3,5
3	Переробна промисловість: секція С (розділи 13–18, 31, 32)	більше ніж + 0,81	від + 0,8 до + 0,17	від + 0,16 до - 0,5	від - 0,51 до - 3,6	менше ніж - 3,7
4	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів: секція В (розділи 05–09); переробна промисловість: секція С (розділи 19–30, 33); постачання електроенергії, газу: секція D (розділ 35); водопостачання, каналізація: секція Е (розділи 36–39)	більше ніж + 0,8	від + 0,79 до + 0,04	від + 0,03 до - 0,75	від - 0,76 до - 4,6	менше ніж - 4,7
5	Будівництво: секція F (розділи 41–43)	більше ніж + 0,07	від + 0,06 до - 0,4	від - 0,41 до - 0,9	від - 0,91 до - 3,7	менше ніж - 3,8
6	Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів: секція G (розділи 45–47); тимчасове розміщування й організація харчування: секція I (розділи 55, 56)	більше ніж + 0,91	від + 0,9 до + 0,16	від + 0,15 до - 0,6	від - 0,61 до - 4,6	менше ніж - 4,7
7	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність: секція H (розділи 49–53); електрозв'язок: секція J (розділ 61)	більше ніж + 1,01	від + 1,0 до + 0,35	від + 0,34 до - 0,37	від - 0,38 до - 3,4	менше ніж - 3,5
8	Фінансова та страхова діяльність (крім банків): секція K (розділи 64–66)	більше ніж + 1,2	від + 1,19 до + 0,52	від + 0,51 до - 0,25	від - 0,26 до - 4,1	менше ніж - 4,2
9	Інформація та телекомунікації: секція J (розділи 58–60, 62, 63); інші операції та послуги: секції L–U (розділи 68–99)	більше ніж + 0,7	від + 0,69 до + 0,09	від + 0,08 до - 0,55	від - 0,56 до - 3,2	менше ніж - 3,